

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk

NIBIO RAPPORT | VOL. 3 | NR. 154 | 2017

Heidi Knutsen og Signe Kårstad, NIBIO, Divisjon for kart og statistikk
Roald Sand, Trøndelag forskning og utvikling

TITTEL/TITLE

Kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Heidi Knutsen, Roald Sand og Signe Kårstad

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
13.12.2017	3/154/2017	Åpen	10695	17/00164
ISBN:	ISSN:	ANTALL NO. OF PAGES:	SIDER/ NO. OF APPENDICES:	ANTALL NO. OF APPENDICES:
978-82-17- 01992-3	2464-1162	95	2	2

OPPDRAAGSIVER/EMPLOYER:

Sør-Trøndelag fylkeskommune i samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Odd Arne Bratland

STIKKORD/KEYWORDS:

Landbruk, jordbruk, skogbruk, tilleggsnæring, verdiskaping, sysselsetting, ringvirkninger, økonomisk betydning

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Landbruksøkonomi

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Landbruk og landbruksbasert virksomhet har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i Trøndelag. Dette prosjektet gir er oversikt over status og utviklingstrekk for jord- og skogbruksbasert virksomhet i regionene.

NIBIO og TFoU har gjennomført beregninger av verdiskaping og sysselsetting på primærleddet og det er gjort beregninger for relatert virksomhet.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag

KOMMUNE/MUNICIPALITY:**STED/LOKALITET:****GODKJENT /APPROVED**

Hildegunn Norheim

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Heidi Knutsen

NAVN/NAME

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Landbruket er en betydningsfull næring i Trøndelag, både for verdiskaping og sysselsetting. Landbruket bidrar også med andre verdier for samfunnet gjennom forvaltning av betydelige arealressurser og kulturlandskapspleie, produksjon av mat, levende bygder og bomiljø.

Fra 1.1.2018 slår Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag seg sammen til ett fylke. Blant annet i forbindelse med utarbeidelse av en ny fylkesplan for det sammenslåtte fylket, er det derfor et behov for oppdatert kunnskapsgrunnlag om landbruket i Trøndelag.

Denne utredningen er gjennomført på oppdrag fra de to fylkeskommunene i Trøndelag, og er gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og Trøndelag Forskning og Utvikling AS (TFoU).

NIBIO har hatt ansvaret for beregningene for primærjordbruket og landbruksbaserte tilleggsnæringer, mens TFoU har stått for beregningene for reindrift, skogbruk, landbruksrelatert virksomhet og ringvirkninger.

Vi takker både fylkeskommunene og Fylkesmannens landbruksavdeling i de to fylkene som har bidratt med grunnlagsdata og faglige innspill, og håper rapporten vil være til nytte i arbeidet med å videreutvikle landbruket i Trøndelag.

Bergen, 13.12.17

Heidi Knutsen

Innhold

1	Innledning.....	9
1.1	Formål og problemstillinger	9
1.2	Oppbygging av rapporten.....	9
2	Landbruket i Trøndelag – status og utvikling	10
2.1	Antall jordbruksbedrifter og arealutvikling	10
2.2	Bruksstruktur og antall bruk med ulike driftsformer.....	12
2.3	Jordbruksproduksjon.....	15
2.4	Økonomi	16
3	Metode	18
3.1	Avgrensinger og begrepsavklaring.....	18
3.1.1	Jordbruk	18
3.1.2	Skogbruk.....	19
3.1.3	Landbruksbasert tilleggsnæring	19
3.1.4	Verdiskaping.....	19
3.2	Metode og datagrunnlag for å beregne verdiskaping og sysselsetting i primærjordbruket	20
3.2.1	Økonomidata fra NIBIOs driftsgranskinger i jord- og skogbruk	20
3.2.2	Beregninger for jordbruket – regnearkmodell.....	22
3.2.3	Reindriftsnæringen	23
3.3	Skogbruket.....	23
3.4	Landbruksbasert tilleggsnæring – datagrunnlag og metode	23
3.5	Landbruksrelatert industri og annen virksomhet	24
3.6	Andre ringvirkninger.....	25
4	Verdiskaping og arbeidsinnsats i jordbruket	26
4.1	Tradisjonelt jordbruk eksklusive pels og reindrift	26
4.1.1	Verdiskaping jordbruk.....	26
4.1.2	Produksjonsinntekter	31
4.1.3	Kostnader	33
4.1.4	Verdiskaping fra husdyrhold	34
4.1.5	Verdiskaping planteproduksjon	48
4.1.6	Årsverksberegninger for jordbruket.....	51
4.1.7	Verdiskaping pr. årsverk i jordbruket.....	55
4.2	Pelsdyr	58
4.3	Reindrift.....	59
4.4	Verdiskaping i jordbruket i andre fylker	60
5	Skogbruket.....	62
5.1	Primærproduksjon og tømmerverdier	62
5.2	Tømmerverdier pr. kommune	63
5.3	Verdiskaping pr. kommune	65
6	Landbruksbasert tilleggsnæring	68
6.1	Frekvens for ulike tilleggsnæringer	68
6.2	Verdiskaping og sysselsetting fra gårdsbaserte tilleggsnæringer.....	70

7	Landbruksrelatert virksomhet	75
7.1	Innledning.....	75
7.1.1	Primærledd og tilleggsnæringer.....	75
7.1.2	Relatert industri og annen næring	75
7.1.3	Bregnede ringvirkninger.....	76
7.2	Sysselsettingsberegninger på dagens fylkesnivå og Trøndelag	77
7.3	Sysselsettingsberegninger på kommunenivå	79
8	Landbrukets betydning og utvikling	83
8.1	Landbrukets betydning i Trøndelag.....	83
8.2	Utfordringer og muligheter for trøndersk landbruk.....	86

Sammendrag

Bakgrunn, problemstillinger og gjennomføring

Landbruk og landbruksbasert virksomhet har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i Trøndelag. Dette prosjektet gir en oversikt over status og utviklingstrekk for jord- og skogbruksbasert virksomhet i regionen.

For å belyse aktuelle problemstillinger har NIBIO og TFoU gjennomført beregninger av verdiskaping og sysselsetting på primærleddet og det er gjort beregninger for landbruksrelatert virksomhet. I beregningene som omtales i dette notatet, er det *bruttoprodukt inkludert tilskudd* som brukes når verdiskaping omtales. Beregningene for jordbruket er i hovedsak basert på data fra produksjonstilskuddsdatabasen til Landbruksdirektoratet og driftsgranskinger i jord- og skogbruk (NIBIO).

For tilleggsnæringer er det i hovedsak brukt data fra SSB og NIBIO.

For landbruksrelaterte bedrifter og næringer er det gjennomført en totalkartlegging av alle bedrifter innen næringsmiddelindustri og treindustri/treforedlingsindustri i Trøndelag, samt at det er beregnet generelle ringvirkninger for øvrige bedrifter og offentlig sektor.

Landbruket i Trøndelag

I 2015 var det 2 916 jordbruksbedrifter i drift i Sør-Trøndelag og 3 176 i Nord-Trøndelag. Det er henholdsvis 6,9 og 7,6 prosent av jordbruksbedriftene i landet. I Sør-Trøndelag var gjennomsnittsstørrelsen på jordbruksarealet på 252 dekar og i Nord-Trøndelag 273 dekar i 2015. Gjennomsnitt for landet var 235 dekar.

Fra 2000 til 2015 har registrert jordbruksareal i drift gått ned med 4 prosent i Sør-Trøndelag og 2 prosent i Nord-Trøndelag. Det er en lavere nedgang enn for landet som helhet, der nedgangen i samme periode har vært seks prosent. Arealstatistikken tilbake til 2000 er usikker pga. manglende digitalisering og grunnlag. En ny studie har avdekket at i perioden 2004–2015 ble 12 618 dekar jordbruksareal nedbygd i Trøndelag. Det meste av nedbyggingen er tilnærmet irreversibel.

For de fleste driftsformene i jordbruket fortsetter utviklingen i retning av større og færre bruk. I begge fylkene er det stor nedgang i antall søkere som driver med kornproduksjon og grovfôr. Det er også mange som har sluttet med melkeproduksjon, mens antall eggprodusenter har økt i begge fylkene.

Trøndelags andel av melkeproduksjonen i landet har vært relativt stabil gjennom hele 2000-tallet, og var på 21,4 prosent i 2016. I alt ble det produsert 150 mill. liter melk i Sør-Trøndelag og 176 mill. liter i Nord-Trøndelag. Trøndelags andel av produksjon av storfekjøtt, svinekjøtt og fjørfekjøtt er redusert, mens andelen sauekjøtt er økt. Også eggproduksjonen er økt.

Økonomien i jordbruket i Trøndelag følger omtrent samme utvikling som for landet som helhet. Noen år ligger landsgjennomsnittet litt høyere enn gjennomsnittet for Trøndelag, mens det andre år er Trøndelag som ligger høyest. Sammenlignet med landet oppnådde trøndelagsjordbruket særlig gode resultater i 2012 og 2015.

Sysselsetting og verdiskaping i primærledd og relatert næring

Verdiskaping i jordbruket er beregnet på basis av tall fra 2015. Resultatene for 2015 er sammenlignet med resultater fra 2010. Samla verdiskaping i Trøndelag var kr 3,2 mrd. kroner. Sammenlignet med beregningene som ble gjort for 2010, har verdiskapingen økt med rundt 16 prosent.

I Nord-Trøndelag er samla verdiskaping (bruttoprodukt) i jordbruket beregnet til kr 1,9 mrd. kr og i Sør-Trøndelag er samla verdiskaping beregnet til kr 1,3 mrd. kr. Levanger (kr 335 mill.), Steinkjer (kr 311 mill.) og Verdal (kr 174 mill.) var kommunene i Nord-Trøndelag med høyest verdiskaping i 2015.

Tilsvarende hadde Midtre-Gauldal (kr 122 mill.), Oppdal (kr. 112 mill.) og Melhus (kr 110 mill.) høyest verdiskaping i Sør-Trøndelag.

Melkeproduksjon er den største produksjonen i begge fylkene. Av totalt bruttoprodukt utgjør melkeproduksjon 47 prosent i Nord-Trøndelag og 60 prosent i Sør-Trøndelag. I Nord-Trøndelag utgjør bruttoproduktet fra hagebruk 12 prosent og fra svinehold 11 prosent. Sauehold er nest størst i Sør-Trøndelag med 15 prosent, deretter følger kjøttproduksjon med ammeku med 7 prosent.

Snåsa. Foto: © Siv Merethe Gederaas Belbo

I modellen for beregning av verdiskaping i jordbruket er arbeidsforbruk beregnet ut fra registrert arbeidsforbruk på de brukene som ligger til grunn for beregningene. Det er beregnet totalt 3 856 årsverk i Nord-Trøndelag og 2 786 årsverk i Sør-Trøndelag i 2015. Dette er en nedgang på hhv. 475 (11 prosent) og 768 (15 prosent) årsverk siden 2010, og en enda større nedgang siden 2007. Husdyrhold inkl. birøkt står for 77 prosent av sysselsettingen og 79 prosent av verdiskapingen i jordbruket i Nord-Trøndelag i 2015, mens tilsvarende for Sør-Trøndelag er 90 prosent av sysselsettingen og 91 prosent av verdiskapingen i jordbruket.

Totalt er verdiskaping fra pelsdyrhold beregnet til 17,9 mill. kr i Sør-Trøndelag og 2,2 mill. kr i Nord-Trøndelag. Sysselsetting er beregnet til 52,2 årsverk à 1 845 timer i Trøndelag, 47,3 årsverk i Sør-Trøndelag og 5,2 i Nord-Trøndelag.

Verdiskaping fra reindrift er beregnet til 28,7 mill. kr i Trøndelag. Sysselsetting er beregnet til 92,3 årsverk à 1 845 timer i Trøndelag, noe som gir en verdiskaping pr årsverk på 311 000 kroner. Dette er en bedre utvikling enn landet for øvrig.

Totalt er verdiskaping fra primærskogbruket eksklusive verdien av tilvekst, formuesendringer og tilleggsnæringer, beregnet til 251 mill. kr i Trøndelag fordelt på 66 mill. kr i Sør-Trøndelag og 185 mill. kr i Nord-Trøndelag. Av dette havner rundt 60 prosent hos hogstfirma og andre spesialiserte tjenesteleverandører. Tømmerpriser har reelt sett utviklet seg negativt over mange år, slik at skogeierne sitter igjen med få kroner pr. kubikkmeter tømmer for salg. Dette er trolig en hovedårsak til at avvirkningen i Trøndelag er mye lavere enn hva tilveksten skulle tilsi.

Verdiskaping fra tilleggsnæringer, regnet som bruttoprodukt, er beregnet til 202,7 mill. kr for Nord-Trøndelag og 203,5 mill. kr for Sør-Trøndelag for 2015. Verdiskaping pr. årsverk er beregnet til over 800 000 kr i gjennomsnitt, slik at tilleggsnæringer trolig bidrar til betydelige arbeidsvederlag ved svært mange gårdsbruk.

Våre kartlegginger viser 4 672 sysselsatte innen landbruksrelatert industri og annen næring i Trøndelag. I tillegg kommer øvrige ringvirkninger fra både primærledd og industri, hvor vi har beregnet en sysselsettingsvirkning på 7 396 sysselsatte i Trøndelag. Innen disse næringene har vi ikke lyktes å få godt nok datagrunnlag til å anslå verdiskaping i kr.

Når vi summerer opp betydningen for annet næringsliv i Trøndelag, finner vi at trøndersk landbruk gir grunnlag for minst 18 549 sysselsatte med hovedinntekt i landbruk eller relaterte næringer. Dette utgjør 8,3 prosent av samlet sysselsetting i Trøndelag, en nedgang fra om lag 10,4 prosent i 2007 når vi justerer for endret beregningsmåte. Hovedårsakene til denne forskjellen er nedgang i sysselsetting i primærleddet for jordbruk (1,4 prosent) og nedgang i sysselsetting i skogrelatert industri (0,4 prosent).

Kommunen som har flest landbruksrelaterte arbeidsplasser er Trondheim, mens den relative betydningen er størst i Midtre Gauldal og kommuner med lavt innbyggertall som Namdalseid og Leka.

Landbrukets utvikling framover

I Trøndelag har vi de senere årene sett en styrking av verdiskapingsevnen, spesielt innen primærjordbruket og relatert næringsmiddelindustri. Hvordan trøndersk landbruksrelatert virksomhet utvikler seg framover avhenger av rekke forhold, bl.a. arealforvaltning, landbrukspolitikk og innovasjon/fornyelse i næringene. Fellesnevneren for det regionen kan fokusere på selv er økt kunnskap om hvordan øke verdiskapingen ved å få mer ut av ressursene man har i Trøndelag.

1 Innledning

Landbruk og landbruksbasert virksomhet har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i Trøndelag. Ulike aktører har behov for å følge utviklingen av landbrukets betydning for regionen. I 2009 utarbeidet Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning¹ og Trøndelag Forskning og Utvikling (TFoU) en oversikt over landbrukets økonomiske betydning i Trøndelag. Dette kunnskapsgrunnlaget ga bred og viktig kunnskap om trøndersk landbruksnæring, om direkte og indirekte sysselsetting og verdiskaping m.m. Senere er beregningene som ble gjort for jordbruket oppdatert basert på tall fra 2010. Tallgrunnlaget for disse to arbeidene er nå langt på vei utdatert.

Fra 1.1.2018 skal de to trøndelagsfylkene slås sammen og fylkeskommunene i Trøndelag er i gang med å utarbeide en ny fylkesplan for den sammenslåtte regionen. I tillegg er Trøndelag fylkeskommune, som en toårig forsøksordning fra 1.1.2018, tildelt et ansvar for Regionalt næringsprogram i landbruket. Fylkesmennene har også fått i oppdrag å revidere regionalt bygdeutviklingsprogram. Det er derfor et behov for å få oppdatert kunnskapsgrunnlaget. På oppdrag fra fylkeskommunene og fylkesmennene i de to trøndelagsfylkene har NIBIO derfor, i samarbeid med TFoU, oppdatert tallgrunnlaget. Resultatene fra de oppdaterte beregningene presenteres i denne rapporten.

1.1 Formål og problemstillinger

Prosjektets formål er å øke kunnskapen om hvordan landbruk gir grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i landbruksvirksomhet og øvrig virksomhet i Trøndelag. Sentrale problemstillinger er å:

1. Dokumentere verdiskaping og sysselsetting innen primærleddet for jordbruk, skogbruk og reindrift på kommunenivå og vise lønnsomhetsvurderinger knyttet til de mest sentrale jordbruksproduksjonene.
2. Beregne verdiskaping og sysselsetting i tilleggsnæringer i landbruket på kommunenivå.
3. Gi en oversikt over jord- og skogbruksbasert industri (inkl. næringsmiddelindustrien) i Trøndelag, og beregne verdiskaping og sysselsetting på kommunenivå.
4. Vurdere verdiskaping og ringvirkninger av leverandørindustrien til landbruket.
5. Beregne regionale ringvirkninger av landbruket i Trøndelag fordelt på jord, skog og reindrift
6. Foreta en sammenligning med andre deler av Norge
7. Belyse utviklingstrekk basert på tidligere studier.
8. Drøfte omfang og betydning av trøndersk landbruk i regionen, og peke på sentrale utfordringer og muligheter for trøndersk landbruk framover.

1.2 Oppbygging av rapporten

Rapporten gir først en oversikt over utviklingen i jordbruket i Trøndelag de siste årene. I kapittel 3 er metode for beregninger av sysselsetting og verdiskaping vist. Resultater fra beregningene av for jordbruket er vist i kapittel 4, deretter følger resultatene fra skogbruket i kapittel 5 og landbruksbaserte tilleggsnæringer i kapittel 6. I kapittel 7 er det vist sysselsetting for landbruksrelatert virksomhet i Trøndelag og i kapittel 8 er landbrukets betydning i Trøndelag oppsummert. I kapittel 8 er det også pekt på muligheter og utfordringer for det trønderske landbruket. Omtale av datagrunnlaget fra Landbruksdirektoratet som er brukt i beregningene for jordbruket, er tatt inn som vedlegg 1. I vedlegg 2 er det tatt inn en samletabell som viser mer detaljerte tall for jordbruket enn det det var plass til i rapporten.

¹ Fra 1.1.2015 er Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning sammen med Bioforsk og Skog og landskap en del av Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO).

2 Landbruket i Trøndelag – status og utvikling

Dette kapitlet gir en oversikt over noen sentrale utviklingstrekk for landbruket i Trøndelag. Oversiktene vektlegger jordbruksdelen og er basert på offentlig tilgjengelig statistikk.

Det totale landarealet i Trøndelag er på om lag 39 000 km², 18 000 km² i Sør-Trøndelag og 21 000 km² i Nord-Trøndelag. Det er ca. 10 500 km² produktiv skog og 1 600 km² jordbruksareal i drift i Trøndelag. 54 prosent av jordbruksarealet og 62 prosent av skogbruksarealet ligger i Nord-Trøndelag. Jordbruksareal i drift utgjør 4 prosent av landarealet i Trøndelag mens skogarealet utgjør 27 prosent. Det er 20 600 landbrukseiendommer i alt i Trøndelag, 19 100 med bygninger og 14 200 eiendommer med bosetting. I alt er 51 100 personer bosatt på en landbrukseiendom i Trøndelag.

2.1 Antall jordbruksbedrifter og arealutvikling

I 2015 var det i følge SSB 2 916 jordbruksbedrifter i drift i Sør-Trøndelag og 3 176 i Nord-Trøndelag. Det er henholdsvis 6,9 og 7,6 prosent av jordbruksbedriftene i landet. Gjennomsnittsstørrelsen på brukene i Trøndelag er litt større enn gjennomsnittet for landet, i Sør-Trøndelag var gjennomsnittsstørrelsen på 252 dekar og i Nord-Trøndelag 273 dekar i 2015. Gjennomsnitt for landet var 235 dekar. Det er noe færre som mottar produksjonstilskudd enn antall jordbruksbedrifter. I 2015 var det 2 874 som søkte om tilskudd i Sør-Trøndelag og 3 108 i Nord-Trøndelag.

Fra 2000 til 2015 har jordbruksareal i drift gått ned med fire prosent i Sør-Trøndelag og to prosent i Nord-Trøndelag. Det er en lavere nedgang enn for landet som helhet, der nedgangen i samme perioden har vært seks prosent. I begge trøndelagsfylkene er det arealet med åker og hage som hatt størst prosentvise nedgang, mens arealet til annen eng og beite har økt i begge fylker. Trøndelags andel av jordbruksareal i drift har vært stabil gjennom perioden. Ved tolking av tallene må det tas hensyn til ajourføring av kartgrunnlaget og ny oppmåling utført i løpet av perioden. Dette har gitt mer korrekte kart, og det har vist seg at arealtallene tidligere har vært noe høye.

Tabell 2.1 Utviklingen i arealer for en del jordbruksprodukter, Trøndelag, 2000-2015

Trøndelag, 1 000 dekar	2000	2005	2010	2015
Åker og hage	557	561	538	509
Fulldyrka eng og beite	960	941	902	907
Fulldyrka i alt	1 517	1 502	1 440	1 416
Annen eng og beite	141	169	180	187
Jordbruksareal i drift i alt	1 658	1 671	1 620	1 603
Jordbruksareal midlertidig ute av drift	13	11	11	17
Trøndelag i prosent av landet				
Åker og hage	14	15	15	15
Fulldyrka eng og beite	20	19	19	19
Fulldyrka i alt	17	17	17	17
Annen eng og beite	9	10	10	11
Jordbruksareal i drift i alt	16	16	16	16
Jordbruksareal midlertidig ute av drift	17	18	17	20
Sør-Trøndelag, 1 000 dekar	2000	2005	2010	2015
Åker og hage	192	189	186	173
Fulldyrka eng og beite	493	481	457	457
Fulldyrka i alt	686	670	643	630
Annen eng og beite	84	104	104	106
Jordbruksareal i drift i alt	769	774	747	736
Jordbruksareal midlertidig ute av drift	8	7	6	8
Nord-Trøndelag, 1 000 dekar				
Åker og hage	365	372	352	336
Fulldyrka eng og beite	467	460	445	450
Fulldyrka i alt	831	832	797	786
Annen eng og beite	58	65	75	81
Jordbruksareal i drift i alt	889	897	872	867
Jordbruksareal midlertidig ute av drift	5	4	5	8

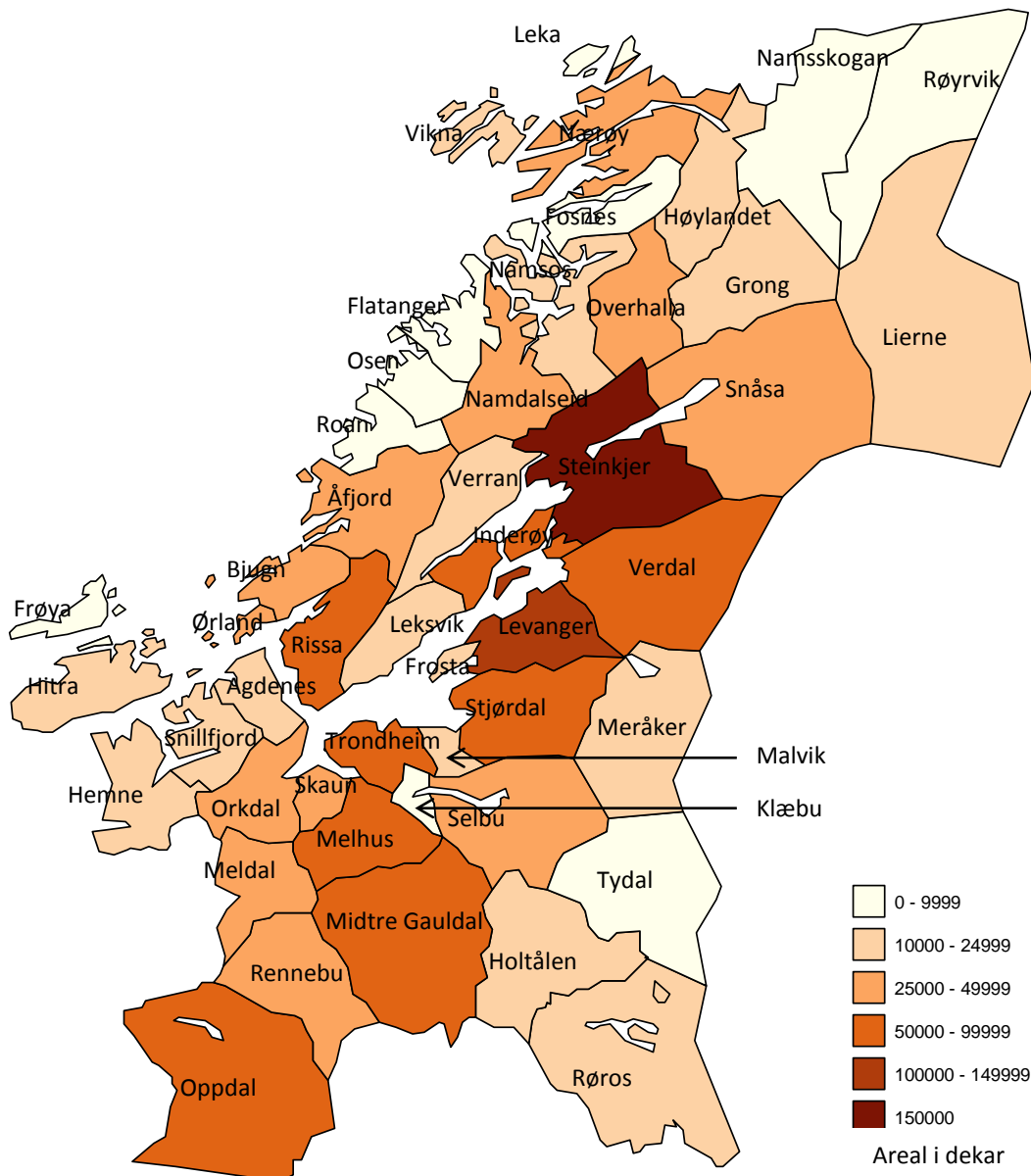
Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, Resultatkontrollen (2017)

I Trøndelag er det anslått at det er nedbygd 12 618 dekar jordbruksareal i perioden 2004–2015, 4 189 dekar i Nord-Trøndelag og 8 429 dekar i Sør-Trøndelag (Gundersen et al. 2017). Det tilsvarer om lag det totale jordbruksarealet i Hitra kommune. Av arealene som er nedbygd var rundt 80 prosent av arealet fulldyrket areal. I Sør-Trøndelag var 54 prosent av det nedbygde arealet innenfor eller inntil en km fra et tettsted, mens det i Nord-Trøndelag var 36 prosent innenfor denne avstanden fra et tettsted².

Trøndelag har 16 prosent av jordbruksarealet, men bare ni prosent av befolkningen i Norge. Det tilsier en betydelig eksport av ulike landbruksbaserte matvarer ut av regionen.

Det er til sammen ti kommuner i Trøndelag som har mer enn 50 000 dekar jordbruksareal, fem i hvert fylke. Til sammen har disse ti kommunene knappe 830 tusen dekar jordbruksareal i drift, tilsvarende 52 prosent av jordbruksarealet i Trøndelag. Typisk for de store landbrukskommunene i Nord-Trøndelag, Steinkjer, Levanger, Stjørdal, Verdal og Inderøy, er de store, sammenhengende jordbruksarealene. I Sør-Trøndelag er arealene i de fem største jordbrukskommunene, Oppdal, Melhus, Trondheim, Rissa og Midtre Gauldal, mindre sammenhengende enn i de største jordbrukskommunene i Nord-Trøndelag.

² NIBIO, Arealbarometeret

Kart 2.1 Jordbruksareal i drift i Trøndelag, 2015, dekar

Kilde: Landbruksdirektoratet, PT-910

2.2 Bruksstruktur og antall bruk med ulike driftsformer

For de fleste driftsformene går utviklingen i retning av større og færre bruk. Tabell 2.2 og tabell 2.3 viser hvor mange som har søkt om tilskudd til ulike produksjoner og endring fra 2010. I begge fylkene er det stor nedgang i antall søkere som driver med kornproduksjon og antallet som har grovfôr. Det er også mange som har sluttet med melkeproduksjon, mens antall eggprodusenter har økt i begge fylkene. Det er mange produsenter som bare har noen få høner. Hvis man ser på hvor mange som har mer enn 1 000 høner i 2015, er det 77 i Nord-Trøndelag og 39 i Sør-Trøndelag. Disse produsentene hadde i gjennomsnitt henholdsvis 7 693 og 6 911 høner. I Nord-Trøndelag var det fem produsenter som hadde besetninger som var større enn konsesjonsgrensen på 7 500 høner, mens det var fire i Sør-Trøndelag.

Tabell 2.2 Strukturutvikling, Sør-Trøndelag, 2010–2015

	2015			Endring 2010-2015		
	Gj. Størrelse	Antall søkere	Antall dyr/dekar	Struktur	Antall søkere	Antall dyr/dekar
Melkekyr	26,4	834	22 029	3,9	-215	-1 613
Ammekyr	14,5	314	4 562	2,7	-42	341
Sauer	93,7	745	69 799	29,0	33	23 720
Avlspurker	57,6	34	1 959	11,2	-19	-502
Korn	181,3	897	162 667	41,6	-317	-6 954
Potet	17,4	84	1 460	6,7	-173	-1 277
Grønnsaker	15,3	24	367	7,3	-6	126
Grovfôr	241,3	2 356	568 393	42,9	-639	-25 709
Kyllinger	85 745	79	6 773 823	-10 725	-	-847 296
Høner	1 870	145	271 108	125	45	96 680

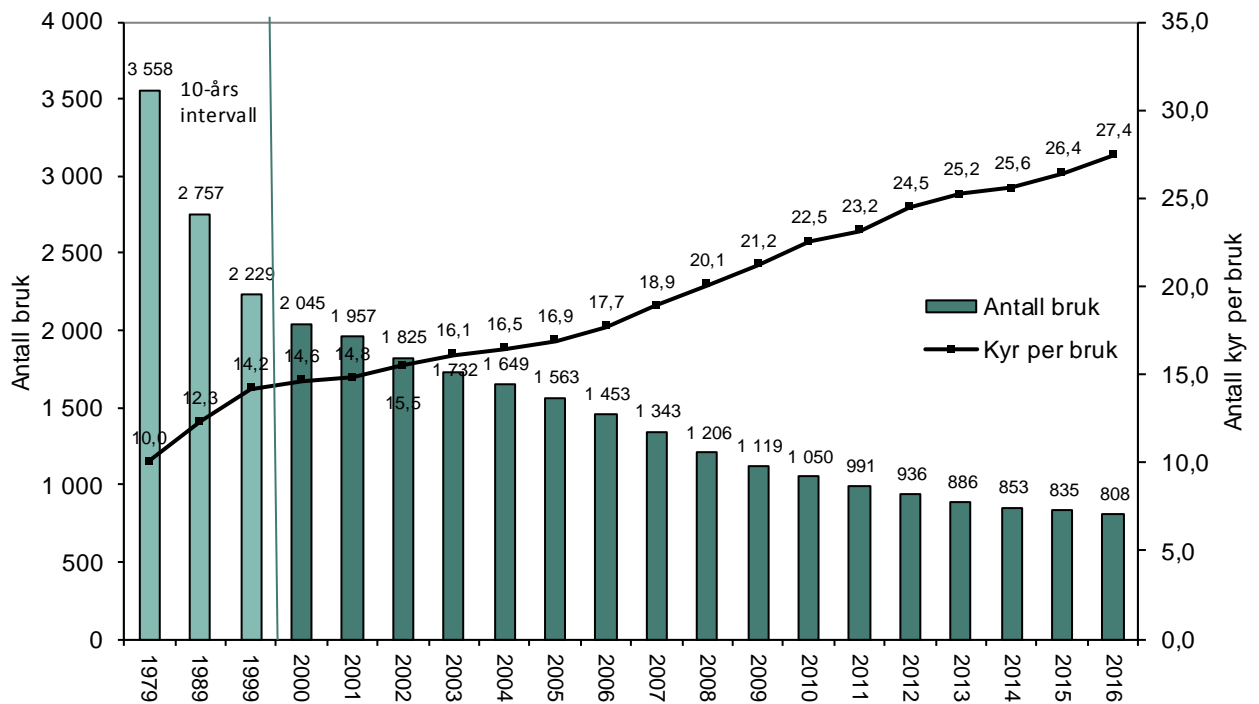
Kilde: Landbruksdirektoratet, PT-900

Tabell 2.3 Strukturutvikling Nord-Trøndelag, 2010–2015

	2015			Endring 2010-2015		
	Gj. Størrelse	Antall søkere	Antall dyr/dekar	Struktur	Antall søkere	Antall dyr/dekar
Melkekyr	30,3	866	26 207	5,1	-231	-1 362
Ammekyr	19,6	407	7 966	4,0	-24	1 268
Sauer	80,3	535	42 970	2,4	28	3 484
Avlspurker	89,9	156	14 019	19,9	-71	-1 853
Korn	209,2	1 412	295 393	41,5	-536	-31 233
Potet	77,5	171	13 244	39,1	-201	-1 019
Grønnsaker	82,2	79	6 492	46,1	-66	1 255
Grovfôr	237,1	2 295	544 105	52,7	-647	1 760
Kyllinger	108 637	112	12 167 372	3 032	-7	-399 689
Høner	3 577	166	593 704	-108	58	195 784

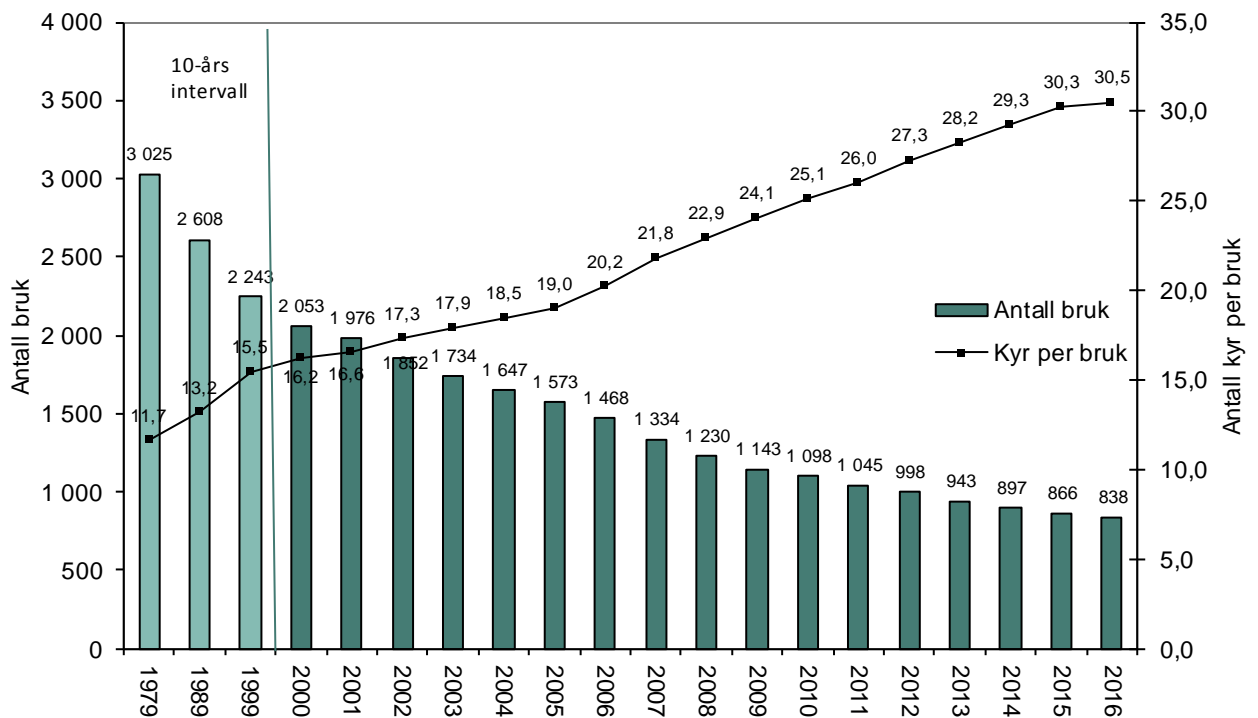
Kilde: Landbruksdirektoratet, PT-900

I begge fylkene er det stor nedgang i antall bruk som driver med melkeproduksjon. Det har også vært nedgang i antall melkekyr, men ikke like stor som nedgangen i antallet bruk. Gjennomsnittsstørrelsen på besetningene er derfor økt i begge fylkene. Figur 2.1 og figur 2.2 viser utviklingen i melkeproduksjon for de to fylkene i Trøndelag fra 1979 til 2016.

Figur 2.1 Strukturutvikling i melkeproduksjon i Sør-Trøndelag

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, Resultatkontrollen (2017)

Figur 2.2 Strukturutvikling i melkeproduksjon i Nord-Trøndelag

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, Resultatkontrollen (2017)

I jordbruksoppgjøret 2008 ble det med virking fra kvoteåret 2009, gitt adgang til å leie melkekvote. Som følge av dette, har antall samdrifter gått ned. Etter at særreglene for samdriftene i kvoteregulverket og i produksjonstilskuddsregelverket ble avviklet fra 1. januar 2015, har nedgangen i antall melkesamdrifter fortsatt.

Tabell 2.4 Utvikling i antall melkesamdrifter i Trøndelag 2008–2017

	2008	2010	2015	2016	2017
Sør-Trøndelag	194	135	87	80	74
Nord-Trøndelag	258	227	154	141	130
Landet	2068	1 684	1 112	954	878
Trøndelag i prosent av landet	22	21	22	23	23

2.3 Jordbruksproduksjon

Trøndelags andel av melkeproduksjonen i landet har vært relativt stabil gjennom hele 2000-tallet. Den var på 21,4 prosent i 2016. I alt ble det produsert 150 mill. liter i Sør-Trøndelag og 176 mill. liter i Nord-Trøndelag.

I 2016 ble det produsert 7 045 tonn storfekjøtt i Sør-Trøndelag og 9 483 tonn i Nord-Trøndelag. I alt for Trøndelag utgjorde det 20 prosent av produksjonen i landet. Andelen produsert svinekjøtt er noe lavere, i alt ble 16 prosent av svinekjøttet produsert i Trøndelag i 2016. Det er en vesentlig høyere produksjon av svinekjøtt i Nord-Trøndelag enn i Sør-Trøndelag, 19 521 tonn i Nord-Trøndelag og 2 650 i Sør-Trøndelag i 2016.

Når det gjelder sau og lam, er det størst produksjon i Sør-Trøndelag med 1 675 tonn i 2016. I Nord-Trøndelag ble det produsert 993 tonn samme året. Totalt for Trøndelag utgjorde dette 10 prosent av landets produksjon.

Produksjon av fjørfekjøtt har økt mye det siste tiåret. Etter en nedgang i 2015, økte produksjonen igjen i 2016. I 2011 ble 34 prosent av fjørfekjøttet produsert i Trøndelag. De siste årene er andelen redusert noe, og var 29 prosent i 2016. I alt ble det produsert 12 208 tonn i Sør-Trøndelag og 16 194 tonn i Nord-Trøndelag dette året.

Trøndelag har 21 prosent av eggproduksjonen i landet, med 4 228 tonn i Sør-Trøndelag og 9 885 tonn i Nord-Trøndelag. Av fylkene er det bare Rogaland som har større produksjon, med 18 559 tonn i 2016.

86 prosent av kornproduksjonen i Norge foregår på Østlandet. Trøndelagsfylkene hadde til sammen 10 prosent i 2015 med 56 600 tonn i Sør-Trøndelag og 90 000 tonn i Nord-Trøndelag. Også for poteter er det størst produksjon på Østlandet (74 prosent). I Nord-Trøndelag var produksjonen 44 300 tonn i 2015 mens det bare ble produsert 3 700 tonn i Sør-Trøndelag. Totalt for Trøndelag utgjorde det 13 prosent av landets produksjon.

Tabell 2.5 Utviklingen i mengder av en del jordbruksprodukter

		2000	2005	2010	2015	2016
Melk mill. liter	Sør-Trøndelag	155	150	148	150	150
	Nord-Trøndelag	171	169	173	177	176
	Trøndelag, % landet	21	21	21	21	21
Storfekjøtt tonn	Sør-Trøndelag	9 151	8 769	7 486	6 822	7 045
	Nord-Trøndelag	9 773	9 610	9 401	9 149	9 483
	Trøndelag, % landet	21	21	21	20	20
Sauekjøtt tonn	Sør-Trøndelag	1 284	1 554	1 452	1 577	1 675
	Nord-Trøndelag	918	950	846	945	993
	Trøndelag, % landet	9	10	9	10	10
Fjørfe kjøtt tonn	Sør-Trøndelag	3 429	6 573	12 271	11 075	12 208
	Nord-Trøndelag	4 319	6 304	15 802	15 989	16 194
	Trøndelag, % landet	18	23	33	29	29
Svinekjøtt tonn	Sør-Trøndelag	3 165	3 072	2 671	2 428	2 650
	Nord-Trøndelag	15 756	16 774	19 194	18 310	19 521
	Trøndelag, % landet	18	18	17	15	16
Korn 1000 tonn	Sør-Trøndelag	54	58	57	57	1)
	Nord-Trøndelag	88	104	91	90	1)
	Trøndelag, % landet	10	12	12	11	1)
Egg tonn	Sør-Trøndelag	1 773 2)	1 653	2 108	4 091	4 228
	Nord-Trøndelag	2 767 2)	3 416	6 541	9 625	9 885
	Trøndelag, % landet	10	10	15	20	21
Potet 1000 tonn	Sør-Trøndelag	6	5	5	3	4
	Nord-Trøndelag	45	36	34	28	44
	Trøndelag, % landet	14	13	12	10	13

1) Manglende data

2) 2001

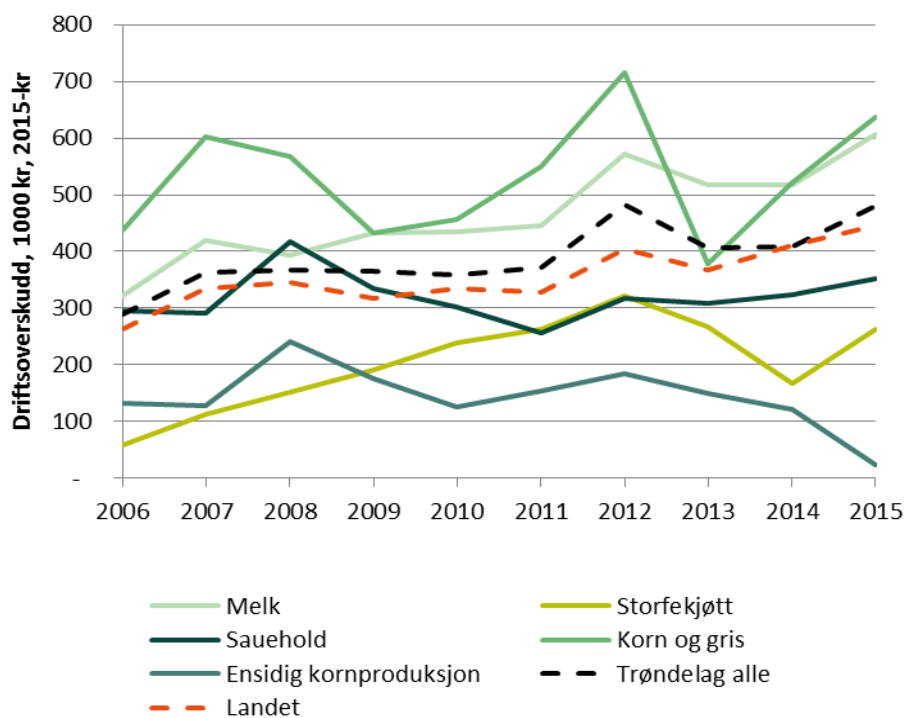
Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket, Resultatkontrollen (2017)

2.4 Økonomi

Driftsgranskinger i jord- og skogbruk viser årlige resultater og langsiktige utviklingslinjer for økonomien på gårdsbruk der inntekter fra jordbruket har et vesentlig omfang. På landsbasis har det de siste årene vært med i overkant av 900 bruk i granskningene. Av disse kommer ca. 150 bruk fra Trøndelag. Driftsgranskningene viser at økonomien i jordbruket i Trøndelag følger omtrent samme utvikling som for landet som helhet. Noen år ligger landsgjennomsnittet litt høyere enn gjennomsnittet for Trøndelag, mens det andre år er Trøndelag som ligger høyest. Sammenlignet med landet oppnådde trøndelagsjordbruket særlig gode resultater i 2012 og 2015.

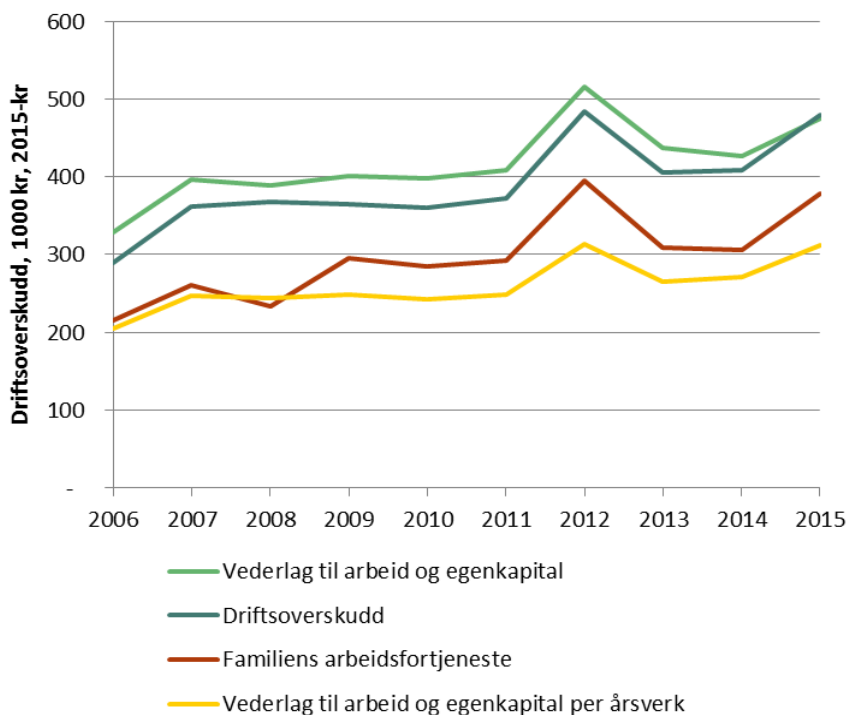
Sammenlignet med 2010 har driftsoverskuddet økt for de fleste hovedproduksjonene i Trøndelag. Særlig er resultatet forbedret for melkeproduksjonsbrukene. Produksjonsomfanget er økt samtidig som det har vært en økning i produktpriser og tilskudd. Kostnadsutviklingen har ikke vært like sterk. Også for andre husdyrproduksjoner har omfanget økt samtidig som det har vært en positiv utvikling i priser og tilskudd. For kornproduksjon ble 2015 et svært dårlig år i Trøndelag, med avlingsnedgang på bygg som er den viktigste kornsorten i Trøndelag. Dette gir utslag på resultatet for denne produksjonen.

Det har vært relativt høye investeringer i jordbruket i Trøndelag de siste årene. Særlig er det investert i bygninger og maskiner, men på melkeproduksjonsbrukene er det også investert mye i melkekvoter. Samtidig som det er investert mye, har også gjelda økt. Fra 2011 til 2015 er egenkapitalprosenten redusert fra 54 til 52. I 2015 var gjennomsnittlig gjeld på driftsgranskingsbrukene i Trøndelag på 2,9 mill. kr. Vederlag til arbeid og egenkapital viser hvor mye som er igjen til å dekke alt arbeid og godtgjøring av egenkapital når faktiske gjeldsrenter og kår er dekket. Familiens arbeidsvederlag viser hvor mye som er igjen til å dekke familiens arbeid når kapitalen er godtgjort med en kalkulert rente.

Figur 2.3 Inflasjonsjustert driftsoverskudd for ulike produksjoner i Trøndelag, Trøndelag alle og landet 2006-2015, 1000 kr

Av produksjonene er det kombinasjonen korn og gris som oppnår best resultat de fleste årene, men for denne produksjonen er det store variasjoner mellom år. Produksjon av storfekjøtt og ensidig kornproduksjon er de to driftsformene som oppnår lavest driftsoverskudd i Trøndelag.

Figur 2.4 Inflasjonsjustert resultatmål, Trøndelag, 2006-2015, 1000 kr

3 Metode

I dette kapitlet går vi gjennom definisjon, avgrensinger og metoder for hvordan vi har beregnet landbrukets økonomiske virkninger i Trøndelag. I forbindelse med tabeller senere i rapporten, er det gitt supplerende forklaringer for å forstå resultatene.

3.1 Avgrensinger og begrepsavklaring

Med landbruk mener vi i første rekke næringsrettet virksomhet innen jordbruk og skogbruk. Denne primærnæringsaktiviteten gir omsetning, verdiskaping og sysselsetting i ulike typer landbruksvirksomhet i Trøndelag. Dette, inkludert en del tilhørende tilleggsnæringer, definerer vi som direkte økonomiske virkninger av primærleddet i landbruket i Trøndelag.

Landbruket har virkninger for foredlingsindustri og annen virksomhet som i ulik grad er helt avhengig av at det er betydelig aktivitet i primærleddet i trøndersk landbruk. Dette kaller vi relatert virksomhet.

Videre har både landbrukets primærledd og relatert virksomhet virkninger overfor andre næringer gjennom disse virksomhetenes behov for underleveranser og de tilhørende ansatte og bedriftseieres behov for lokale og regionale varer og tjenester. Både virkninger for relatert virksomhet og virkninger for øvrig næringsliv kaller vi ringvirkninger.

3.1.1 Jordbruk

Med jordbruk menes her produksjon av jord- og hagebruksråvarer som melk, kjøtt, ull, egg, korn, oljefrø, erter, frukt, bær, poteter, grønnsaker. Det dreier seg med andre ord om tradisjonelt husdyrhold og planteproduksjon. Følgende driftsformer er med i beregningene for jordbruket:

- melkeproduksjon på kyr og geiter,
- produksjon av storfekjøtt på ammekyr
- sauehold
- svinehold,
- produksjon av egg
- produksjon av fjørfekjøtt
- produksjon av svinekjøtt
- kornproduksjon
- potetproduksjon
- produksjon av grønnsaker på friland
- veksthusproduksjon av grønnsaker og blomster
- frukt- og bærproduksjon
- birøkt

I tillegg er det gjort beregninger for pelsdyrhold og reindrift.

3.1.2 Skogbruk

Skogbruk er i denne sammenheng planting, skogskjøtsel og hogst innen primærskogbruket med et skille mellom hva som skogeierne selv utfører og hva spesialiserte tjenesteleverandører utfører av aktivitet. Salg av ved, jaktrettigheter, bygdesager og utmarksbaserte turisme er definert som tilleggsnæringer og belyses for seg selv.

3.1.3 Landbruksbasert tilleggsnæring

Landbruksbasert tilleggsnæring er næringsaktivitet som drives ved siden av jordbruk eller skogbruk, hvor en eller flere av jordbruks- eller skogbruksbedriftens ressurser (areal, bygninger, maskiner og landbruksråvarer) inngår som faktorinnsats i produksjonen. Tilleggsnæringer dekker for eksempel satsinger på småskala matproduksjon og reiseliv, bygdesager/gårdssager, maskinkjøring, utleie av jakt/fiskerettigheter hvor disse virksomhetene ikke er skilt ut i egne foretak med egne regnskaper. Aktiviteten skal gi inntekt eller sysselsetting for brukeren og/eller brukerens familiemedlemmer.

Det forutsettes at aktiviteten drives i tilknytning til en landbrukseiendom der det drives tradisjonelt jord- og/eller skogbruk og at aktiviteten ikke er skilt ut i et eget selskap.

3.1.4 Verdiskaping

Begrepet verdiskaping brukes på mange måter, både i faglitteratur og i mer politisk/økonomisk sammenheng. I Nasjonalregnskapet og i regnskap avledet av Nasjonalregnskapet, nyttes bruttoproduktet som uttrykk for verdiskaping. Enkelt sagt er bruttoproduktet lik verdien av produserte varer og tjenester minus vareinnsats. Kapitalslit (avskrivninger) er ikke trukket fra. Produktsubsidier, for eksempel prissubsidier er med i bruttoproduktet, men ikke subsidier som ikke kan relateres direkte til et produkt. Se for eksempel SSB (2014) for en beskrivelse av begrepene i nasjonalregnskapet.

I jordbruket er det forholdsvis mange støtteordninger som ikke er knyttet til produkt, for eksempel husdyrtilskudd, areal- og kulturlandskapstilskudd, og investeringsstøtte. Slike tilskudd blir ikke regnet med i verdiskapingen i Nasjonalregnskapet. De er likevel viktige for inntektene i jordbruket og for inntektsvirkningene i andre næringer. Det kan også argumenteres for at overføringene til jordbruket er betaling for produksjon av fellesgoder. Omfanget av overføringene kan betraktes som et mål på hvordan samfunnet verdsetter produksjon av fellesgoder rent økonomisk. Derfor har vi valgt å ta med alle subsidier i beregningen av verdiskaping i jordbruket.

I beregningene som omtales i dette notatet, er det *bruttoprodukt inkludert tilskudd* som brukes når verdiskaping omtales. Det produktet som skapes er betaling for arbeidsinnsats, forrentning av investert kapital og kapitalslit (avskrivninger). I en del tidligere beregninger for jordbruket er nettoprodukt brukt som begrep for verdiskaping. Nettoproduktet er bruttoproduktet fratrukket avskrivninger. Avskrivningene kan være vanskelige å fastsette, og det vanligste i andre næringer er å beregne verdiskapingen som bruttoprodukt. Dette er grunnen til at bruttoprodukt er valgt som uttrykk for verdiskapingen i dette prosjektet.

VERDISKAPING	=
BRUTTOPRODUKT	
Sum inntekter	
+ Familiens arbeid på nyanlegg	
– Sum kostnader før avskrivninger	
+ Kostnader til leid hjelp	
+ Kostnader til jordleie	

I beregningene er inntektene delt i markedsinntekter og offentlige tilskudd. Markedsinntekter omfatter alle inntekter fra salg av jordbruksprodukter, eksklusive pristilskudd, Også leieinntekter for bruk av traktor og redskaper mv. inngår i markedsinntektene. Tilskudd omfatter alle offentlig tilskudd, som areal- og kulturlandskapstilskudd, produksjonstilskudd husdyr, driftstilskudd melkeproduksjon, distriktstilskudd, grunntilskudd, avløserrefusjon og diverse andre driftstilskudd.

De aktuelle direkte økonomiske virkningene i landbruket må beregnes i prosjektet fordi det ikke er offisiell statistikk av god nok kvalitet for verken omsetning, verdiskaping eller sysselsetting på regionalt nivå. Fylkesvise nasjonalregnskap for enkelt næringer kan brukes, men disse har den svakhet at de representerer en enkel, mekanisk nedbryting av nasjonale totalregnskap for ulike næringer ned på fylkesnivå. Dette kan medføre at regioner med høy produksjonsevne i forhold til sysselsetting og areal, får tildelt lavere produksjon og verdiskaping i jordbruket enn de ville fått med en mer detaljert beregning. I tillegg tas tilveksten inn som formues- og inntektsendring i nasjonalregnskapet for skog med den følge at inntektene beregnes atskillig høyere enn det kontantstrømmene tilsier. Nasjonalregnskap er derfor pr. i dag lite egnet og lite brukt til å beskrive regional aktivitet i jordbruk så vel som skogbruk.

3.2 Metode og datagrunnlag for å beregne verdiskaping og sysselsetting i primærjordbruket

Det er hovedsakelig benyttet to datakilder som bakgrunn for beregningene, Landbruksdirektoratets produksjonstilskuddsdatabase og NIBIOs driftsgranskinger i jord- og skogbruk. Landbruksdirektoratet har i sin tilskuddsdatabase oversikt over alle jordbruksbedrifter som har mottatt produksjonstilskudd. Tall fra denne databasen er brukt for å få tall for produksjonsomfang for de ulike produksjonene i de enkelte kommunene i 2015. Datagrunnlaget fra Landbruksdirektoratet er nærmere beskrevet i vedlegg 1.

Det er ikke alle bruk som mottar produksjonstilskudd. Det er rimelig å regne med at de jordbruksbedriftene som ikke søker, eller ikke oppnår tilskudd, er svært små i økonomisk omfang, og at også arbeidsinnsatsen på disse brukene er lav. Det kan også være bruk som ikke har krav på tilskudd. Fordi beregningene i dette prosjektet tar utgangspunkt i tilskuddsdaten til Landbruksdirektoratet, vil produksjon på jordbruksbedrifter som ikke søker om produksjonstilskudd, ikke være med som grunnlag for beregningene.

Det økonomiske datagrunnlaget er for de fleste driftsformer henta fra NIBIOs driftsgranskinger i jord- og skogbruk for regnskapsåret 2015. I hovedsak er det brukt data fra bruk i Trøndelag, supplert med bruk fra andre regioner, eller fra kalkyler. For veksthusproduksjon er det i tillegg til data fra driftsgranskningene også brukt regnskap hentet inn på proff.no.

3.2.1 Økonomidata fra NIBIOs driftsgranskinger i jord- og skogbruk

De økonomiske dataene fra driftsgranskningene er gjennomsnittstall for ulike driftsformer for regnskapsåret 2015. Driftsgranskningene dekker bare jordbruksbedrifter som er yrkesmessig drevne, og som har standard omsetning på minst kr 150 000. Det er lagt vekt på å finne et utvalg for de ulike driftsformene som ligger nær den faktiske størrelsen på brukene i fylket, men det vil alltid være noen avvik mellom gjennomsnittsstørrelsen på brukene i modellen og gjennomsnittsstørrelsen på jordbruksbedriftene i fylkene.

Under beskrives nærmere hvilke data som er brukt for de ulike produksjonene.

Melkeproduksjon

Det er, så langt mulig, brukt data fra de brukene i driftsgranskningene som kommer fra Trøndelag. For å ha mange nok observasjoner bak hvert gjennomsnitt, er det for flatbygdene supplert med bruk fra Østlandets flatbygder, og for de andre bygdene i Trøndelag er det supplert med bruk fra Møre og Romsdal. Det ble gjort kontroller mot mengde produsert melk og storfekjøtt i Trøndelag, og utvalget av bruk som danner det økonomiske grunnlaget ble justert slik at det ikke er stort avvik mellom produksjon i beregningsmodellen og det som faktisk ble produsert. Totalt er produksjonen av melk for brukene i modellen 2,6 prosent over det som oppgis som produsert mengde. For storfekjøtt er

summen av kjøttproduksjonen på melkeproduksjonsbrukene og på brukene med ammeku 1,0 prosent høyere enn det som er oppgitt³.

Melkeproduksjonsbrukene er delt inn i bruk fra flatbygder og bruk fra andre bygder som igjen er inndelt i tre størrelsesgrupper. Inndelingen i grupper er vist i tabellene i vedlegg 1.

Melkeproduksjon, geit

Det er få bruk i driftsgranskingene med geit som hovedproduksjon. Det er derfor brukt landstall, korrigert for ulike tilskuddssoner og avlingsnivå.

Kjøttproduksjon, ammeku

For bruk med ammeku er det brukt bruk fra Trøndelag supplert med noen bruk fra Møre og Romsdal. Brukene med ammekyr er ikke delt inn i undergrupper.

Sauehold

Brukene er delt inn etter størrelse, bruk som har færre enn 100 vinterfôra sauer og bruk som har flere enn 100 vinterfôra sauer. Det er få bruk med mindre enn 100 vinterfôra sauer fra Trøndelag i driftsgranskingene. For denne gruppa er det derfor bruk fra Sør-Norge som er brukt. I gruppa med mer enn 100 vinterfôra sauer, er det bruk fra Trøndelag og Møre og Romsdal som er brukt.

Fjørfekjøtt

Landstall.

Eggproduksjon

Landstall

Svinehold

Landstall. Gruppen er satt sammen av bruk med slaktegrisproduksjon (ikke egne purker), kombinert produksjon (egne smågriser), og produksjon av smågris, men det er forutsatt at alle smågris er produsert i fylket, og at det ikke eksporteres smågris til andre fylker.

Kornproduksjon

Bruk med kornproduksjon er delt opp i tre størrelsesgrupper, mindre enn 200 dekar, mellom 200 og 400 dekar og større enn 400 dekar. Det er brukt gjennomsnittstall for kornbruk fra Trøndelag supplert med bruk fra Østlandet for å få et stort nok datagrunnlag for bruk med ensidig korn. Brukene fra Østlandet er korrigert for regionale forskjeller i kornslag, avling, pris og tilskudd.

Potetproduksjon

Landstall korrigert for, avlingsnivå, priser og tilskudd.

Frukt og bær

For fruktproduksjon er det brukt en kombinasjon av kalkyler og data fra driftsgranskingene. Epler er brukt som referansevekst. Faste kostnader er hentet fra driftsform 90 (frukt- og bærproduksjon) i driftsgranskingene.

Det er brukt dekningsbidragskalkyler for bærproduksjon. Jordbær er brukt som referansevekst. Faste kostnader er hentet fra driftsform 90 (frukt- og bærproduksjon) i driftsgranskingene.

³ Kilde: Budsjettnemda for jordbruket, Resultatkontrollen (2017)

Grønnsaker på friland

For 2015 er det benyttet kalkyler sammen med data fra driftsgranskingene for beregning av verdiskaping fra grønnsaksproduksjon. Arealet i Nord-Trøndelag er fordelt med 53 prosent gulrot, 30 prosent kålrot og 17 prosent kål. Arealfordeling på de tre kulturene er vurdert i dialog med oppdragsgiver og ut fra SSBs statistikk over arealfordeling på ulike grønnsaker i Nord-Trøndelag, der dette er de tre største kulturene. For Sør-Trøndelag er gulrot brukt som referansevekst på hele arealet.

Veksthus og planteskole

For veksthus det brukt flere ulike kilder for å komme fram til omfanget av produksjonen. Oppdragsgiver har bidratt med oversikter over produsenter, det er hentet inn regnskapstall fra proff.no og det er også foretatt en del telefonintervjuer av veksthusprodusenter for å komme fram til omfanget av produksjonen. For tomat og agurkproduksjon er det brukt tall fra Landbruksdirektoratet og økonomiske data fra driftsgranskingene.

Birøkt

For birøkt er det brukt kalkyler.

Pelsdyr

For pelsdyrnæringa er det hentet inn omsetningsdata fra Norges Pelsdyrslag, kombinert med data fra produksjonstilskuddsregisteret (Landbruksdirektoratet). Økonomidata er hentet fra driftsgranskingene og fra kalkyler i Handbok for driftsplanlegging (NIBIO 2016).

3.2.2 Beregninger for jordbruket – regnearkmodell

I modellen inngår data om produksjonsomfang for hver kommune. Også data om økonomi for hver produksjon blir lagt inn. Ut fra disse dataene blir verdiskaping og sysselsetting beregnet på kommunenivå.

I modellen er det brukt økonomiske data fra ensidig produksjon. Dette er en forenkling av virkeligheten – i praksis er det mange bruk som har kombinerte produksjoner. Modellen setter noen grenser for hvor stor kompleksitet en kan legge inn. Å bruke data fra ensidig produksjon er både en tilpasning til modellen, men også nødvendig for å kunne presentere resultatene for f.eks. melkeproduksjon, sauehold og kornproduksjon hver for seg. Fordi mange av brukene i driftsgranskingene driver produksjon i kombinasjon med korn, blir det i modellen automatisk korrigert for dette, slik at all verdiskaping fra kornproduksjon kan vises samlet. For tidligere år, 2007 og 2010, inngår store deler av verdiskapingen fra kornproduksjon i beregningene for bruk med for eksempel gris eller egg, og bare verdiskaping fra den kornproduksjonen som foregår på bruk med ensidig kornproduksjon, er synliggjort for korn. Dette avviker fra hvordan resultatene presenteres for 2015. Beregningene for 2010 er derfor korrigert og tilpasset den metoden som er brukt for 2015.

En må også tilpasse økonomiske data til de driftsformene en finner i driftsgranskingene. Ved å bruke gjennomsnittstall fra faktiske bruk som grunnlag for beregningene i en modell, vil det alltid være enkelte variabler en ikke klarer å treffe innenfor en akseptabel feilmargin. For husdyrhold tar en for eksempel utgangspunkt i antall dyr. Samtidig skal en i modellen også komme fram til omtrent riktig produksjon (melk, kjøtt, egg) og arealbruk for fylket. Det er derfor nødvendig å gjøre enkelte korrigeringer av de dataene som blir lagt inn i modellen, for eksempel for å få riktig grovfôrareal. I tillegg til den automatiske korrigeringen for korn, gjøres det derfor manuelle korrigeringer for å sikre at man får riktig grovfôrareal og tilskudd.

For Sør-Trøndelag hadde brukene fra driftsgranskingene for lite grovfôrareal. Det er derfor korrigert for areal og arealtilskudd. For Sør-Trøndelag er det også noe færre bruk i modellen enn det antallet jordbruksbedrifter som har mottatt tilskudd. Bunnfradraget i modellen er derfor økt slik at bunnfradraget i modellen blir like stort som det som faktisk er trukket i 2015. For Nord-Trøndelag ble

driftstillegget til ammeku for høyt, og derfor redusert. Også bunnfradraget ble redusert litt fordi antall bruk i modellen i Nord-Trøndelag var høyere enn det antallet som søkte produksjonstilskudd. For sum tilskudd som kan sammenlignes direkte med det som er utbetalt fra Landbruksdirektoratet⁴, blir tilskudd beregnet i modellen, etter korrigeringer, 2,1 prosent for høyt for Sør-Trøndelag. For Nord-Trøndelag er avviket større, 5,3 prosent. Det er husdyrtilskuddet som blir høyere enn det som oppgis utbetalt fra Landbruksdirektoratet⁵. Alle data for husdyrproduksjonene som er lagt inn i modellen er derfor nøye kontrollert for å finne eventuelle avvik for husdyrtilskudd. Det er ikke funnet noe som kan forklare hvorfor husdyrtilskuddet blir for høyt i modellen, og det er derfor ikke gjort korrigeringer for dette.

3.2.3 Reindriftsnæringen

Våre beregninger av verdiskaping og sysselsetting innen reindriftsnæringen i Trøndelag er basert på de årlige verdiskapingsberegningene for reindriftsnæringen, med spesielt rapportene for 2007/2008 fra Økonomisk Utvalg (2008) og for 2015/2016 fra Landbruksdirektoratet (2017), samt ressursregnskapet for reindriftsnæringen dokumentert i Landbruksdirektoratet (2016). Reindriften drives i reinbeiteområder som går på tvers av fylkes- og kommunegrensene, og det er usikkert hvor stor sysselsetting og lønn/vederlag de involverte reindriftsenhetene gir for personer i Trøndelag. Våre beregninger av aktivitet ned på fylkes- og kommunenivå, bygger på en skjønnsmessig fordeling av antall dyr pr. kommune ut fra kommunenes utmarksareal i de enkelte beiteområdene.

3.3 Skogbruket

Beregning av verdiskaping for primærskogbruket bygger i hovedsak på SSBs nasjonalregnskap på fylkesnivå, samt sysselsetting-, avvirking- og bedriftsstatistikk på kommunenivå. Til forskjell fra tidligere studier som Kjesbu et al. (2009) og Knutsen et al. (2016) hvor man har forsøkt å regne ut et detaljert nasjonalregnskap på fylkesnivå, har vi vektlagt å skille mellom primærskogbruket, spesialiserte tjenester og tilleggsnæringer med fokus på hva som er løpende inntekter og kostnader. Det siste betyr at vi ikke har gjort beregninger av verdiene av tilvekst og de investeringer som er gjort.

Innen primærskogbruket er det i tillegg til verdier av avvirking for salg, gjort et forsiktig anslag på verdien av avvirking til eget bruk på 4 000 kr pr skogeiendom samt tatt med omsetning innen spesialisert tjenesteyting. Avvirkingsstatistikken er fra SSB mens spesialiserte tjenesteyting er kartlagt i regnskapsdatabaser (Bisnode 2017). I beregninger av bruttoprodukt er det trukket fra gjennomsnittlige kostnader til innkjøp varer og tjenester i hhv. primærskogbruket og for spesialiserte tjenesteyting. Siden tilleggsnæringer beregnes med eget opplegg i denne studien, tar vi derfor ikke med denne aktiviteten direkte under skogbruket.

3.4 Landbruksbasert tilleggsnæring – datagrunnlag og metode

I NIBIOs driftsgranskinger i jord- og skogbruk blir gårdsbaserte tilleggsnæringer definert som: «Næringsvirksomhet utenom tradisjonelt jord- og skogbruk, med basis i ressursene på bruket. Det gjelder innsats av areal, bygninger, maskiner etc., men inkluderer ikke personressurser eller kompetanse.» SSBs definisjon er omtrent den samme som NIBIO sin, men inkluderer pelsdyr, birøkt og utleie av jord til jordbruksformål som tilleggsnæring. Dette blir definert som jordbruk i driftsgranskningene og i våre beregninger, og inngår derfor ikke i beregningene av verdiskaping fra tilleggsnæringer. Det forutsettes at det drives tradisjonelt landbruk på eiendommen. Aktivitet på

⁴ Areal- og kulturlandskapstilskudd, produksjonstilskudd til husdyr, driftstillegg (melk og ammeku) og bunnfradrag

⁵ Landbruksdirektoratet PT-5040

eiendommer uten tradisjonelt landbruk inngår heller ikke i beregningene for landbruksbaserte tilleggsnæringer.

For tilleggsnæringer finnes det ikke offentlig statistikk som både har data om type tilleggsnæring, omfang og utbredelse (frekvens). Verdiskapingsberegninger for tilleggsnæringer blir derfor svært usikre sammenlignet med beregninger for jordbruket. Beregningene er gjort med utgangspunkt i data fra landbrukstellinga i 2009/2010 (SSB 2017a) korrigert for nedgang i antall jordbruksbedrifter. Til beregningene som er gjort for landbruksbasert tilleggsnæring, har SSB levert egne kjøringar fra landbrukstellinga 2010 for Trøndelag som er mer detaljerte enn det som er publisert. Dette datasettet er ikke offentlig tilgjengelig. Økonomidata og tall for sysselsetting er hentet fra bruk i driftsgranskingene.

Tilleggsnæring er delt inn i følgende driftsformer:

- leiekjøring
- tjenesteyting, inkl. inn på tunet og gårdssag
- videreforedling av jordbruksprodukter
- turisme, inkl. overnatting, servering, guiding m.m. knyttet til gård eller seter
- vedproduksjon
- juletre og pyntegrønt
- utmarksnæring inkl. festeavgifter
- utleie av areal, bygninger og maskiner
- fornybar energi
- annet

I landbrukstellinga for 2009/2010 har SSB tall for antall bruk som driver tilleggsnæring og hvilke tilleggsnæringer som drives, men det er ikke spurt om omfanget. En må anta at de som definerer virksomheten sin som tilleggsnæring driver i et visst omfang. All aktivitet på tilleggsnæring blir registrert i driftsgranskingene, også der omfanget er svært lavt og brukeren selv trolig ikke vil definere aktiviteten som tilleggsnæring. Før data fra driftsgranskingene ble brukt i beregningene ble derfor bruk med omsetning mindre enn kr 5 000 tatt ut. Utvalg av bruk til driftsgranskingene er basert på representativitet for jordbruket. Det er derfor ikke sikkert at omfanget av tilleggsnæring i driftsgranskingene er representative for omfanget av tilleggsnæring i Trøndelag. For å få et så stort data-grunnlag som mulig for de økonomiske dataene, er det brukt landstall for de ulike tilleggsnæringer. Det knytter seg derfor usikkerhet til disse beregningene.

I tillegg til beregningene som er gjort basert på statistikken fra SSB, er resultatene justert litt opp for juletreproduksjon, basert på vurderinger av omfanget i Trøndelag. I tillegg er utmark justert opp med jaktverdier (75 kr/kg for elgkjøtt osv) der dette tallet er høyere enn resultatet basert på statistikken fra SSB.

3.5 Landbruksrelatert industri og annen virksomhet

Sysselsetting og verdiskaping i virksomheter som er relatert eller økonomisk avhengig av trøndersk primærlandbruk er kartlagt ut fra Kjesbu et al. (2009), regnskapsdatabaser og annen etablert kunnskap om produksjon i jordbruksbasert og skogbruksbasert industri. Innen jordbruksbasert foredlingsindustri er det i første rekke meieri, slakteri, kjøttforedlingsbedrifter, kornmottak/kraftfôrproduksjon og potetpakkeri som er direkte relatert til den regionale

jordbruksaktiviteten (Kjesbu et al. 2009). Bakerinæringen derimot er antatt å ikke være avhengig av lokalt eller regionalt råstoff, siden Trøndelags produksjon av matkorn er av beskjedent omfang i forhold til råstoffbehovet og importmulighetene. Vi har i begrenset grad gjort nye kartlegginger mot enkeltbedrifter for anslag på deres avhengighet av råstoff trøndersk primærlandbruk. Ved siden av intervju med Nidar i Trondheim kommune, har vi basert oss på tidligere kunnskap.

Innen jordbruksbasert foredlingsindustri har vi ikke lyktes med å få tall fra Tine, Nortura og Grilstad for deres omsetning og verdiskaping ved anleggene i Trøndelag. Sysselsettingsstatistikk foreligger imidlertid av akseptabel kvalitet gjennom innrapporterte tall for ansatte ved hver bedrift samt SSBs registerbaserte statistikk.

Innen skogbruksbasert foredlingsindustri er det i første rekke trelast- og trevareindustri og treforedling som er relevant foredlingsindustri. I tillegg har vi bioenergi og enkelte bedrifter i møbelindustrien som bruker råstoff fra regionalt skogbruk. Større bedrifters avhengighet av regionalt råstoff er kartlagt tidligere (Sand og Stene 2016), men det finnes ikke bredere kartlegginger av regionalt råstoffs betydning for mindre produsenter innen trelast- og trevarer, møbel, bioenergi og annet. Innen dette prosjektet har det ikke vært rammer for en slik kartlegging.

Ved siden av SSBs statistikk for verdiskaping og sysselsetting fordelt på næring, er det brukt opplysninger fra kartlegging av trebedrifter (Gylland 2017a, 2017b), innhentet regnskapsdata fra de kartlagte bedrifter gjennom de databaser vi bruker (Bisnode 2017) samt at det undersøkt direkte om enkelte større bedrifters avhengighet av trøndersk landbruk. Innen møbelindustri gjelder dette f.eks. ITAB i Rissa kommune, mens innen bygningselementproduksjon gjelder dette Norsk Limtre i Inderøy kommune.

Når det gjelder bioenergi er det i hovedsak kun datterselskapene til Allskog som er inkludert som relatert virksomhet til trøndersk landbruk i vår analyse. Vi er kjent med betydelige investeringer i varmeanlegg basert på flis og ved de senere årene, men her har vi ikke gode nok data til å få med verdiene av dette utover hva som stipuleres innen tilleggsnæringer. Her kan det vises en beregnet verdiskaping på 8,8 mill. kr totalt i Trøndelag innen fornybar energi og tilleggsnæring. Ut fra de investeringer som er gjennomført de senere årene, tyder dette på en betydelig underestimert som bør sees nærmere på.

3.6 Andre ringvirkninger

Generelle underleveranse- og etterspørselsvirkninger er beregnet med Panda-modellen på lignende vis som i Kjesbu et al. (2009). Dette innebærer å bruke oppdaterte anslag på sysselsetting, omsetning og verdiskaping i primærledd med tilleggsnæring, relatert industri og annen relatert virksomhet for hhv. jord- og skogbruk, og oppdatere leveransestrukturene for å få ut analyseresultater i form av ringvirkninger for sysselsetting i annet næringsliv og offentlig sektor.

Ringvirkningsberegningene er gjennomført for sysselsetting på fylkesnivå og arbeidsmarkedsnivå, hvor de regionale tallene er fordelt videre ned på kommunenivå ut fra næringsstruktur og størrelse på tettstedene. I beregningene er det lagt til grunn at folketallet i regionen tilpasses endringer i antall arbeidsplasser.

Siden vi ikke har lyktes med å få god nok kvalitet på spesielt verdiskaping i jordbruksbasert næringsmiddelindustri, har vi ikke gjennomført ringvirkningsanalyse for verdiskaping.

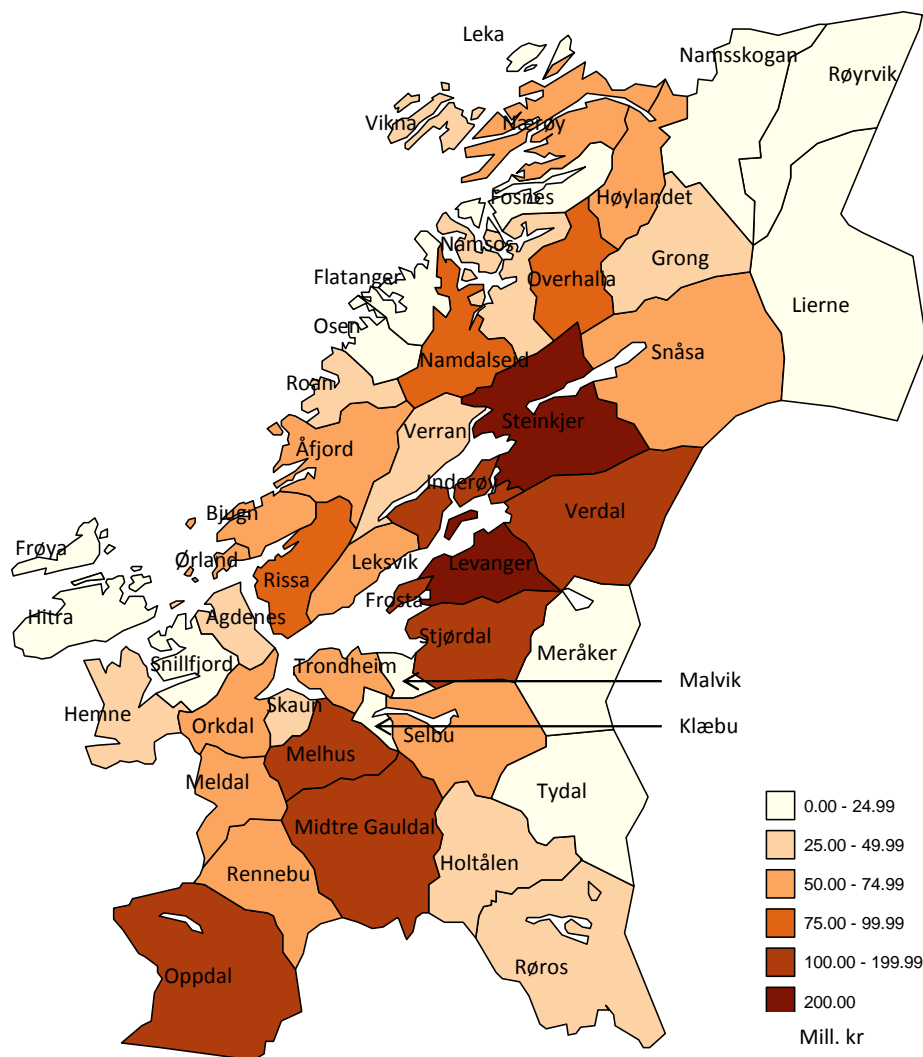
4 Verdiskaping og arbeidsinnsats i jordbruket

Verdiskaping, eller bruttoproduktet, er verdien av produserte varer og tjenester, fratrukket vareinnsats. Begrepet er nærmere omtalt i kapittel 3. Verdiskaping i jordbruket er beregnet på basis av tall fra 2015. Tidligere er verdiskapingsberegninger gjort for tradisjonelt jordbruk i 2010 og i denne rapporten er alle beregninger fra 2010 oppgitt i 2015-kroner. Denne prisjusteringen gjøres for å korrigere for ulikt prisnivå, slik at en kan sammenligne beregningene for verdiskapingen i jordbruket for 2015 med beregningene fra 2010.

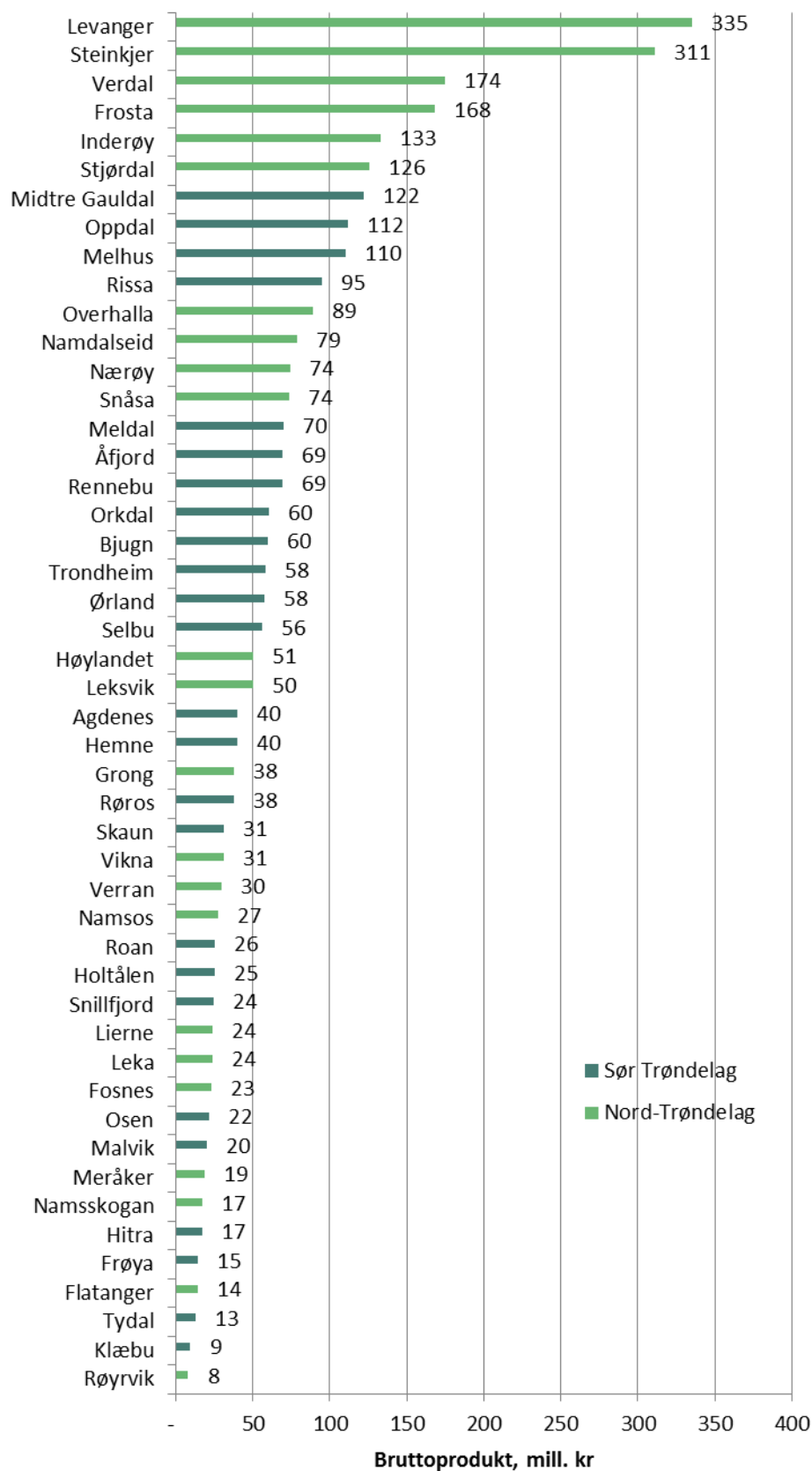
4.1 Tradisjonelt jordbruk eksklusive pels og reindrift

4.1.1 Verdiskaping jordbruk

Samla verdiskaping i tradisjonelt jordbruk i Trøndelag var kr 3,2 mrd. kr i 2015. Sammenlignet med beregningene som ble gjort for 2010, har verdiskapingen økt med rundt 16 prosent. I disse tallene er pels og reindrift holdt utenom.

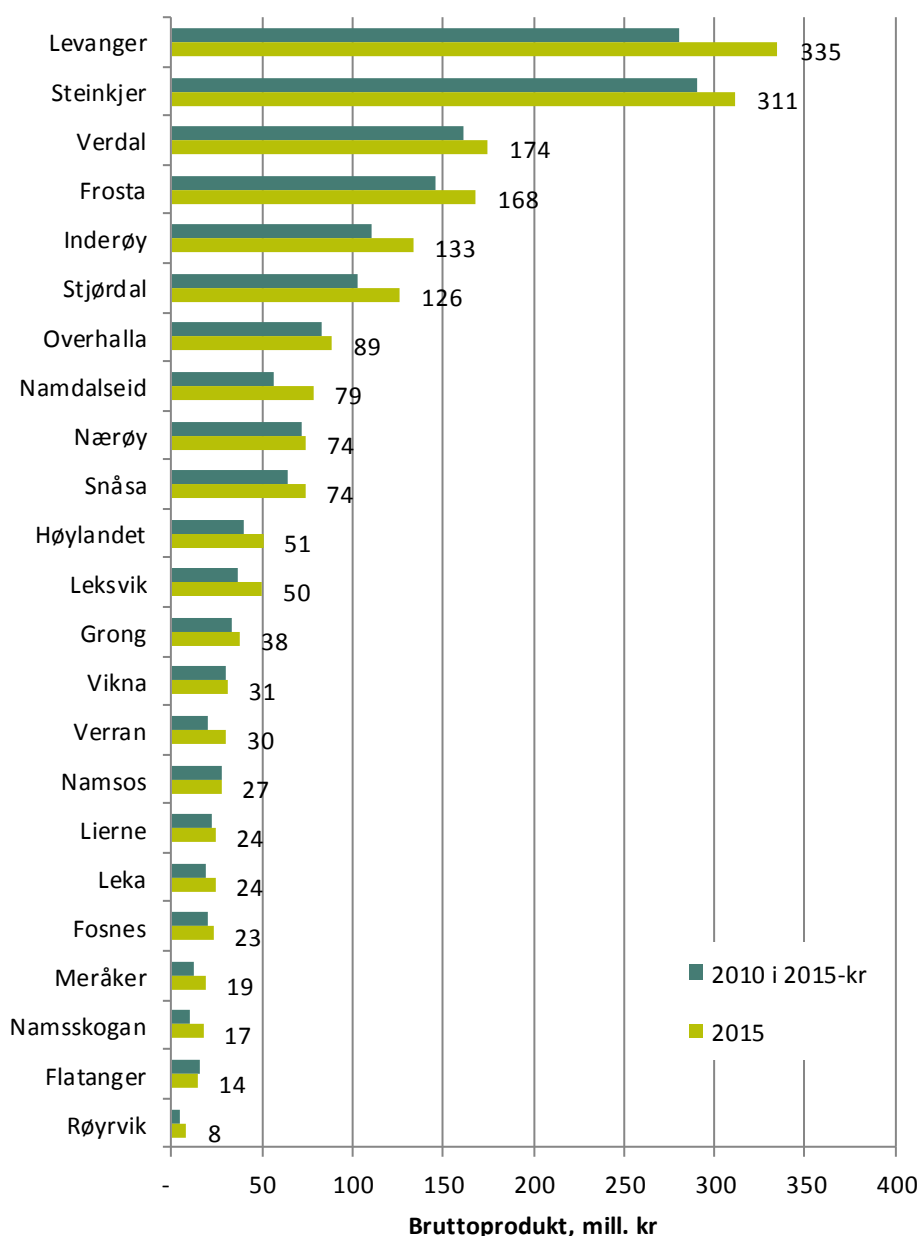
Kart 4.1 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra jordbruket i Nord- og Sør-Trøndelag i 2015, i mill. Kr

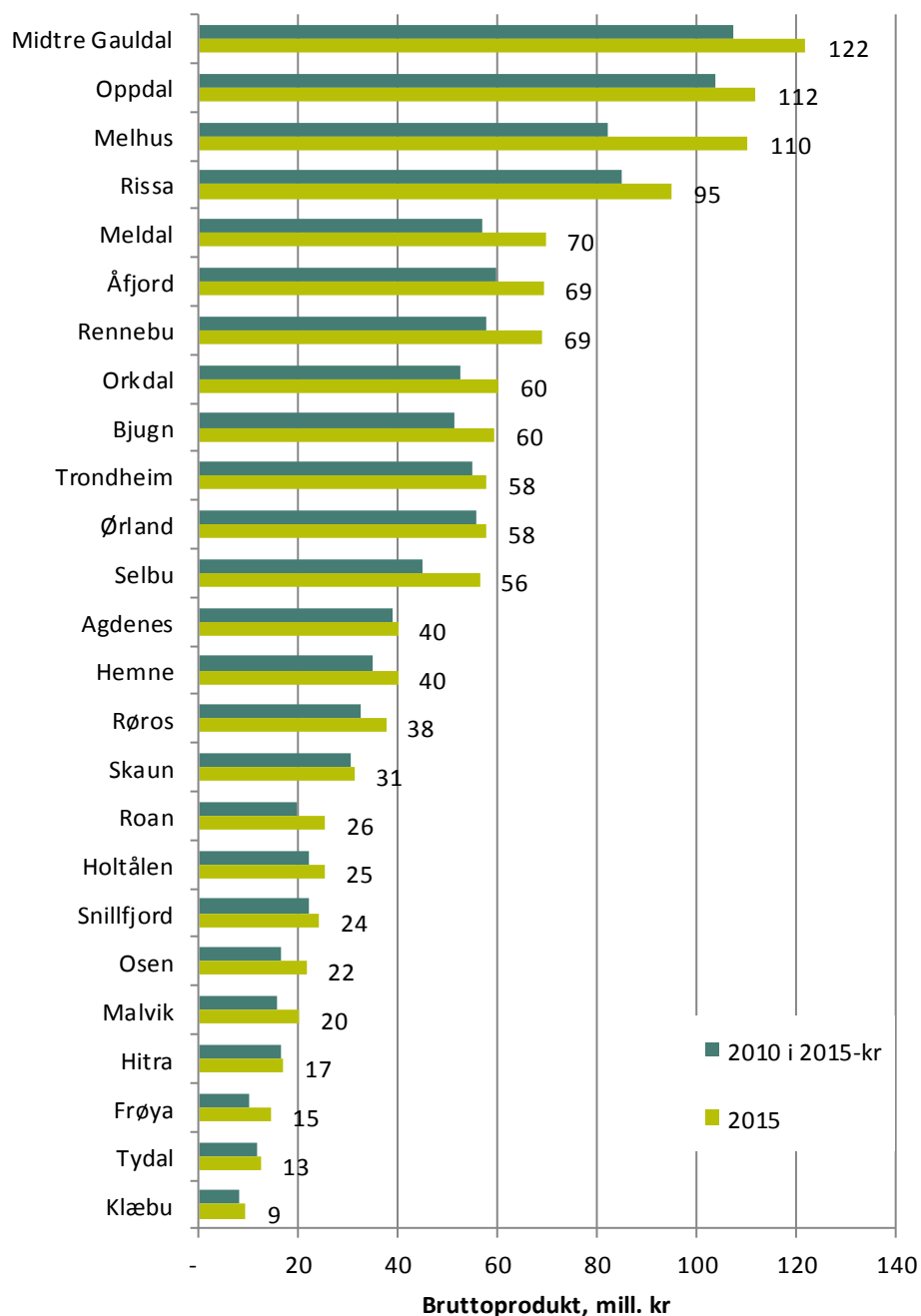
Figur 4.1 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra jordbruket i Trøndelag, 2015, mill. kr

I Nord-Trøndelag er samla verdiskaping (bruttoprodukt) beregnet til kr 1,9 mrd. kr og i Sør-Trøndelag er samla verdiskaping beregnet til kr 1,3 mrd. kr. Sammenlignet med beregningene som ble gjort for 2010, har verdiskapinga økt i begge fylker, og med rundt 16 prosent (kr 262 millioner) i Nord-Trøndelag og med rundt 15 prosent i Sør-Trøndelag (kr 167 mill.).

Levanger (kr 335 mill.), Steinkjer (kr 311 mill.) og Verdal (kr 174 mill.) hadde høyest verdiskaping i Nord-Trøndelag i 2015. Tilsvarende hadde Midtre-Gauldal (kr 122 mill.), Oppdal (kr. 112 mill.) og Melhus (kr 110 mill.) høyest verdiskaping i Sør-Trøndelag i 2015. Disse kommunene hadde også høyest verdiskaping i 2010, utenom Melhus som i 2010 låg like bak Rissa.

Figur 4.2 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra jordbruket i kommuner i Nord-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoprodukt for 2015

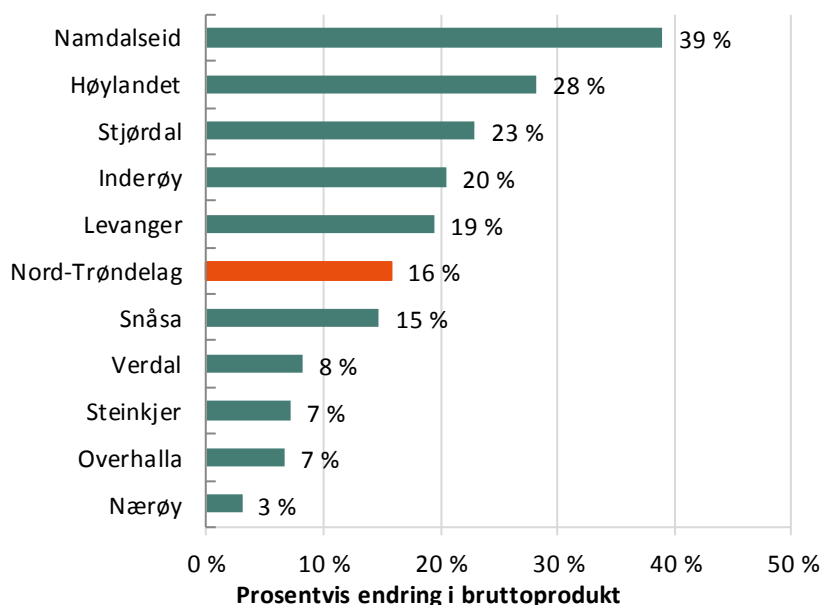
Figur 4.3 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra jordbruket i kommuner i Sør-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoprodukt for 2015

Blant de ti største landbrukskommunene i Nord-Trøndelag har verdiskapingen økt mest i Namdalseid (39 prosent), Høylandet (28 prosent) og Stjørdal (23 prosent). Levanger er største landbrukskommune i Nord-Trøndelag, og fra 2010 til 2015 har verdiskapingen fra jordbruket økt med 19 prosent. I mange av kommunene i Nord-Trøndelag har det vært en økning i verdiskaping fra husdyrholdet, men særlig for Stjørdal og Inderøy har økning i veksthusproduksjon vært stor. I Inderøy har det også vært en økning i verdiskaping fra grønnsaksproduksjon. Det ble gjort et eget arbeid for å kartlegge veksthusproduksjonen for 2015. Dette er med på å forklare den store økningen for veksthus i kommuner der denne produksjonen står sterkt.

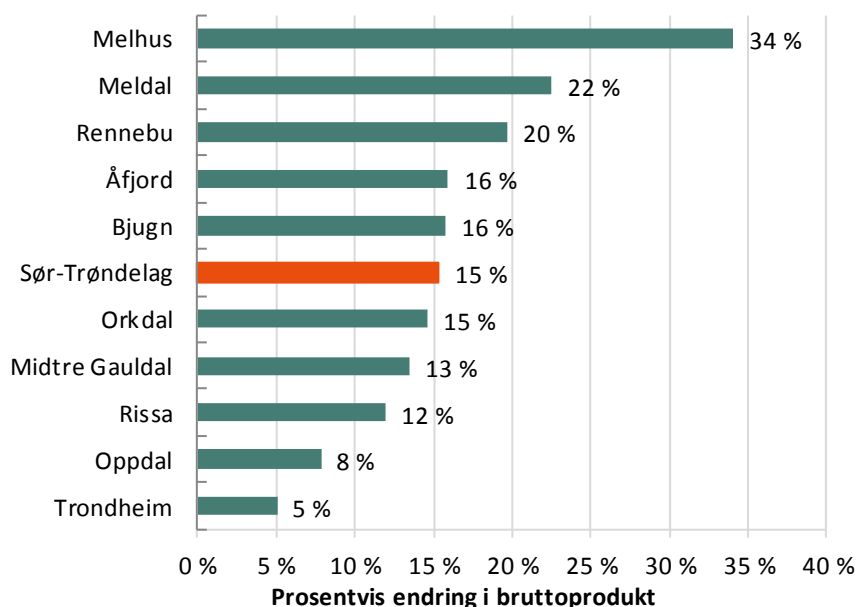
For de ti største landbrukskommunene i Sør-Trøndelag, har verdiskapingen fra jordbruket økt mest i Melhus (34 prosent), Meldal (22 prosent) og Rennebu (20 prosent) fra 2010 til 2015. Utviklingene innenfor

veksthusnæringene er en viktig grunn til økningen i verdiskapingen i også i Melhus kommune. Sammenlignet med beregningene for 2010, har Melhus nærmere 11 ganger så høy verdiskaping fra veksthusnæringene i 2015, og totalt er økningen på kr 13,9 mill. For Melhus har det også vært en økning i verdiskaping fra melkeproduksjon, kjøttproduksjon med ammeku og fjørfekjøtt. Felles for flere av de største landbrukskommunene i Sør-Trøndelag er at det har vært en økning i verdiskaping fra melkeproduksjon, ammeku og fjørfekjøtt. I Oppdal er det økning i verdiskaping fra saueholdet som har størst betydning.

Økt verdiskapingen i 2015 sammenlignet med beregninger fra 2010 skyldes en rekke forhold og vil bli nærmere omtalt for hver produksjon under.

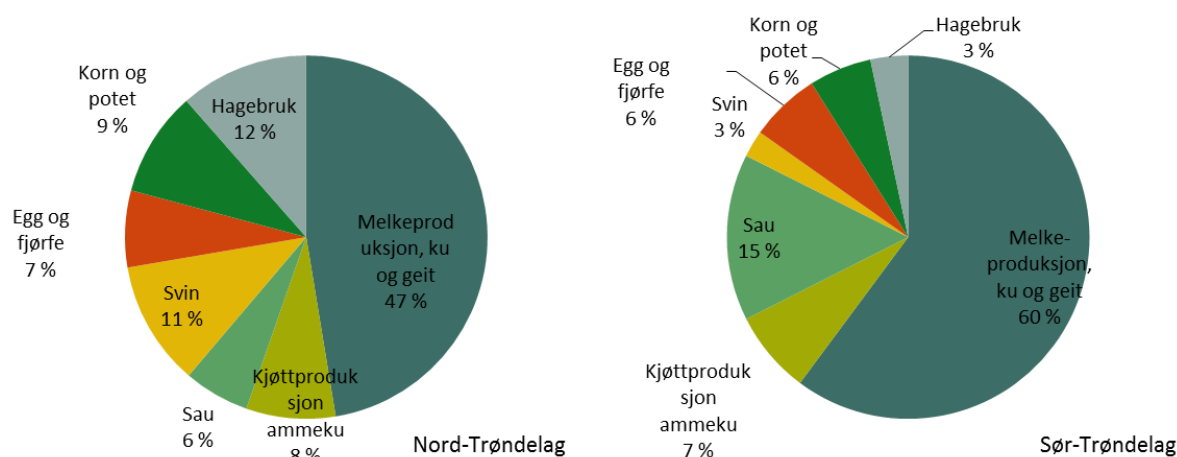
Figur 4.4 Prosentvis endring i verdiskaping (bruttoprodukt) fra 2010 til 2015, for de ti største landbrukskommunene (målt i verdiskaping) i Nord-Trøndelag

Figur 4.5 Prosentvis endring i verdiskaping (bruttoprodukt) fra 2010 til 2015, for de ti største landbrukskommunene (målt i verdiskaping) i Sør-Trøndelag

Melkeproduksjon er den største produksjonen i begge fylkene. Av totalt bruttoprodukt utgjør melkeproduksjon 47 prosent i Nord-Trøndelag og 60 prosent i Sør-Trøndelag. I Nord-Trøndelag

utgjør bruttoproduktet fra hagebruk 12 prosent og fra svinehold 11 prosent. Sauehold er nest størst i Sør-Trøndelag med 15 prosent, deretter følger kjøttproduksjon med ammeku med 7 prosent.

Figur 4.6 Verdiskaping fra ulike produksjoner, prosentvis fordeling

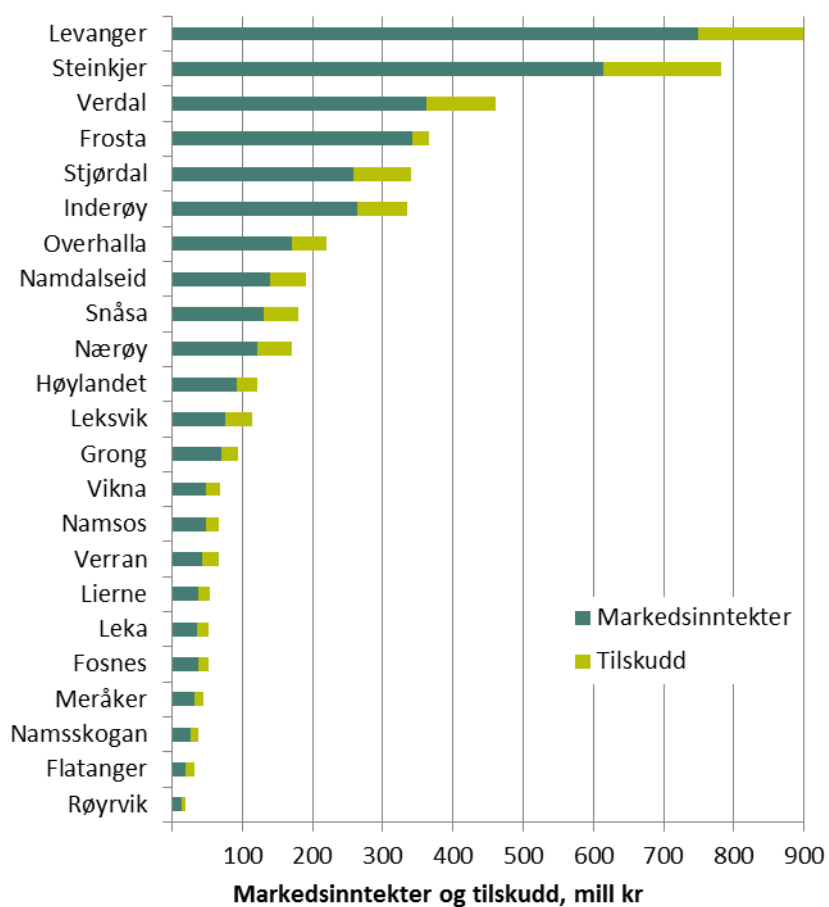
4.1.2 Produksjonsinntekter

Produksjonsinntektene er verdien av varer og tjenester som er produsert i løpet av året, inkl. offentlige tilskudd. I modellen utgjør produksjonsinntektene for jordbruket i 7,7 mrd. kr. Av dette kommer 75 prosent fra markedet og 25 prosent fra tilskudd. For Nord-Trøndelag utgjør produksjonsinntektene 4,8 mrd. kr og av dette er 3,7 mrd. kr fra markedet og kr 1,0 mrd. kr fra tilskudd. I Sør-Trøndelag utgjør produksjonsinntektene for jordbruket 3,0 mrd. kr og av dette er 2,1 mrd. kr. fra markedet og 0,9 mrd. kr fra tilskudd. Dette innebærer at Nord-Trøndelag henter rundt 78 prosent av inntektene fra markedet, mens Sør-Trøndelag henter rundt 70 prosent av inntektene fra markedet. Sammenlignet med beregninger fra 2010, er inntektene fra markedet som del av produksjonsinntektene rundt 2 prosentpoeng høyere i Nord-Trøndelag i 2015 og rundt 3 prosentpoeng høyere i Sør-Trøndelag i 2015. Dette innebærer at inntekter fra markedet er noe viktigere for produksjonsinntektene i jordbruket i 2015 enn i 2010.

Økte inntekter fra markedet tyder på høyere oppnådde priser og/eller økt produksjonsvolum. Tall fra driftsgranskingene i jordbruket viser at oppnådde priser for ulike produksjoner i jordbruket i Trøndelag stort sett er høyere i 2015 enn i 2010 (Staven et al. 2015 og Rye et al., 2017). Videre viser driftsgranskingene i jordbruket høyere melkeproduksjonen i 2015 enn i 2010 i Trøndelag, samt mer omsatt storfe kjøtt og mer omsatt kjøtt pr. vinterfôra sau i samme periode. I samme periode har svinekjøttproduksjonen gått noe ned. Tall fra driftsgranskingene i jordbruket tyder på at det er en kombinasjon av høyere oppnådde priser og et noe større produksjonsvolum som kan forklare økte inntekter fra markedet i Trøndelag.

I Nord- Trøndelag har Levanger (kr 899 mill.) og Steinkjer (kr 782 mill.) klart høyest produksjonsinntekter i 2015 sammenlignet med resten av kommunene i fylket. Deretter følger Verdal og Frosta med hhv. kr 461 mill. og kr 366 mill. i produksjonsinntekter i 2015. I motsatt ende av skalaen har kommunene Røyrvik, Flatanger og Namsskogan lavest produksjonsinntekter i 2015 med hhv. kr 19 mill., kr 32 mill. og kr 38 mill. Av alle kommuner i Nord-Trøndelag er det Frosta som henter flest inntekter fra markedet, med 94 prosent, mens Flatanger henter færrest, bare 62 prosent av inntektene fra markedet.

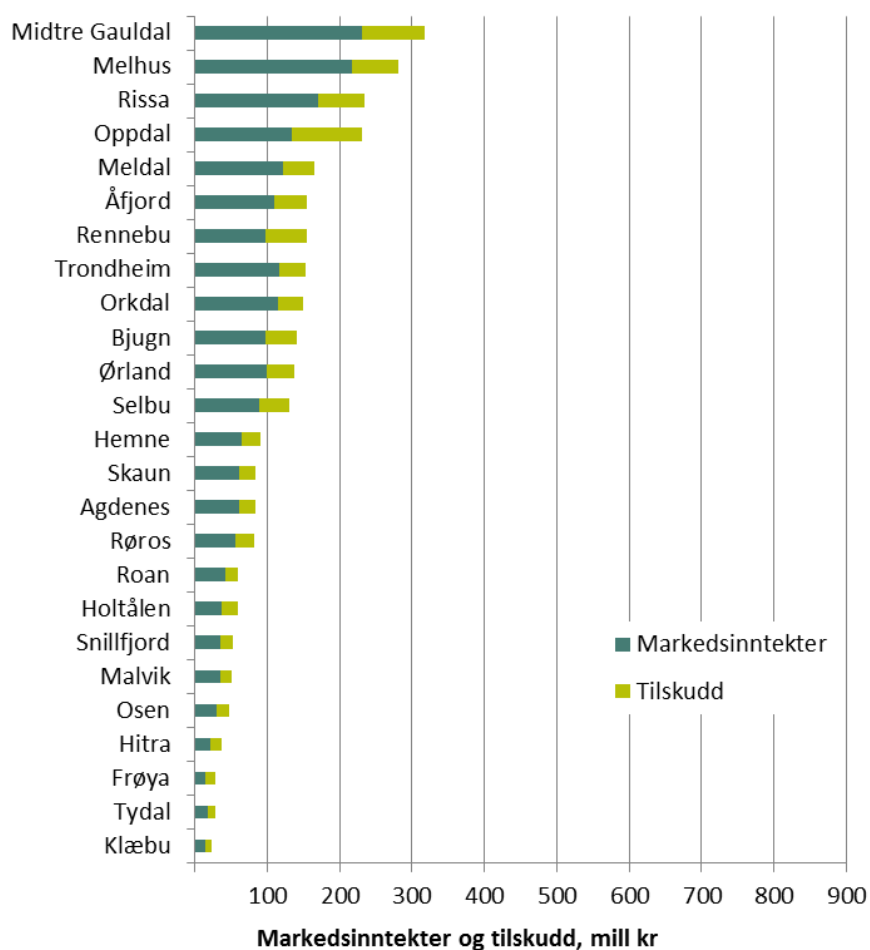
I Sør-Trøndelag har Midtre Gauldal høyest produksjonsinntekter (kr 318 mill.), etterfulgt av Melhus (kr 282 mill.), Rissa (kr 234 mill.) og Oppdal (kr 231 mill.). Lavest produksjonsinntekter i 2015 har Klæbu (kr 22 mill.), Tydal (kr 28 mill.) og Frøya (kr 29 mill.).

Figur 4.7 Produksjonsinntekter fordelt på markedsinntekter og tilskudd, kommuner i Nord-Trøndelag, 2015

Foto: © Siri Svendgård-Stokke/NIBIO

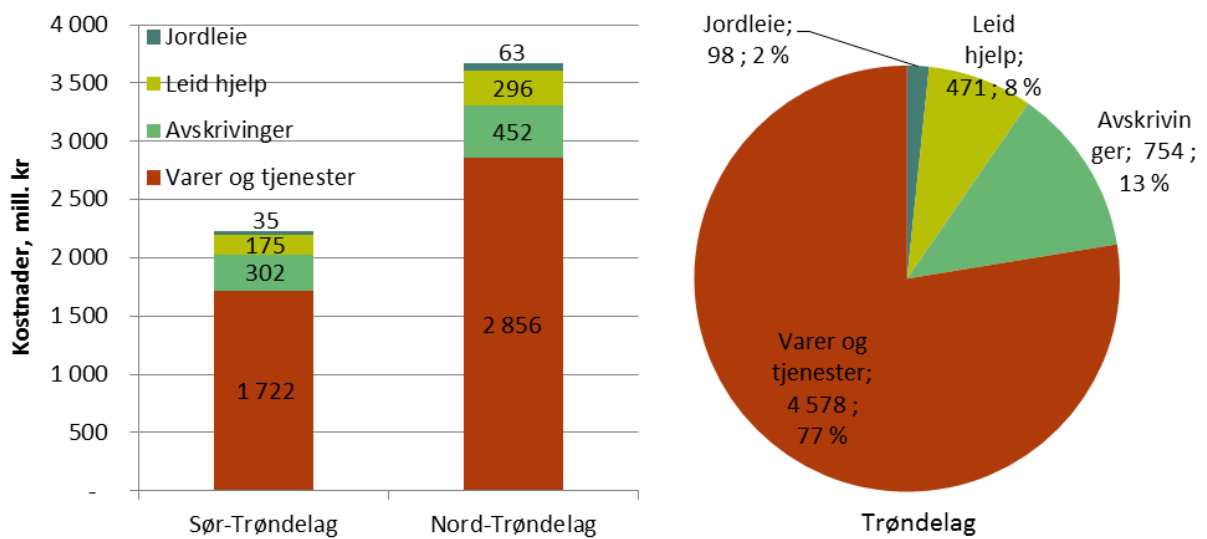
Figur 4.8 Produksjonsinntekter fordelt på markedsinntekter og tilskudd, kommuner i Sør-Trøndelag, 2015

4.1.3 Kostnader

I modellen for beregning av verdiskaping i jordbruket, er kostnader delt inn i kostnader til leid hjelp, jordleie, avskrivninger og kostnader til varer og tjenester. De totale kostnadene i jordbruket er beregnet til 5,9 mrd. kr for Trøndelag. Av dette er 3,7 mrd. fra Nord-Trøndelag og 2,2 mrd. kr fra Sør-Trøndelag, se figur 4.9.

Ved beregning av verdiskaping, målt som bruttoprodukt, er det bare kostnader til varer og tjenester som trekkes fra produksjonsinntektene. Kostnader til leid hjelp og kostnader til jordleie blir regnet som en del av verdiskapingen og blir ikke trukket fra produksjonsinntektene. Heller ikke kostnader til avskrivning blir trukket fra produksjonsinntektene ved beregning av verdiskaping som bruttoprodukt.

For Nord-Trøndelag er kostnader til varer og tjenester beregnet til 2,9 mrd. kr og for Sør-Trøndelag er tilsvarende beregnet til 1,7 mrd. kr. Disse kostnadene trekkes fra produksjonsinntektene for å komme fram til verdiskaping målt som bruttoprodukt.

Figur 4.9 Fordeling av kostnader i jordbruket i Sør- og Nord-Trøndelag, mill. kr og samlet for Trøndelag, 2015

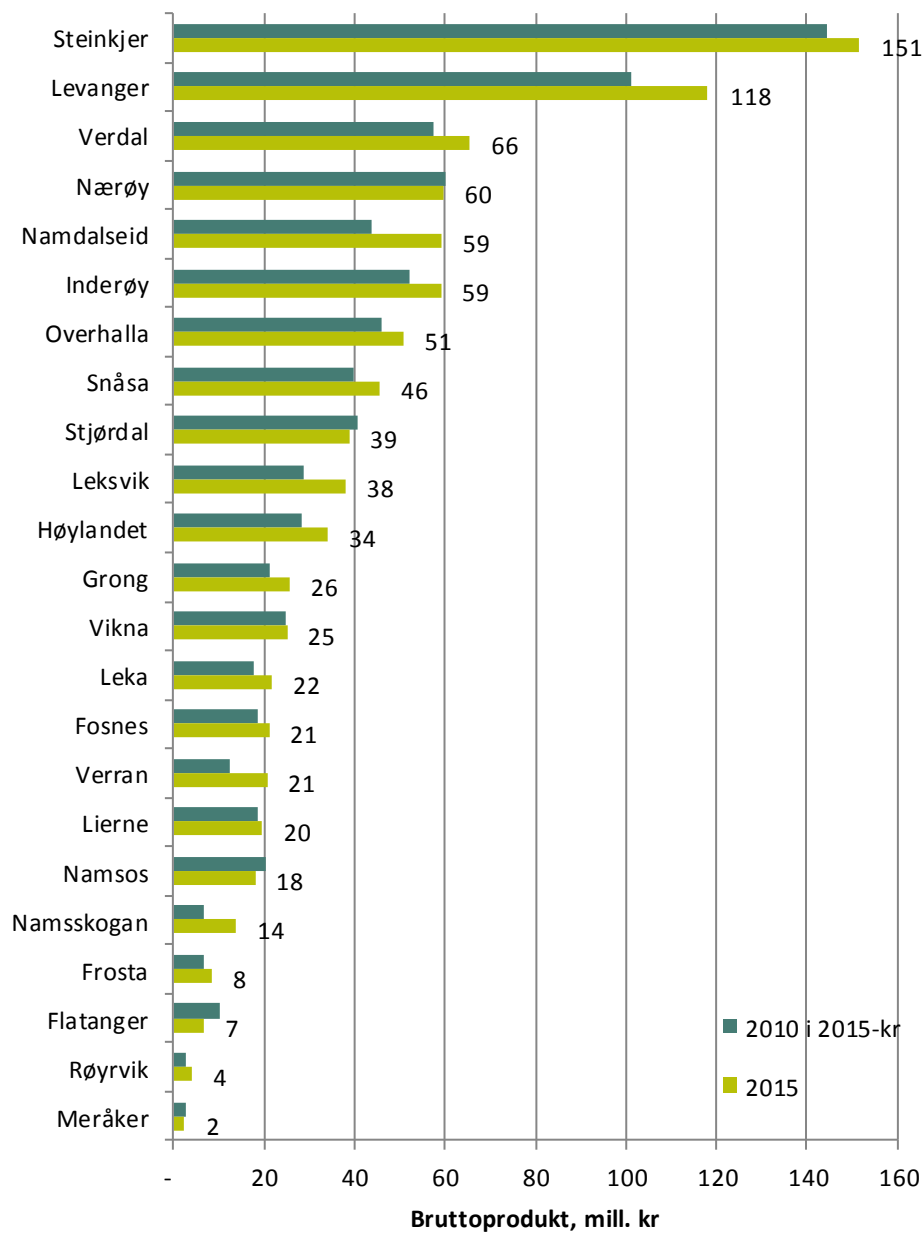
4.1.4 Verdiskaping fra husdyrhold

Melkeproduksjon, storfe

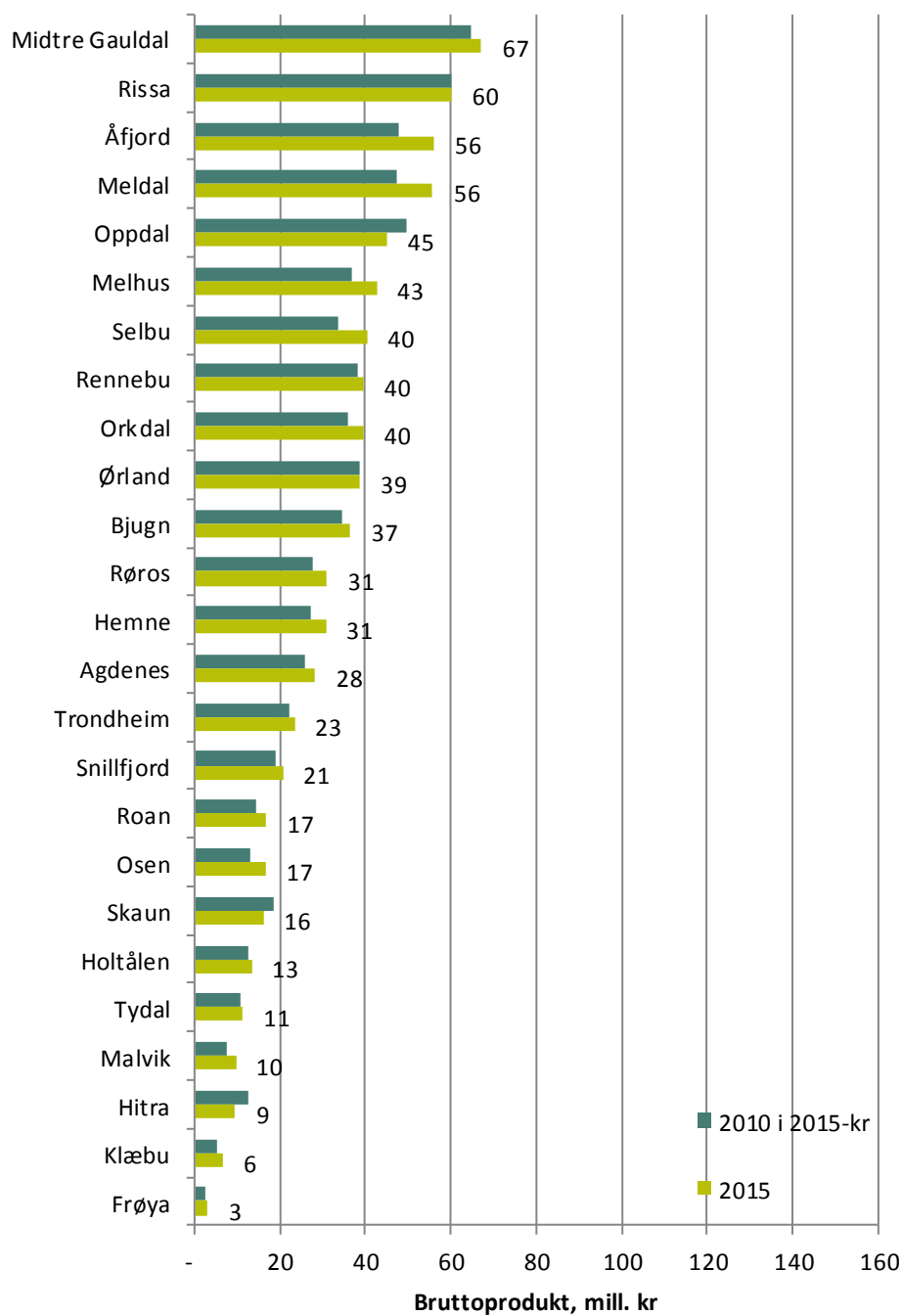
Av husdyrproduksjonene har melkeproduksjonen høyest verdiskaping (bruttoprodukt) i Trøndelag med totalt 1,7 mrd. kr. Det er en økning for Trøndelag på 10 prosent fra 2010. Nord-Trøndelag har noe høyere verdiskaping fra melkeproduksjonen enn Sør-Trøndelag, og i 2015 var verdiskapingen på hhv. kr 907 mill. og kr 758 mill. Siden 2010 er dette en økning på rundt 13 prosent i Nord-Trøndelag og på rundt 7 prosent i Sør-Trøndelag. Dette til tross for at antall bruk har gått ned med 237 bruk i Nord-Trøndelag og 246 bruk i Sør-Trøndelag.

Av kommunene er det Steinkjer (151 mill. kr) og Levanger (118 mill. kr) i Nord-Trøndelag som har størst verdiskaping fra melkeproduksjonen, mens Midtre Gauldal (67 mill. kr) og Rissa (60 mill. kr) har størst verdiskaping fra melkeproduksjonen i Sør-Trøndelag.

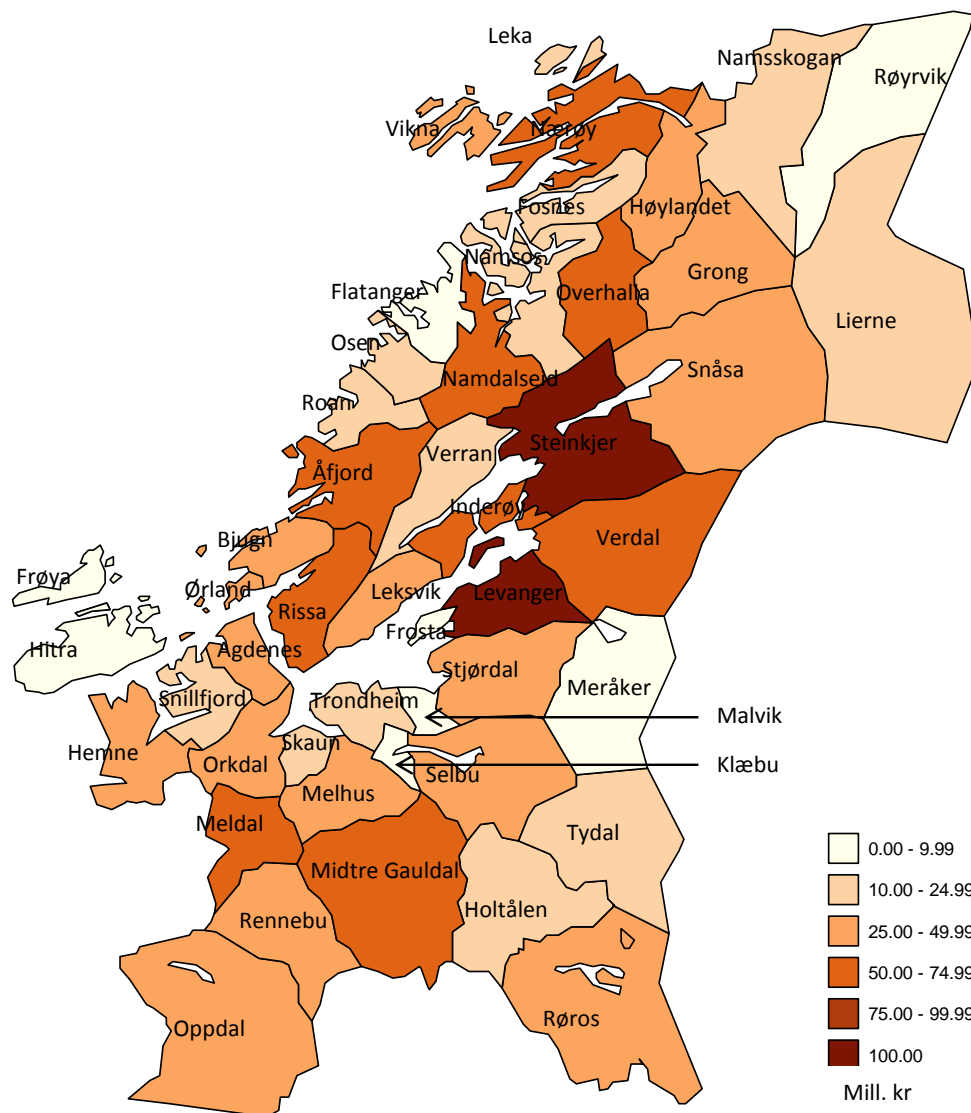

Figur 4.10 Verdiskaping (bruttoverdiskaping) fra melkeproduksjonen, kommuner i Nord-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoverdiskaping for 2015.

Figur 4.11 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra melkeproduksjonen, kommuner i Sør-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoprodukt for 2015.

Kart 4.2 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra melkeproduksjon i 2015, mill. kr

Melkeproduksjon, geit

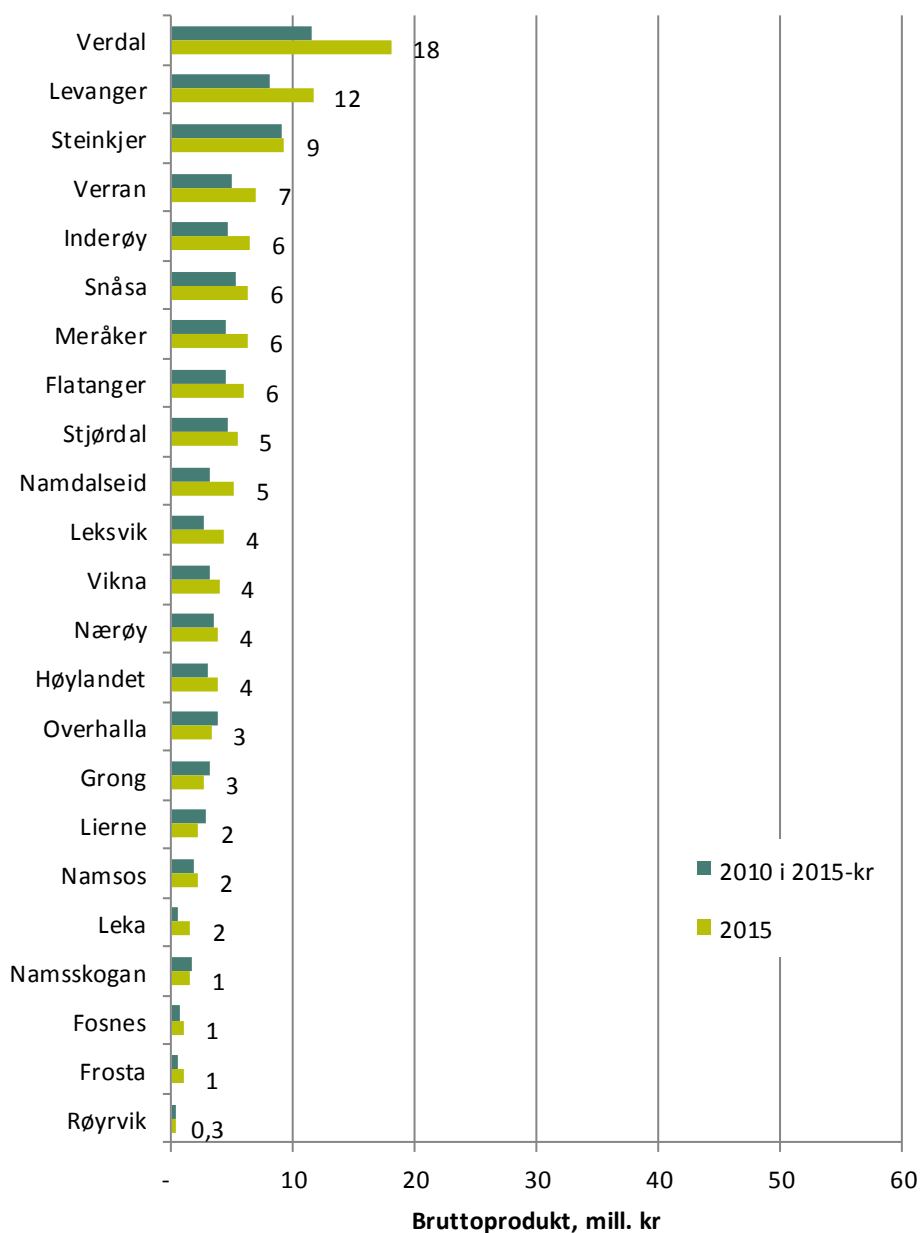
Få kommuner i Nord- og Sør-Trøndelag har produksjon av geitemelk og produksjonen er liten i omfang. Totalt har tre kommuner produksjon av geitemelk i Nord-Trøndelag (Leksvik, Rørvik og Namsskogan) og én i Sør-Trøndelag (Rennebu). Samla verdiskaping (bruttoprodukt) i Trøndelag i 2015 utgjør rundt 2,5 mill., hvorav rundt kr 2,4 mill. er fra geiteproduksjon i Nord-Trøndelag. Sammenlignet med beregninger som ble gjort i 2010, har samla verdiskaping i Nord-Trøndelag gått ned med rundt 24 prosent. Sør-Trøndelag hadde ikke produksjon av geitemelk i 2010.

Sauehold

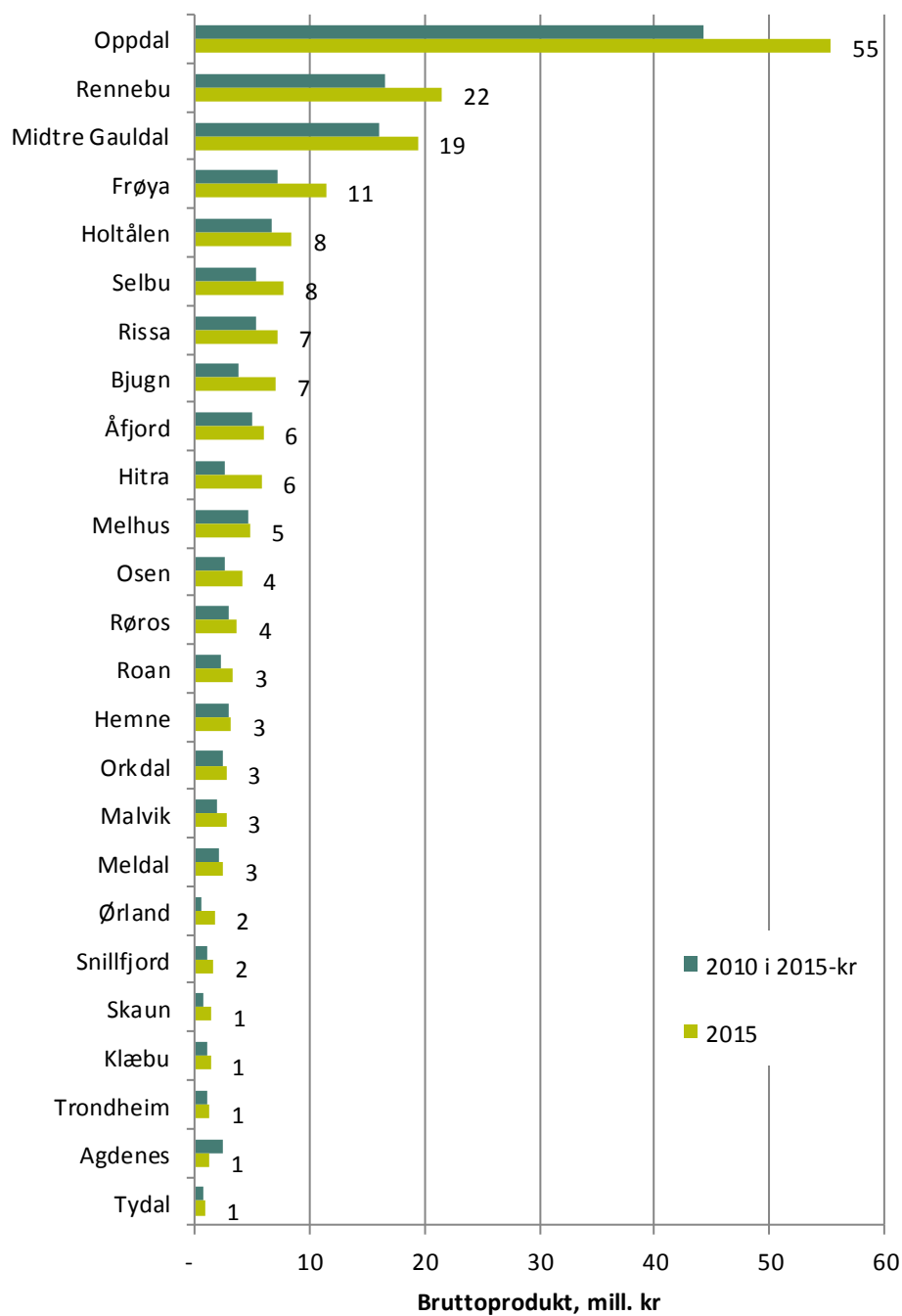
Totalt er verdiskaping fra sauehold beregnet til 299 mill. kr. Nord-Trøndelag har noe lavere verdiskaping fra sauehold enn Sør-Trøndelag, 113 mill. kr mot 187 mill. kr i Sør-Trøndelag i 2015. Dette kommer blant annet av at det er flere sauebruk i Sør-Trøndelag enn i Nord-Trøndelag, og da 527 mot 333 bruk i 2015. Sammenlignet med beregninger fra 2010, har verdiskaping i Nord- og Sør-Trøndelag økt med hhv. rundt 28 og 31 prosent.

Av kommunene i Nord-Trøndelag, har Verdal høyest verdiskaping fra sauehold i 2015, og på kr 18 mill. Derneft følger Levanger, Steinkjer og Verran med en verdiskaping fra sauehold i 2015 på hhv. kr 12 mill., kr 9 mill. og kr 7 mill.

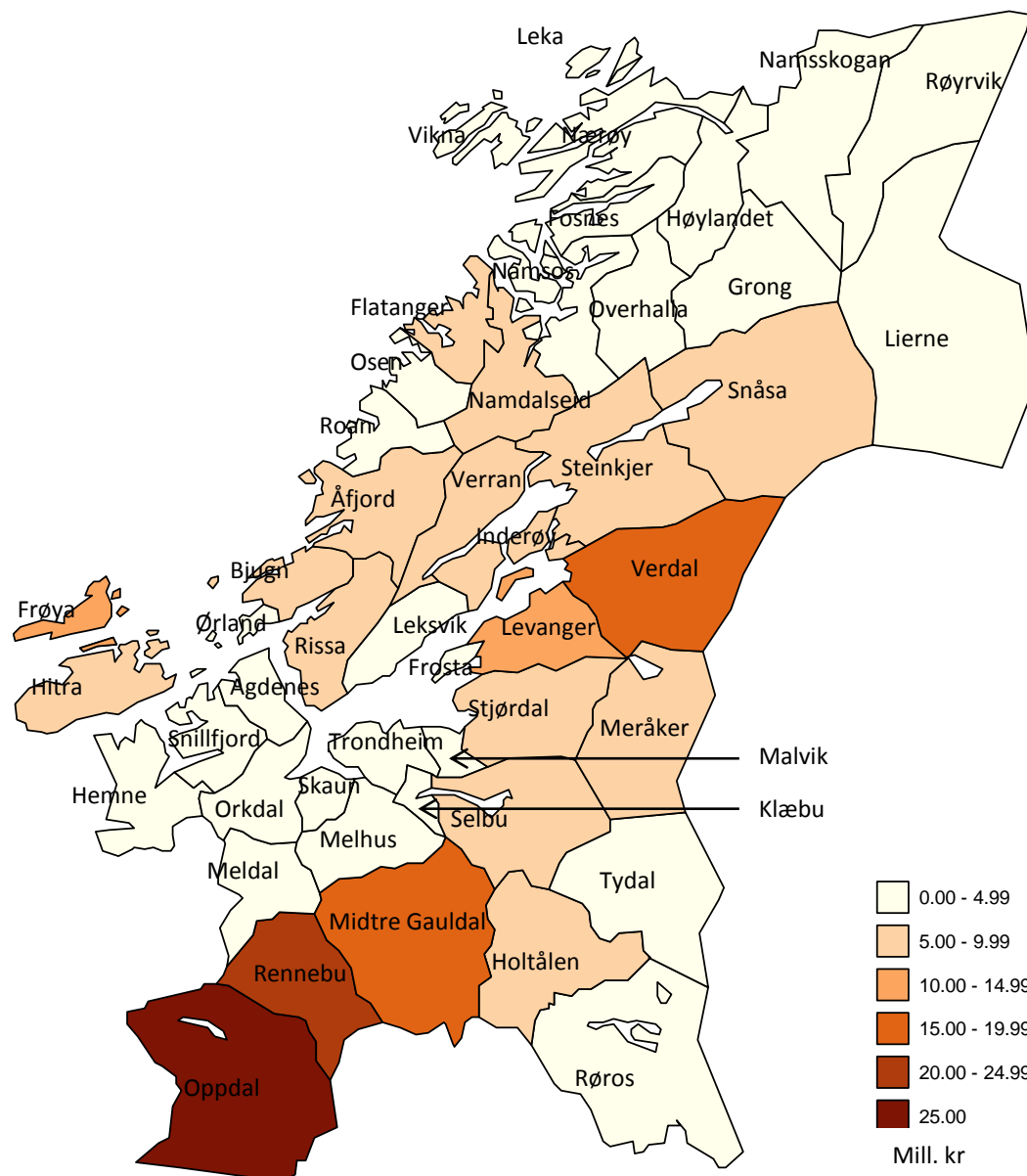
I Sør-Trøndelag har Oppdal kommune markant høyere verdiskaping enn de andre kommunene i fylket, med kr 55 mill. i verdiskaping fra sauehold. Derneft følger Rennebu, Midtre-Gauldal og Frøya med en verdiskaping fra sauehold i 2015 på hhv. kr 22 mill., kr 19 mill., og kr 11 mill.

Figur 4.12 Verdiskaping (bruttoverdi) fra sauehold, kommuner i Nord-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoverdi for 2015

Figur 4.13 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra sauehold, kommuner i Sør-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoproduktet for 2015

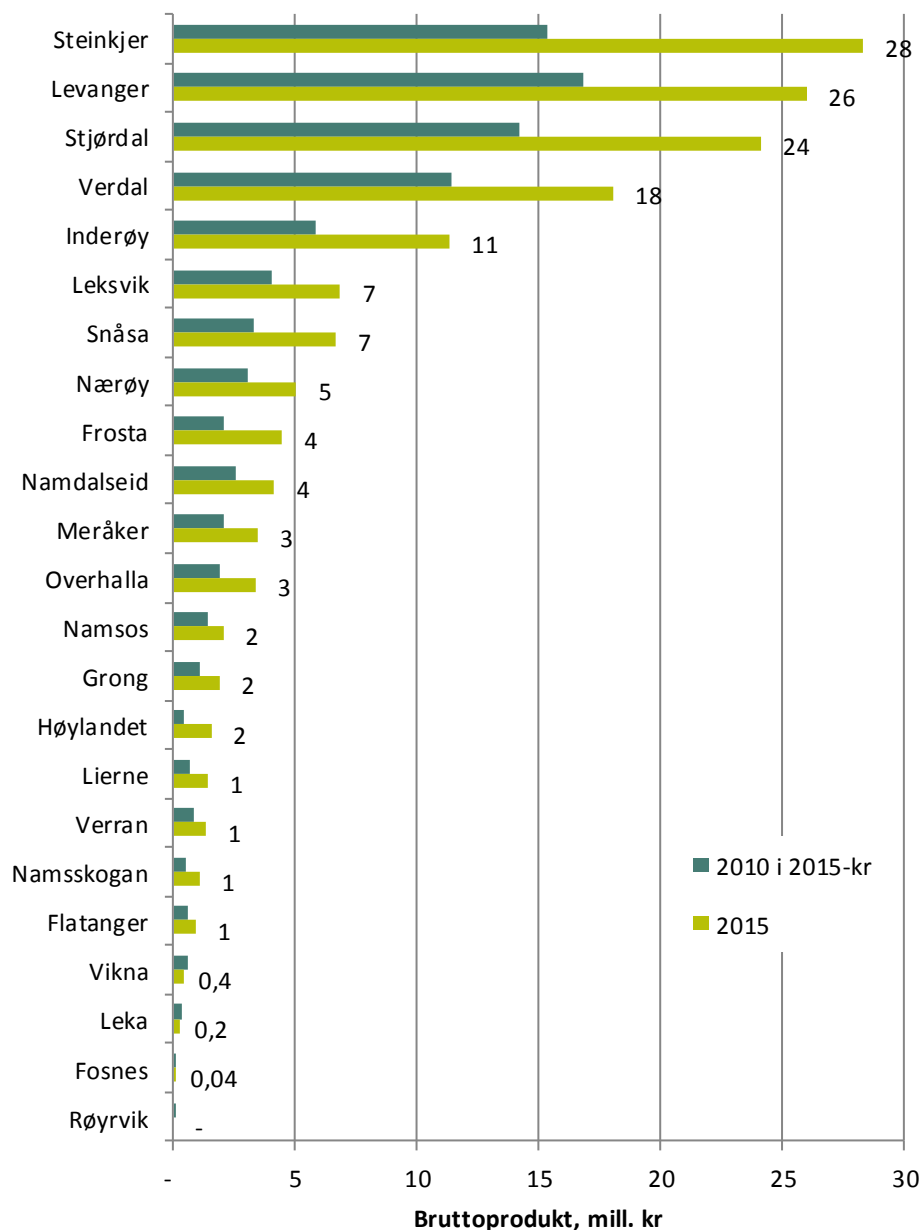
Kart 4.3 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra sauehold i 2015, mill. kr

Kjøttproduksjon med ammeku

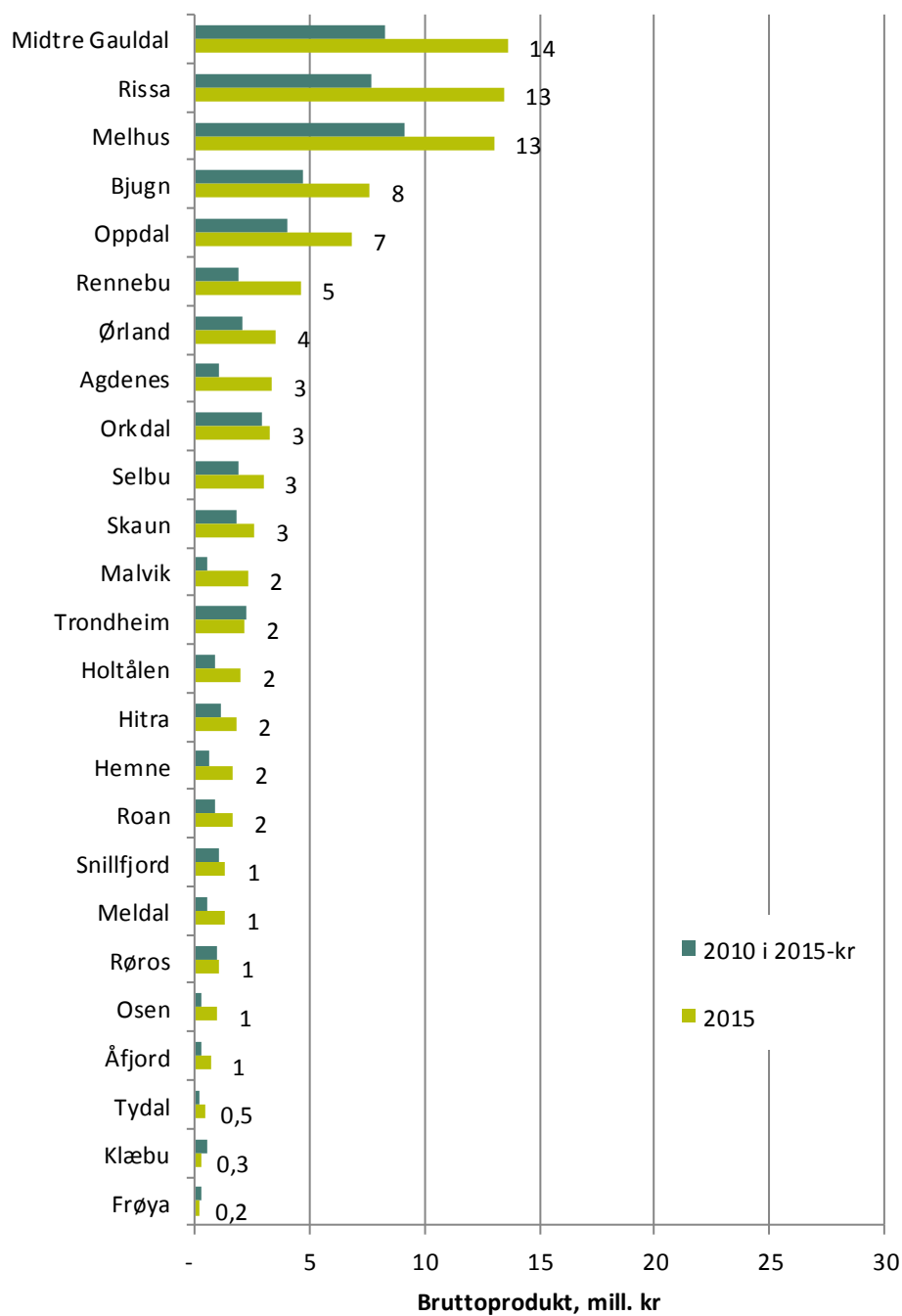
Verdiskaping fra kjøttproduksjon med ammeku er beregnet til kr 153 mill. i Nord-Trøndelag og kr 93 mill. i Sør-Trøndelag i 2015, en økning på hhv. 71 og 64 prosent siden 2010. Denne økningen bør ses i lys av at flere driver med kjøttproduksjon på ammeku i 2015 sammenlignet med 2010. Totalt søkte 67 og 21 flere bruk i hhv. Nord- og Sør-Trøndelag om tilskudd i kjøttproduksjonen i 2015 enn i 2010. I samme periode har antall årsverk å 1 845 timer gått opp med 120 årsverk i Nord-Trøndelag (44 prosent) og 53 årsverk i Sør-Trøndelag (31 prosent). Selv om antall bruk og antall årsverk har gått opp innenfor kjøttproduksjon med ammeku i Trøndelag, forklarer ikke dette hele økningen i verdiskapingen. Lønnsomheten i produksjonen er økt og verdiskaping pr. årsverk i kjøttproduksjon har gått opp med 19 prosent i Nord-Trøndelag og 26 prosent i Sør-Trøndelag.

Det kreves ikke store produksjonstilpasninger og/eller kostnader å gå over fra melkeproduksjon til kjøttproduksjon på ammeku, og i perioden 2010 til 2015 har trolig en del bruk i trøndelagsfylkene gjort nettopp dette. I 2017 er det et overskudd på storfekjøtt i Norge. Kjøttoverskudd kan gjøre at økningen i antall bruk med kjøttproduksjon med ammeku vil flate ut.

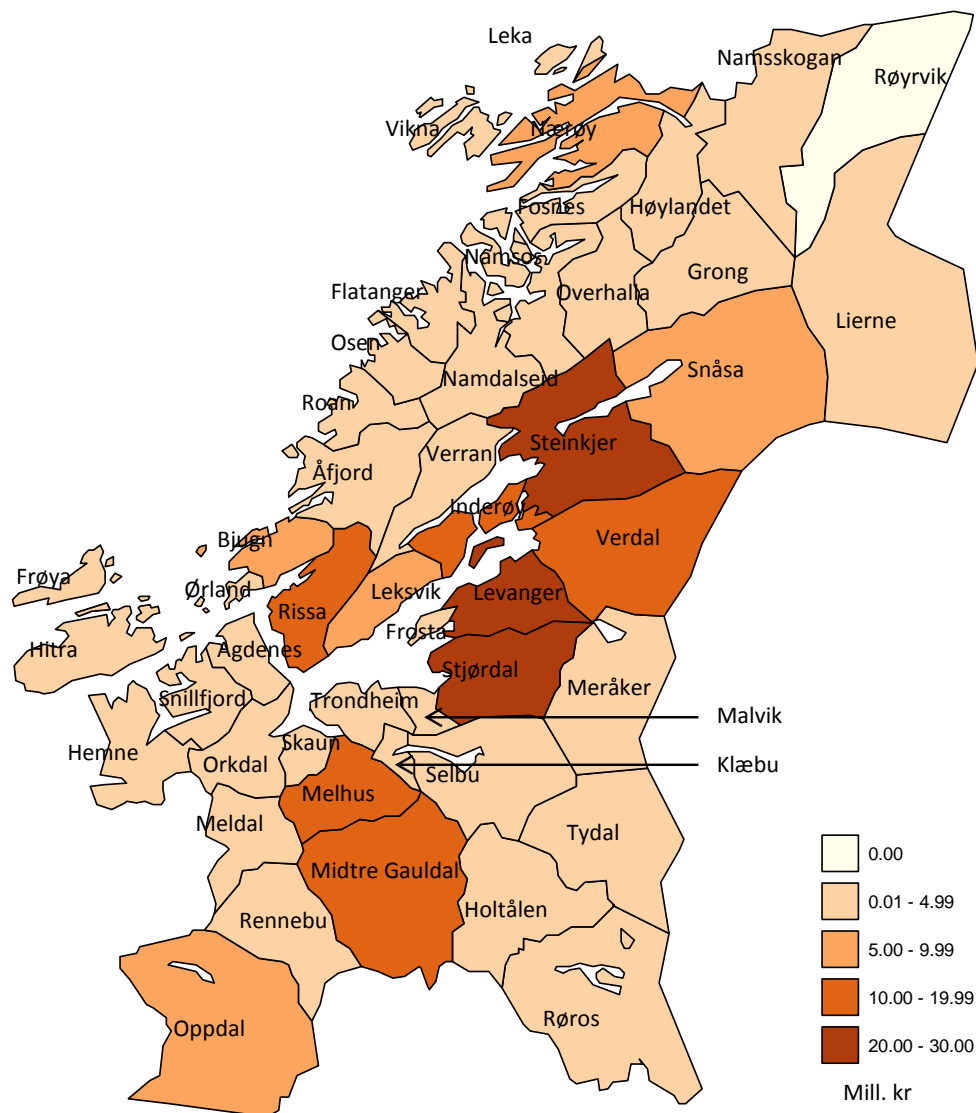
Av kommuner i Trøndelag, har Steinkjer i Nord-Trøndelag høyest verdiskaping fra kjøttproduksjon med ammeku på kr 28 mill. i 2015, mens Midtre Gauldal har høyest verdiskaping fra kjøttproduksjon med ammeku på kr 14 mill. i Sør-Trøndelag i 2015.

Figur 4.14 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra kjøttproduksjon med ammekyr, kommuner i Nord-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoproduktet for 2015

Figur 4.15 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra kjøttproduksjon med ammekyr, kommuner i Sør-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoproduktet for 2015

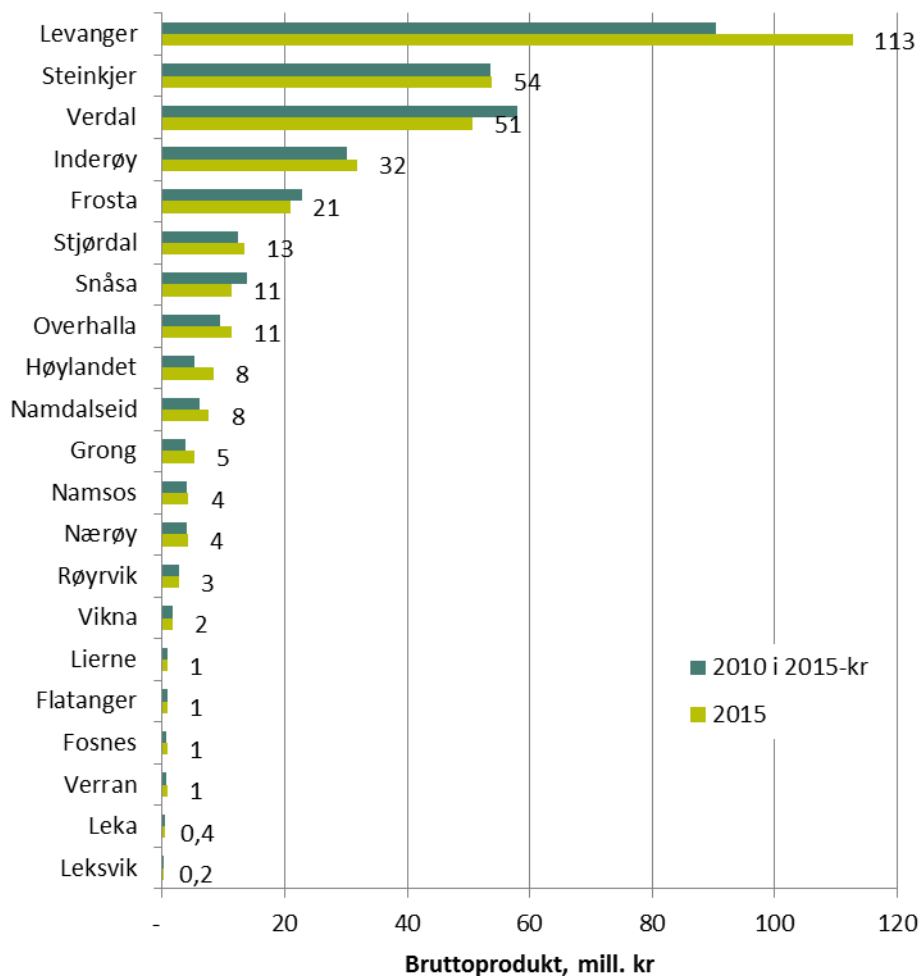
Kart 4.4 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra kjøttproduksjon med ammeku i 2015, mill. Kr

Kraftfôrbasert husdyrhold

Kraftfôrbasert husdyrhold inkluderer svinehold, samt fjørfe- og egg-produksjon. Verdiskaping (bruttoprodukt) fra kraftfôrbasert husdyrhold var på kr 344 mill. i Nord-Trøndelag i 2015. Dette utgjør rundt 18 prosent av verdiskapingen i fylket. I Sør-Trøndelag er det lite kraftfôrbasert husdyrhold. Bare 9 prosent av verdiskapingen kommer fra disse produksjonene og i 2015 var verdiskapingen på kr 109 mill. Levanger (kr 113 mill.), Steinkjer (kr 54 mill.) og Verdal (kr 51 mill.) er kommuner med høyest verdiskaping fra kraftfôrbasert husdyrhold i Nord-Trøndelag, mens Midtre-Gauldal (kr 21 mill.), Melhus (kr 15 mill.) og Orkdal (kr 11 mill.) er kommuner med høyest verdiskaping i Sør-Trøndelag.

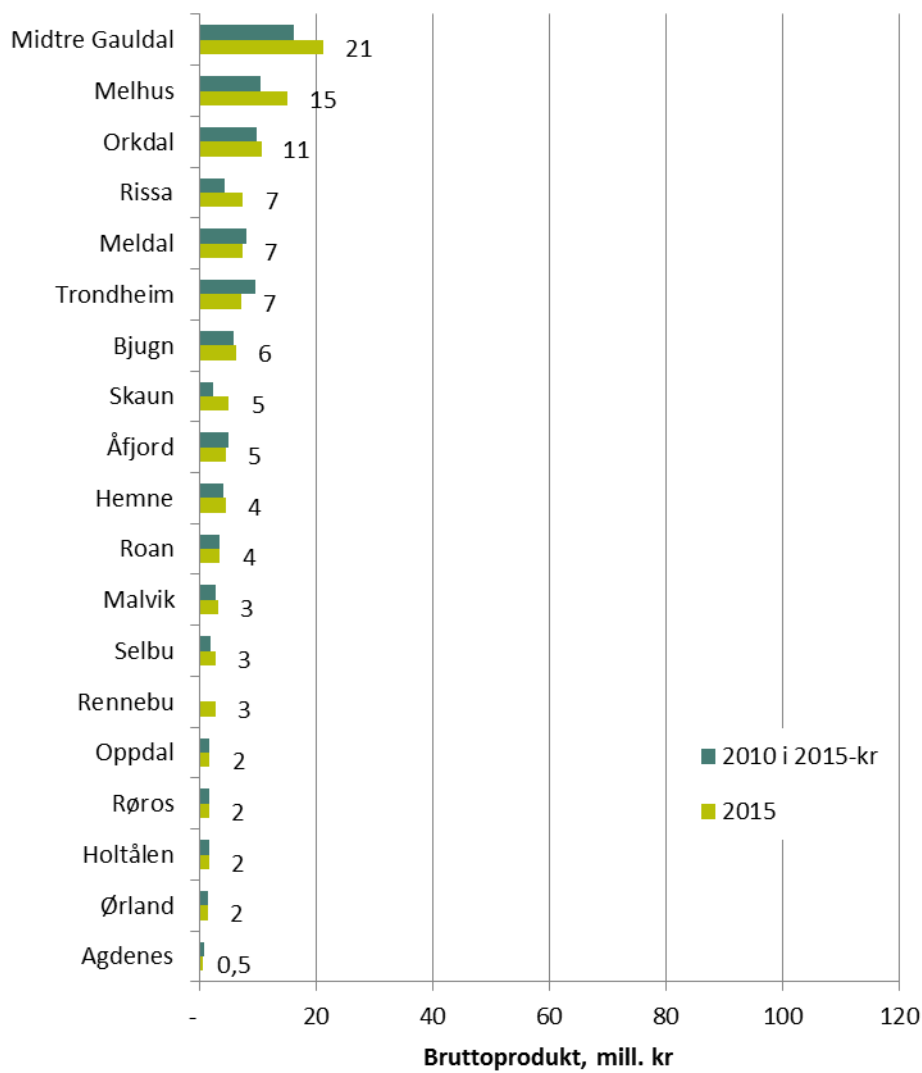
Sammenlignet med beregninger fra 2010, har både Nord- og Sør-Trøndelag oppnådd økt verdiskaping fra kraftfôrbasert husdyrhold, og økningen er på hhv. 7 og 19 prosent. Verdiskaping fra svinehold og eggproduksjon ligger på omtrent samme nivå i 2010 og 2015 i begge fylker, mens verdiskaping fra fjørfeproduksjonen har økt i begge fylker i samme periode. I Nord-Trøndelag har verdiskapingen fra fjørfeproduksjon økt med 45 prosent, eller fra kr 44 mill. i 2010 til kr 64 mill. i 2015, mens økningen i Sør-Trøndelag har vært på 76 prosent, eller fra kr 27 mill. i 2010 til kr 48 mill. i 2015. Ved beregningene i 2010 ble det brukt kalkyler for beregningene for fjørfekjøtt, mens det for

2015 er brukt data fra driftsgranskingene. Sammenlignet med kalkylene for 2010 hadde brukene i driftsgranskingene i 2015 både høyere markedsinntekter og høyere tilskudd pr. dyr, og det kan se ut til at markedsinntektene ble satt noe lavt i kalkylene som ble brukt for 2010. I tillegg viser kalkyler fra Prior/Nortura at slaktevekt pr. kylling har økt fra 1,0 kg i 2010 til 1,25 kg i 2015⁶.

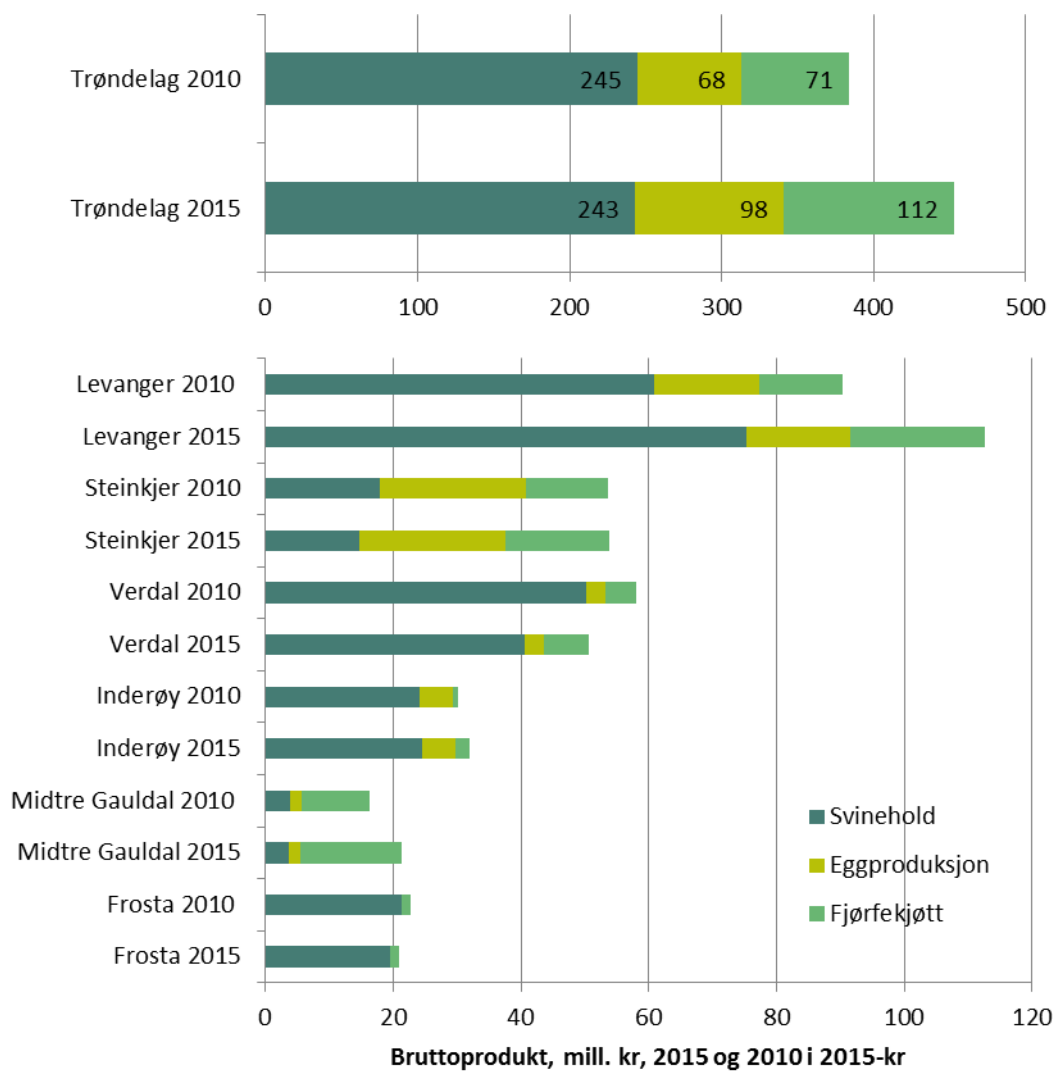

Figur 4.16 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra svinhold, egg- og fjørfeproduksjon, kommuner i Nord-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoproduktet for 2015

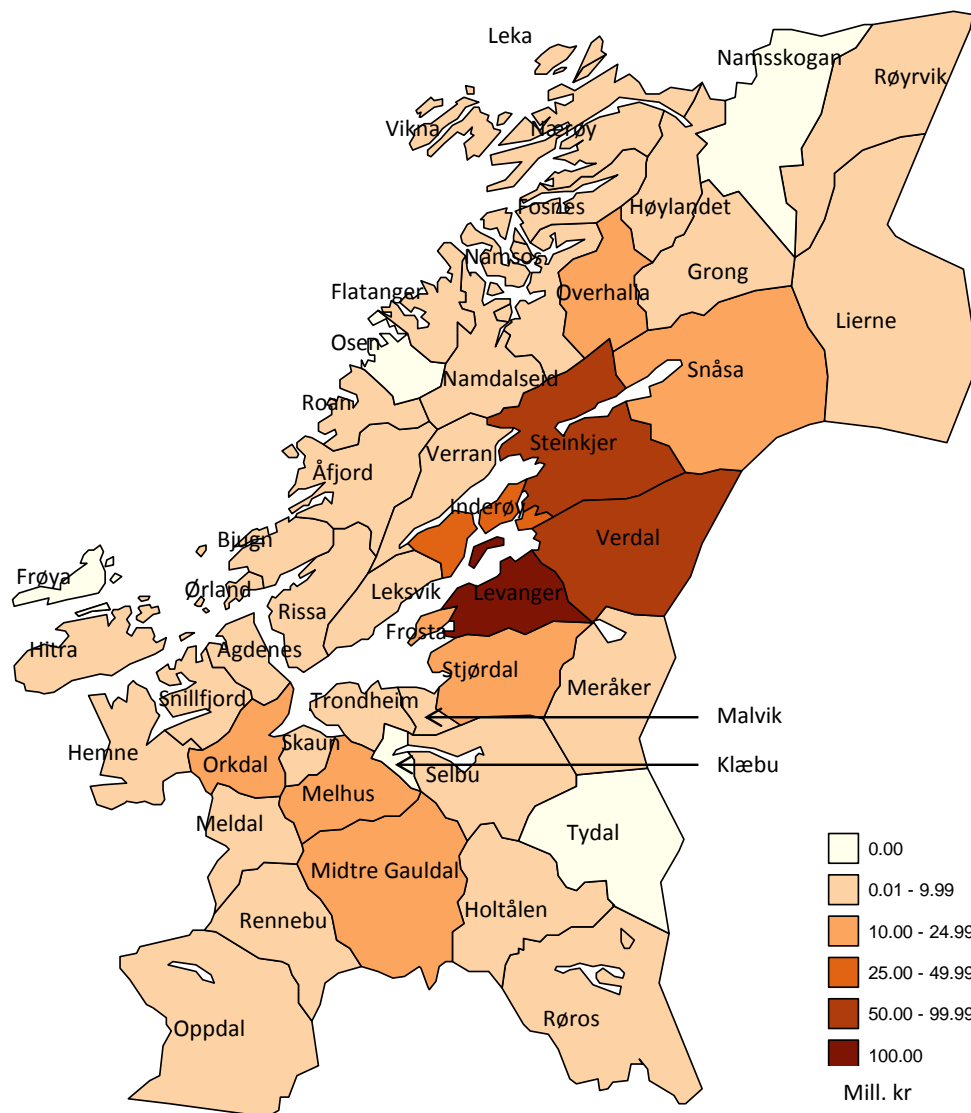
⁶ Kilde: NIBIO (NILF) Håndbok for driftsplanlegging 2015/2016 og 2010/2011

Figur 4.17 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra svinehold, egg- og fjørfeproduksjon, kommuner i Sør-Trøndelag, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søylene viser bruttoproduktet for 2015

Figur 4.18 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra svinehold, egg- og fjørfeproduksjon i Trøndelag og de seks kommunene med høyest verdiskaping fra kraftfôrbasert husdyrhold, mill. kr, 2010 (i 2015-kr) og 2015

Kart 4.5 Verdiskaping (bruttoproduct) fra svinehold, egg- og fjørfeproduksjon i 2015, mill. kr

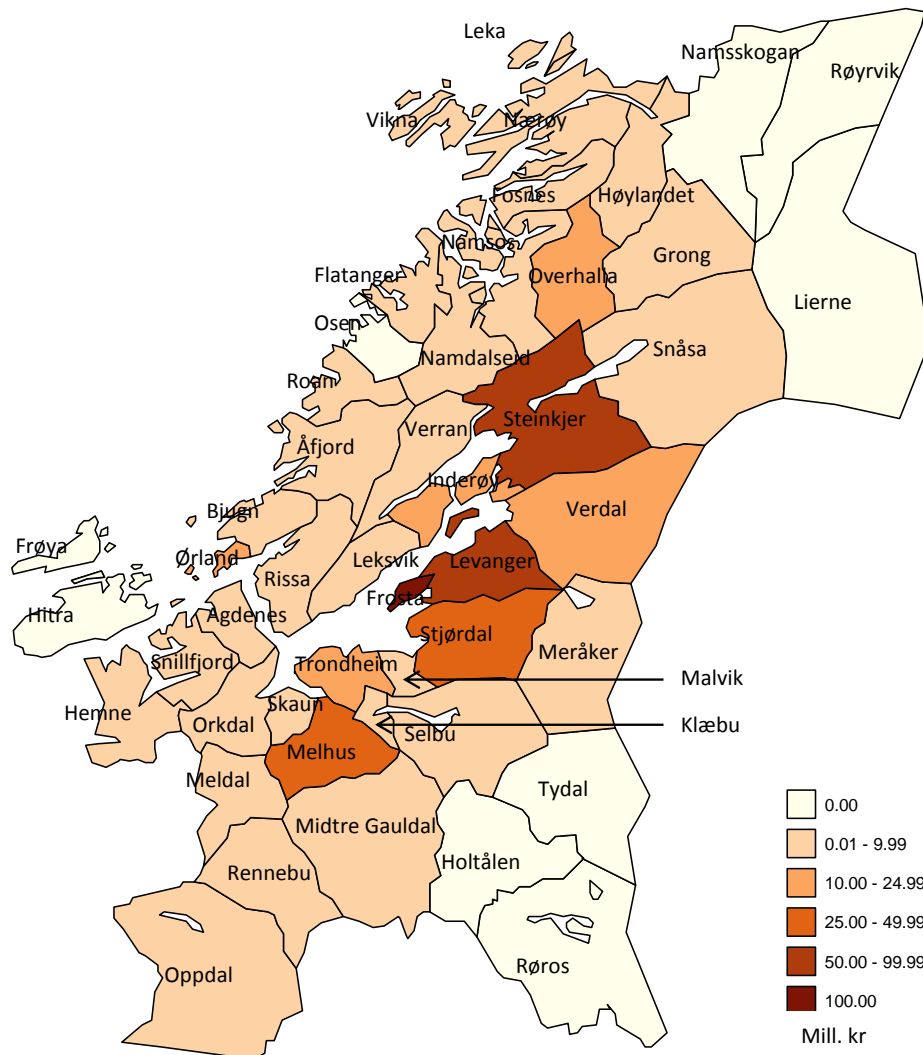
Birøkt

Sammenlignet med annen husdyrproduksjon er det svært lite birøkt i Nord- og Sør-Trøndelag. Verdiskaping fra birøkt i 2015, ligger under 1 prosent av total verdiskaping i fylkene. I Nord-Trøndelag var det 30 produsenter som søkte om tilskudd til 966 bikuber. Av disse var det ni produsenter som ikke hadde annen produksjon. I Sør-Trøndelag var det 23 som søkte om tilskudd til i alt 398 bikuber og seks produsenter som bare hadde bier. Verdiskaping fra birøkt er beregnet til 1,5 mill. kr for Nord-Trøndelag og 0,6 mill. kr for Sør-Trøndelag. Sysselsetting er beregnet til henholdsvis 5 og 2 årsverk à 1 845 timer for de to fylkene.

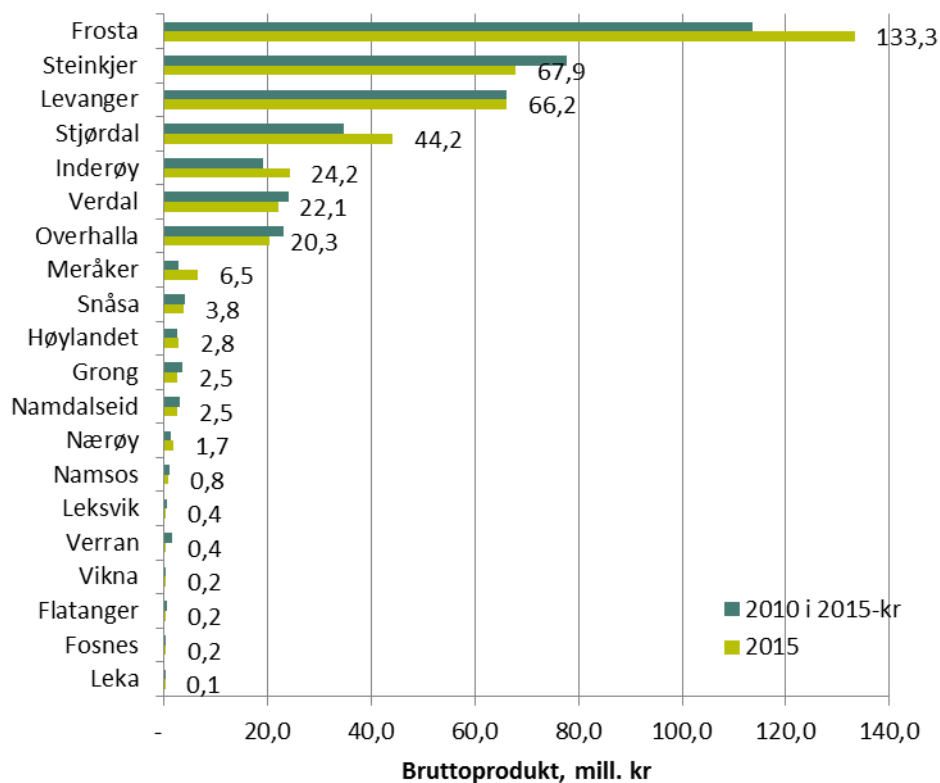
I Nord-Trøndelag er det hovedsakelig på Inderøy, Steinkjer, Levanger og Meråker det er birøkt, mens Melhus er viktigste kommune for birøkt i Sør-Trøndelag.

4.1.5 Verdiskaping planteproduksjon

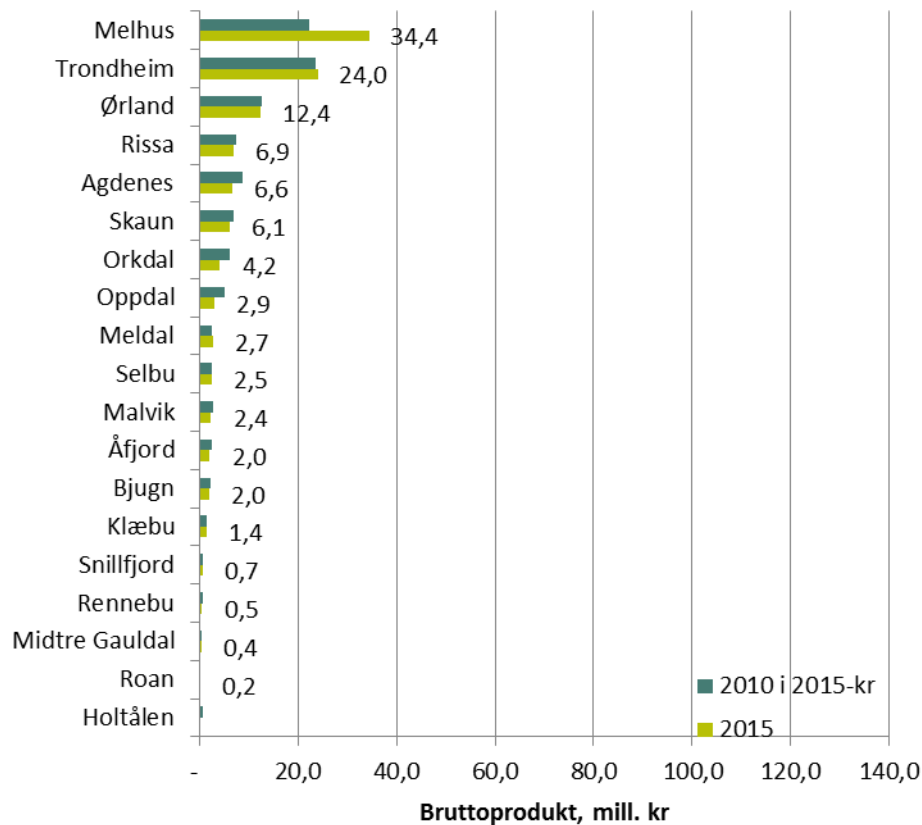
Bruttoproduktet fra planteproduksjon er beregnet til 400,1 mill. kr for Nord-Trøndelag og 112,6 mill. kr for Sør-Trøndelag. Det er økning i begge fylkene fra beregningene som ble gjort for 2010, med 6 prosent i Nord-Trøndelag og 2 prosent i Sør-Trøndelag. Mens det i begge fylkene har vært nedgang for korn- og potetproduksjon, er det økning for veksthusproduksjon i begge fylker. For grønnsaker på friland er det en økning i Sør-Trøndelag, mens det en svak nedgang i Nord-Trøndelag. Det har vært en økning i bruttoproduktet for frukt- og bærproduksjonen i Nord-Trøndelag og uendret i Sør-Trøndelag.

Kart 4.6 Verdiskaping fra planteproduksjon vist som bruttoprodukt, kommuner i Trøndelag, 2015

Figur 4.19 Verdiskaping som bruttoprodukt fra planteproduksjon i Nord-Trøndelag, mill. kr,

Figur 4.20 Verdiskaping som bruttoprodukt fra planteproduksjon i Sør-Trøndelag, mill. kr

Korn og potetproduksjon

I Nord-Trøndelag er kornarealet redusert med 16 889 dekar og i Sør-Trøndelag med 10 927 dekar fra 2010 til 2015. Økonomien i kornproduksjon var vesentlig bedre i 2010 enn i 2015, bruttoproduktet er derfor redusert med 6 prosent i Nord-Trøndelag og med 10 prosent i Sør-Trøndelag. Totalt er bruttoproduktet fra kornproduksjon beregnet til henholdsvis 117,6 mill. kr og 63,4 mill. kr i de to fylkene.

I Nord-Trøndelag har Steinkjer, Levanger, Stjørdal, Verdal og Inderøy verdiskaping på mer enn 10 mill. kr fra kornproduksjon. I Sør-Trøndelag er det bare to kommuner som har like stor verdiskaping fra kornproduksjon, Trondheim og Melhus.

Potetproduksjonen er vesentlig større i Nord-Trøndelag enn i Sør-Trøndelag, i alt ble det dyrket poteter på 13 244 dekar i Nord-Trøndelag i 2015 mens arealet bare var 1 460 i Sør-Trøndelag. Fra 2010 er også potetarealet er redusert noe i begge fylker, med 337 dekar i Nord-Trøndelag og 604 dekar i Sør-Trøndelag. Totalt er bruttoproduktet beregnet til 62 mill. kr i Nord-Trøndelag og 7 mill. kr i Sør-Trøndelag.

Det er bare Frosta og Levanger (begge i Nord-Trøndelag) som har verdiskaping på mer enn 10 mill. kr fra potetproduksjon, men også Stjørdal, Overhalla og Verdal kommer før de to kommunene i Sør-Trøndelag med størst bruttoprodukt, Oppdal og Melhus, med knappe 3 mill. kr hver.

Hagebruk

Hagebruksproduksjon består av grønnsaker på friland, frukt- og bærproduksjon og produksjon i veksthus. Det er særlig i Nord-Trøndelag at det er stor hagebruksproduksjon.

I Nord-Trøndelag ble det produsert grønnsaker på friland på 6 492 dekar i 2015, det er en økning i arealet på 24 prosent fra 2010. Det finnes ikke detaljerte oppgaver over hvilke grønnsaker som dyrkes. For Nord-Trøndelag er arealet fordelt med 53 prosent gulrot, 30 prosent kålrot og 17 prosent kål⁷. Fordi gulrot oppnår vesentlig høyere dekningsbidrag⁸ enn de to andre kulturene, er verdiskaping pr. dekar lavere i gjennomsnitt for hele arealet, enn det som ble benyttet i 2010 da gulrot ble brukt som referansevekst på hele arealet. Brutttoprodukt fra grønnsaksproduksjon på friland har derfor gått ned med 1 prosent fra 2010 til 2015 i Nord-Trøndelag, til 94,6 mill. kr.

I Sør-Trøndelag er det lite produksjon av grønnsaker, bare 367 dekar i 2015. Brutttoproduktet er beregnet til 7,4 mill. kr. For Sør-Trøndelag er gulrot brukt som referansevekst på hele arealet.

Det er Frosta og Levanger som har størst verdiskaping fra grønnsaksproduksjon på friland, med henholdsvis 57,2 og 21,7 mill. kr.

I begge fylkene har areal med frukt og bær økt fra 2010 til 2015, med henholdsvis 317 og 11 dekar. Det var i alt 1 498 dekar i Nord-Trøndelag og 506 dekar i Sør-Trøndelag i 2015. Brutttoproduktet er beregnet til 46,7 mill. kr for Nord-Trøndelag og 14,1 mill. kr for Sør-Trøndelag. I Nord-Trøndelag er det Steinkjer som har størst verdiskaping fra frukt- og bærproduksjon med 31,2 mill. kr. Deretter følger Agdenes i Sør-Trøndelag med 6,2 mill. kr.

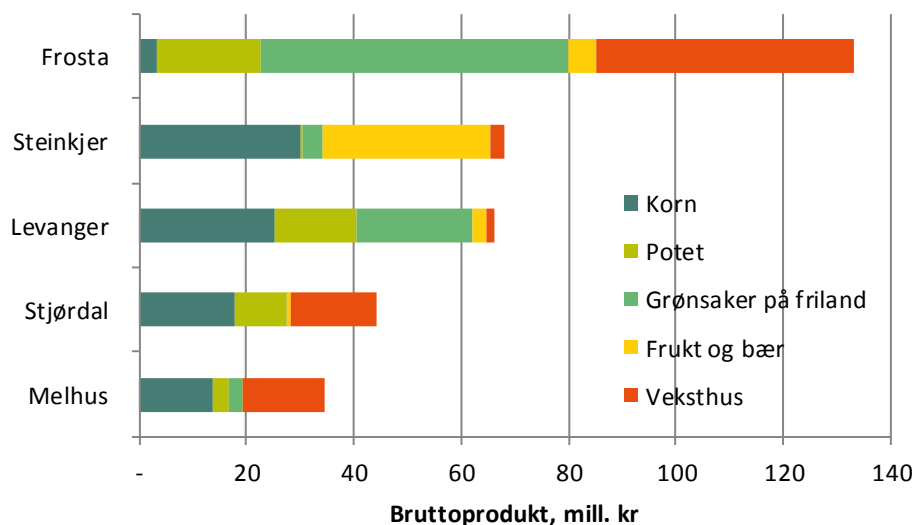
For veksthusproduksjon er bruttoproduktet beregnet til 79,3 mill. kr for Nord-Trøndelag og 20,8 mill. kr for Sør-Trøndelag. Det mer enn en dobling av bruttoproduktet for Sør-Trøndelag og en økning på 44 prosent for Nord-Trøndelag. Det er Frosta kommune i Nord-Trøndelag som har størst verdiskaping

⁷ Arealfordeling på de tre kulturene er vurdert i dialog med oppdragsgiver og ut fra SSBs statistikk over arealfordeling på ulike grønnsaker i Nord-Trøndelag, der dette er de tre største kulturene.

⁸ Dekningsbidrag = produksjonsinntekter – variable kostnader

fra veksthusproduksjon med 48,2 mill. kr, fulgt av Stjørdal (Nord-Trøndelag) med 16 mill. kr og Melhus (Sør-Trøndelag) med 15,2 mill. kr.

For 2010 ble det brukt tall fra SSB for å finne areal veksthus. Det foreligger ikke oppdatert statistikk for areal veksthusproduksjon. For 2015 er det derfor brukt flere ulike kilder for å komme fram til omfanget av produksjonen, se kapittel 3.2.1 for mer detaljert beskrivelse. Trolig skyldes i alle fall deler av økningen i bruttoprodukt fra veksthusproduksjon at vi i 2015 har fått bedre opplysninger om produksjonen enn det som var utgangspunktet for beregningen i 2010. De er også mulig at kalkylene som ble benyttet i 2010, ga et noe forsiktig anslag på produksjonsinntektene og at andelen med helårsproduksjon ble undervurdert.

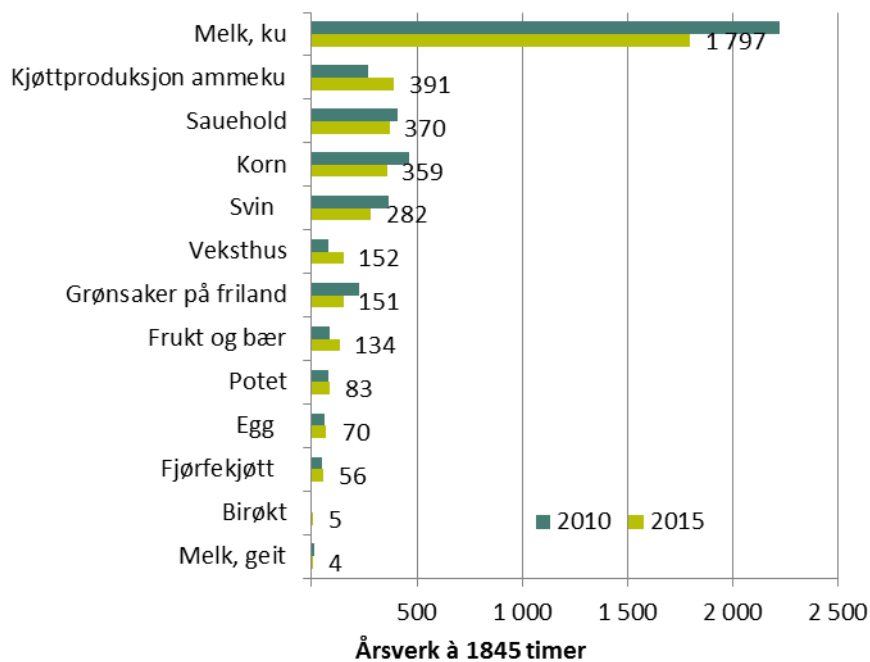
Figur 4.21 Fordeling av bruttoprodukt på ulike planteproduksjoner for de fem kommunene med størst samlet bruttoprodukt fra planteproduksjon

4.1.6 Årsverksberegninger for jordbruket

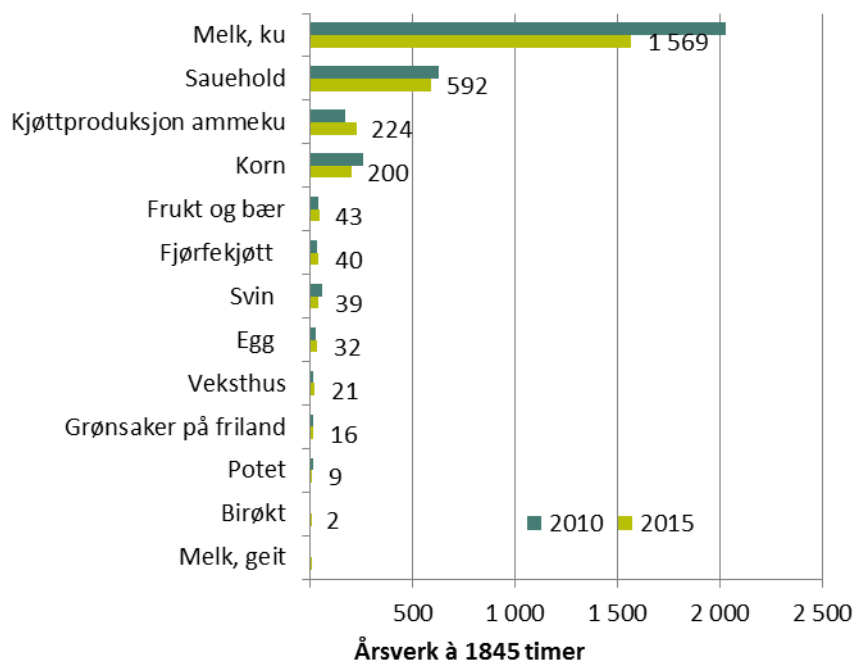
I modellen for beregning av verdiskaping i jordbruket, benyttes gjennomsnittlig arbeidsforbruk som er registrert for driftsformene som ligger til grunn for de økonomiske beregningene. Modellen kan derfor også si noe om hvor stor arbeidsinnsatsen er i primærjordbruket. I modellen er det registrert totalt 3 856 årsverk i Nord-Trøndelag og 2 786 årsverk i Sør-Trøndelag i 2015. Dette er en nedgang på hhv. 475 (11 prosent) og 768 (15 prosent) årsverk siden 2010. Husdyrhold inkl. birøkt står for 77 prosent av antall årsverk og 79 prosent av verdiskapingen i jordbruket i Nord-Trøndelag i 2015, mens tilsvarende for Sør-Trøndelag er 90 prosent av antall årsverk og 91 prosent av verdiskapingen i jordbruket.

Til sammenligning viser tall for arbeidsinnsats i jordbruket fra Statistisk sentralbyrå (u.å) 6 899 000 timer i jord- og hagebruk i Nord-Trøndelag og 5 827 000 timer i Sør-Trøndelag. Dette tilsvarer 3 739 årsverk à 1 845 timer i Nord-Trøndelag og 3 158 årsverk i Sør-Trøndelag. Avvik mellom tall fra SSB og beregningene fra verdiskapingsmodellen, kan i hovedsak forklares med ulik metodikk. SSB baserer seg på anslag fra et stort utvalg, mens modellens beregning er basert på timenoteringer fra deltagere i driftsgranskningene.

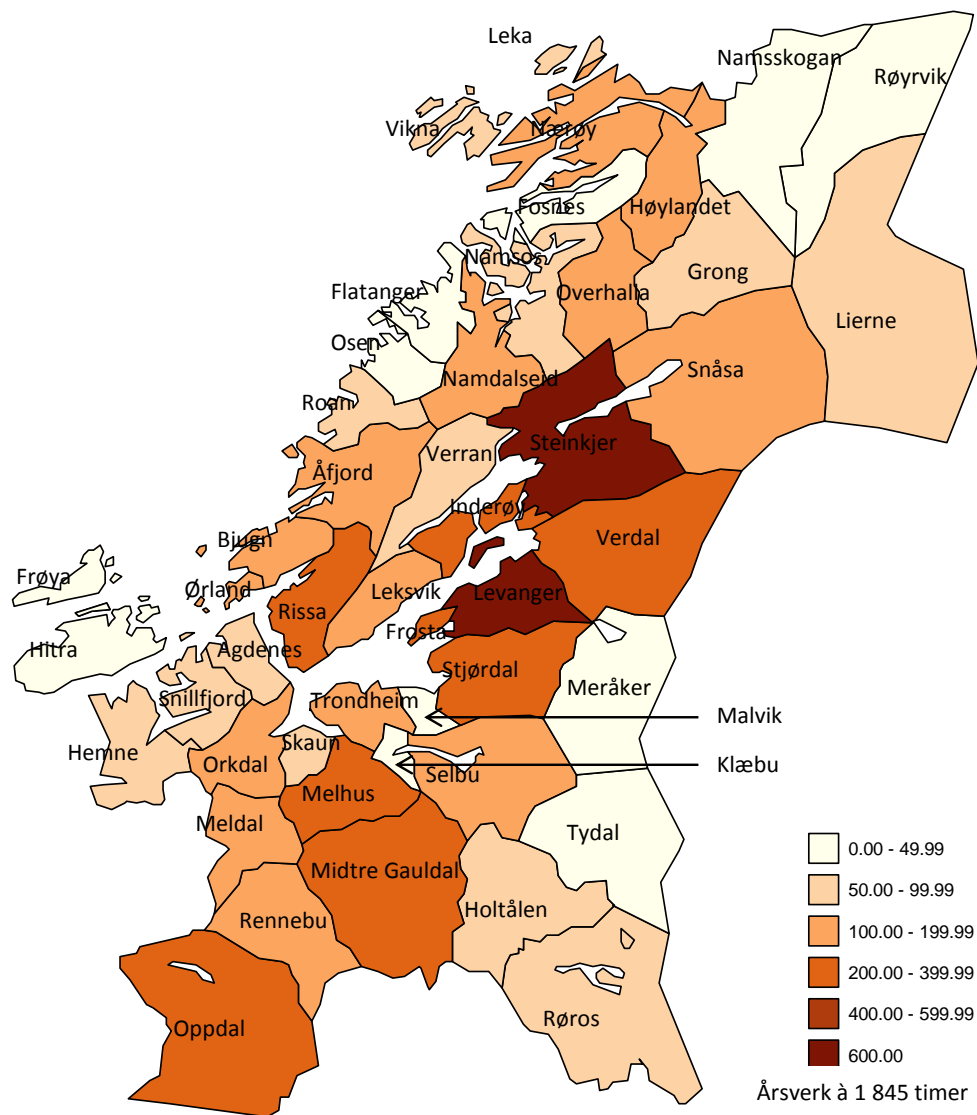
Modellen for beregning av verdiskaping i jordbruket viser at det er størst arbeidsinnsats i melkeproduksjonen (ku) i begge trøndelagsfylkene, og 1 797 årsverk i Nord-Trøndelag og 1 569 årsverk i Sør-Trøndelag, se figur 4.22 og figur 4.23. Deretter følger kjøttproduksjon på ammeku (391 årsverk) og sauehold (370 årsverk) i Nord-Trøndelag, og sauehold (592 årsverk) og kjøttproduksjon på ammeku (224 årsverk) i Sør-Trøndelag.

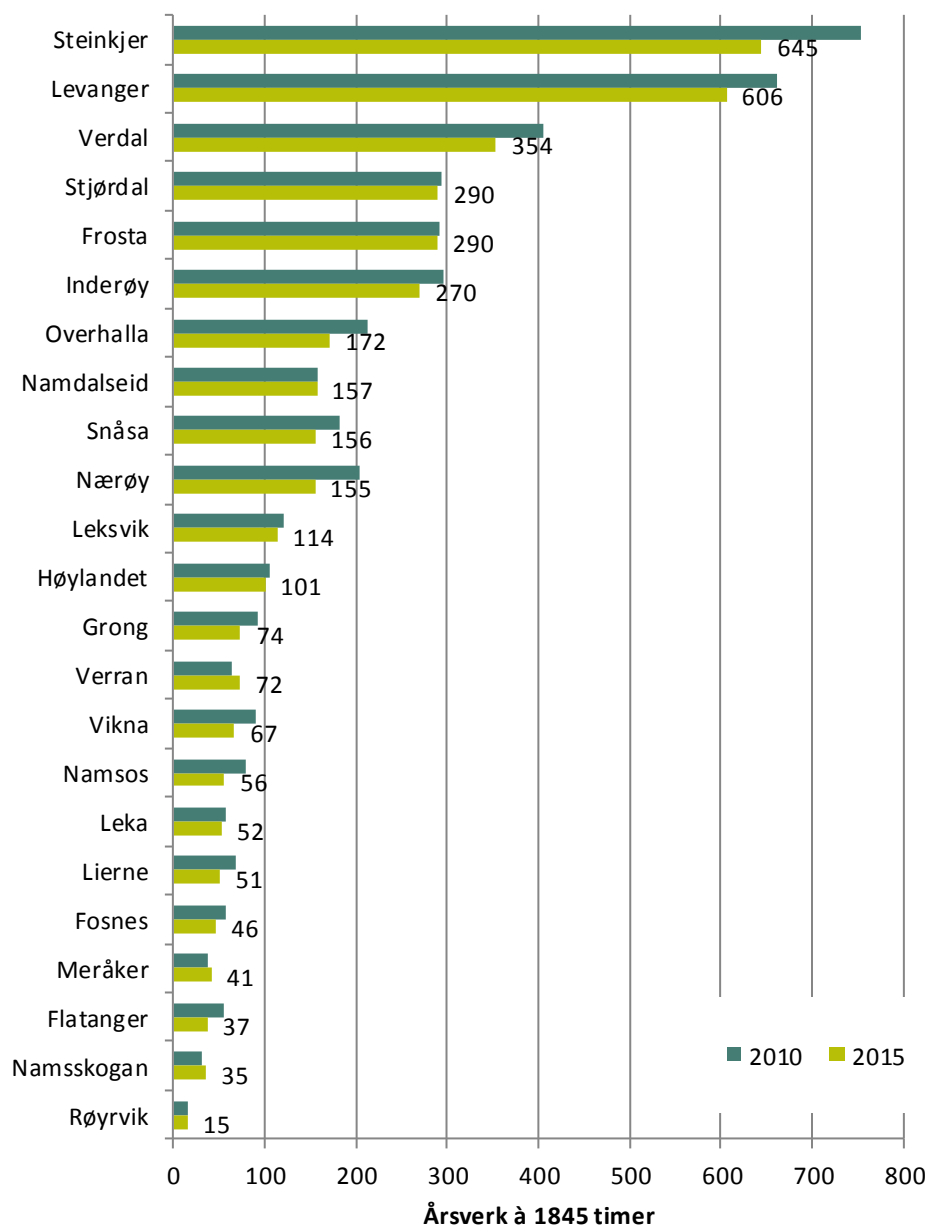
Figur 4.22 Årsverk i jordbruket, produksjoner i Nord-Trøndelag, 2010 og 2015. Tall utenfor søylene viser sysselsetting i 2015

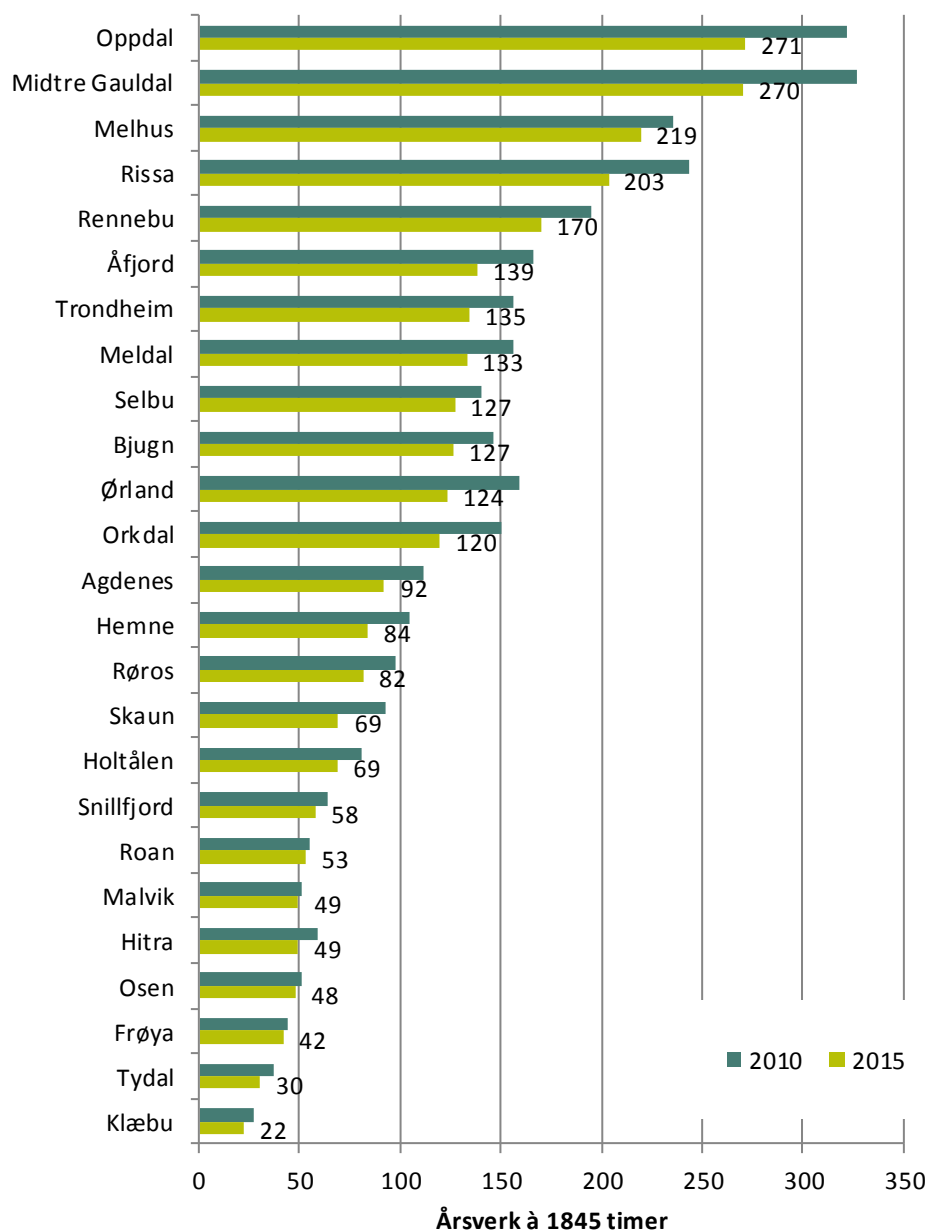
Figur 4.23 Årsverk i jordbruket, produksjoner i Sør-Trøndelag, 2010 og 2015. Tall utenfor søylene viser sysselsetting i 2015

Kart 4.7 Beregnet årsverk i jordbruket i 2015, etter antall årsverk à 1 845 timer

Figur 4.24 Sysselsetting i jordbruket, årsverk à 1 845 timer, kommuner i Nord-Trøndelag, 2010 og 2015. Tall utenfor søylene viser sysselsetting i 2015

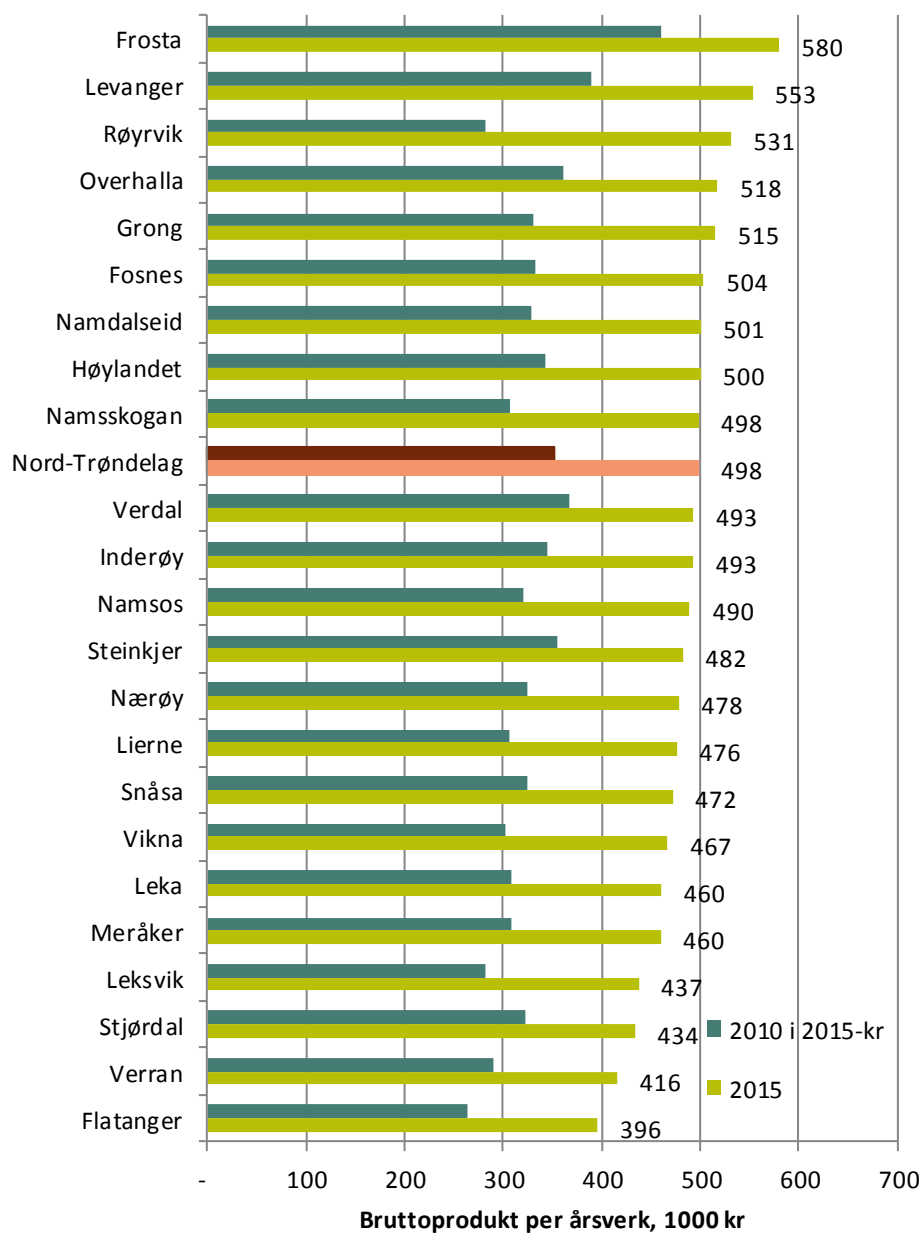

Figur 4.25 Sysselsetting i jordbruket, årsverk à 1 845 timer, kommuner i Sør-Trøndelag, 2010 og 2015. Tall utenfor søylene viser sysselsetting i 2015

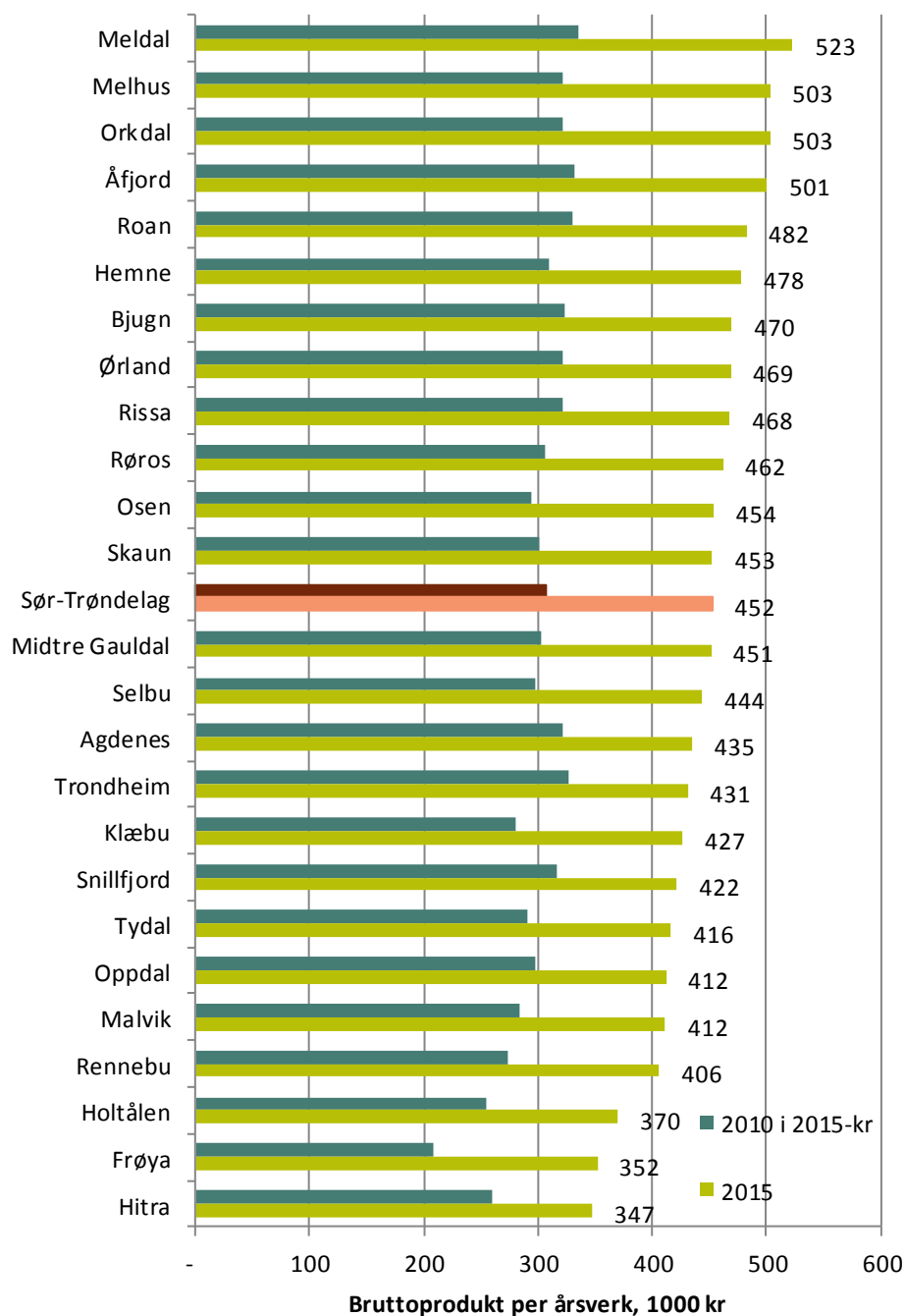
4.1.7 Verdiskaping pr. årsverk i jordbruket

Verdiskaping pr. årsverk i jordbruket, eller bruttoprodukt pr. årsverk, er beregnet til kr 498 000 i Nord-Trøndelag og kr 452 000 i Sør-Trøndelag, se figur 4.26 og figur 4.27. Dette er en økning på hhv. 30 og 35 prosent siden 2010. I Nord-Trøndelag hadde Frosta og Levanger høyest verdiskaping pr. årsverk i 2015 på hhv. kr 580 000 og kr 553 000, mens Meldal og Melhus hadde høyest verdiskaping fra jordbruket i Sør-Trøndelag på hhv. kr 523 000 og kr 503 000.

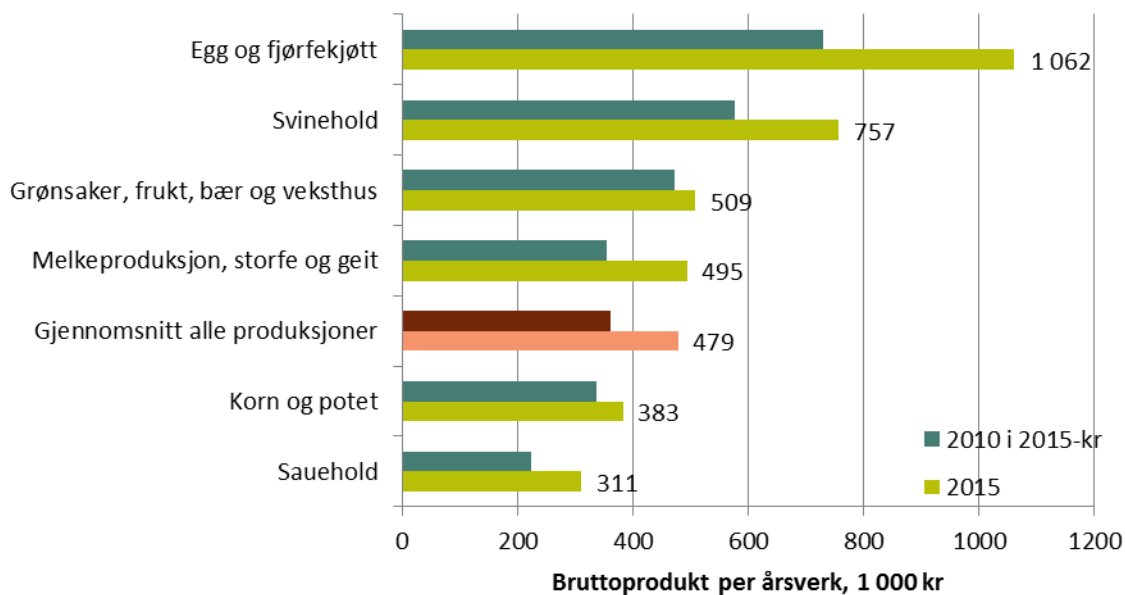
Fordelt etter produksjon, har egg- og fjørfeproduksjon høyest verdiskaping pr. årsverk i 2015 med kr 1 062 000 i gjennomsnitt for Trøndelag. Deretter følger svinehold med kr 757 000. Sauehold har lavest verdiskaping pr. årsverk med kr 311 000 pr. årsverk.

Figur 4.26 Bruttoprodukt pr. årsverk, kommuner i Nord-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søyler er tall for 2015

Figur 4.27 Bruttoproduct pr. årsverk, kommuner i Sør-Trøndelag, 2010 (i 2015-kr) og 2015. Tall utenfor søyler er tall for 2015

Figur 4.28 Bruttoprodukt (verdiskaping) pr. årsverk, produksjoner i Trøndelag, 2010 (i 2015kr) og 2015. Tall utenfor søylene er tall for 2015

Beregningene av arbeidsinnsats i dette avsnittet baserer seg på den arbeidsinnsatsen som er registrert på bruk i driftsgranskingene. For å få fram sammenlignbare tall, er SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk benyttet for å vise sysselsetting i jordbruket senere i rapporten.

4.2 Pelsdyr

Det er i Sør-Trøndelag det er størst pelsdyrhold. Av totalt 93 pelsdyrfarmer i Trøndelag, er 81 i Sør-Trøndelag. I Sør-Trøndelag er det i hovedsak revefarmer, mens det produseres noe mer mink i Nord-Trøndelag. Totalt er verdiskaping fra pelsdyrhold beregnet til 17,9 mill. kr i Sør-Trøndelag og 2,2 mill. kr i Nord-Trøndelag. Sysselsetting er beregnet til 52,2 årsverk à 1 845 timer i Trøndelag, 47,3 årsverk i Sør-Trøndelag og 5,2 i Nord-Trøndelag. Det er særlig kommunene Oppdal og Agdenes som har en betydelig skinnproduksjon. Størst verdiskaping er det i Oppdal med 7,0 mill.kr fulgt av Agdenes med 3,8 mill.kr.

For 2007 ble verdiskaping fra pelsdyr beregnet til 18,4 mill. kr i Sør-Trøndelag og 2 mill. kr i Nord-Trøndelag. Antall pelsdyrfarmer er redusert i begge fylker. Hovedårsaken til økt verdiskaping fra 2007 til 2015 er høyere skinnpriser. Året 2007 var et svakt år for pelsdyrnæringen. Verdiskaping fra pelsdyr varierer mye fra år til år, og sesongen 2014/2015 var et middels godt økonomisk år for pelsdyrnæringa. Verdiskapinga var mye høyere i årene 2012 og 2013, mens resultatet var vesentlig svakere i 2016 enn i presentert sesong. Årsaken til stor variasjon er variasjon i skinnprisen på verdensmarkedet.

Tabell 4.1 Sysselsetting og verdiskaping i pelsdyrhold, 2015

	Sysselsetting, årsverk à		
	Sysselsetting, timer	1845 timer	Bruttoprodukt, mill. kr
Nord-Trøndelag			
Steinkjer	3 059	1,7	0,73
Stjørdal	1 946	1,1	0,53
Levanger	1 046	0,6	0,28
Namdalseid	1 163	0,6	0,20
Høylandet	2 349	1,3	0,41
Sum	9 563	5,2	2,2
Sør-Trøndelag			
Trondheim	6 902	3,7	1,46
Hemne	1 390	0,8	0,28
Agdenes	18 918	10,3	3,83
Oppdal	34 647	18,8	6,98
Rennebu	2 120	1,1	0,43
Meldal	4 865	2,6	1,03
Orkdal	4 997	2,7	1,14
Holtålen	447	0,2	0,09
Midtre Gauldal	4 702	2,5	0,95
Melhus	5 976	3,2	1,20
Skaun	2 252	1,2	0,45
Sum	87 217	47,3	17,85

4.3 Reindrifft

Reindrifftsnæring er en tradisjonell utmarksnæring med aktivitet i de aller fleste trønderske kommuner gjennom et år. Næring er bestått av ulike reinbeitedistrikter på tvers av kommuner og fylker. Reindrifftsnæring i Nord-Trøndelag består av 6 reinbeitedistrikt som også inkluderer Fosen. Reindrifftsnæring i Sør-Trøndelag/Hedmark består av fem reinbeitedistrikter fordelt på et område som strekker seg over fire fylker, dvs. også noe aktivitet i fylkene Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag. Våre beregninger av aktivitet ned på fylkes- og kommunenivå, bygger her på en skjønnsmessig fordeling av antall dyr pr. kommune ut fra kommunenes utmarksareal i de enkelte beiteområdene.

I tabell 4.2 presenteres tall for aktiviteten i reindrifftsnæring i 2007 og 2015 ut fra våre anslag på reintall i Trøndelag der vi har anslått at all aktivitet i reinbeiteområdet Nord-Trøndelag foregår i Trøndelag, mens vi har anslått at 81 prosent av aktiviteten i reinbeiteområdet Sør-Trøndelag/Hedmark gjelder reindrifft i Sør-Trøndelag.

Tabell 4.2 Omsetning, verdiskaping og sysselsetting i reindrifften i Trøndelag i 2007 og 2015

	Reintall 31.3	pr. Omsetning i mill. kr	Verdiskaping i mill.kr	Årsverk	Verdiskaping / årsverk i tusen kr.
2015 Trøndelag	24 429	54,0	28,7	92,3	311
2015 andel Norge	11,5 %	16,0 %	24,9 %	9,7 %	257 %
2007 Trøndelag	23 677	42,1	27,2	85,6	318
2007 andel Norge	9,3 %	14,3 %	16,2 %	8,4 %	193 %

Fra tabellen ser vi økende andel produksjon og verdiskaping i Trøndelag. I siste kolonne vises verdiskaping pr. årsverk å være relativt stabil, men innebærer i realiteten en nedgang tatt i betraktning prisøkning i perioden. Verdiskaping pr. årsverk i landet generelt kan vises å være 164 000 kr i 2007 og 121 000 i 2015. Trøndelags andel av verdiskaping/årsverk i Norge får derfor de høye prosenttallene 193 prosent og 257 prosent, dvs. at verdiskapingen pr. årsverk er dobbelt så høy i Trøndelag som i landet generelt.

Reindriftsnæringen i Trøndelag har hatt en positiv utvikling i antall dyr og verdiskaping, spesielt sammenlignet med landet for øvrig. Dette har sammenheng med ressursproblemer og virkemidler som har bidratt til en sterk nedgang i dyretall i reindriftsnæringen i Finnmark i perioden (2007-2015). Sør for Finnmark har dyretallet vært rimelig stabilt de siste ti årene (Landbruksdirektoratet 2016).

I beregnet omsetning og verdiskaping i tabellen er det inkludert inntekter og kostnader knyttet til det som kalles binæringer i totalregnskapet. Binæringsinntektene omfatter inntekter fra duodji⁹ og utmarksnæringer, og er en integrert del av den samiske reindriftsøkonomien. Slike inntekter kan vises å være på 0,2 mill. kr i Trøndelag i 2007, mens de har steget til om lag 1,2 mill. kr i 2015. På landsbasis har slike inntekter bare steget fra 5,2 mill. kr til 7,2 mill. kr, slik at det har vært en god utvikling også her når man relaterer det til gjennomsnittlig utvikling ellers i landet.

Næringen har samlet sett størst konsentrasjon av aktivitet rundt Røros og har også et større sentralslakteri og betydelig videreføring her. Regnskapstall tyder her på ca. 32 årsverk men om lag det dobbelte i antall ansatte ved de to bedriftene Stensaas Reinsdyrslakteri og Fjellvilt i Røros. De to andre større anleggene innen slaktning og foredling av rein i Trøndelag ligger i Lierne. Dette er bedriftene Midt Norsk Mobilslakt og Lierne Viltforedling. Disse har om lag 10 årsverk etter en positiv utvikling de senere år. Som dokumentert i Sand et al. (2015), er det en betydelig andel slaktning/foredling av spesielt elg i Lierne Viltforedling. Det samme kan antas å gjelde virksomhetene i Røros. Hovedtyngden ligger imidlertid innen rein, slik at disse virksomhetene kan plasseres som ringvirkninger av reindriftsnæringen i Trøndelag.

Utover de fire nevnte finner vi få reindriftsrelaterte bedrifter av noe omfang i Trøndelag. De enkeltmannsforetak vi finner opplysninger om, inngår trolig i det alt vesentlige i binæringsinntektene som allerede er inkludert. En offentlig virksomhet som den sørsamiske kulturinstitusjonen Saemien Sijte i Snåsa, kan sies å ha basis i reindriftsnæringen i Trøndelag. Denne har årlige driftsinntekter på 9 mill. kr og rundt 5 mill. kr i lønn i 2015/2016. Tilsvarende omfang i 2007 var 3,7 mill. kr i inntekt og 2,4 mill. kr i lønn. Vi har imidlertid ikke tatt med Saemien Sijte i vår avgrensning til virksomheter som er økonomisk avhengig av primærlandbruk.

Produksjonen foregår over store områder, på tvers av både kommune og fylkesgrenser. Det finnes derfor ikke tilgjengelig statistikk eller data som gjør det mulig å fordele verdiskapingen eksakt ned på enkeltkommuner. Vi presenterer derfor ikke tall for aktivitet ned på kommunenivå for reindriftsnæringen.

4.4 Verdiskaping i jordbruket i andre fylker

NIBIO (tidligere NILF) har gjennomført verdiskapingsberegninger fra jordbruket i mange fylker. De fleste av disse beregningene er gjort ved bruk av samme modell, men med ulike år som utgangspunkt for beregningene. I tabell 4.3 er resultatene fra disse beregningene vist. Verdiskaping er vist som bruttoprodukt i tabellen, og alle tall er vist både i nominelle og reelle verdier (faste 2015-kroner). Tabellen viser også sysselsetting i årsverk og årstallet som er utgangspunkt for beregningene. Fordi økonomien i jordbruket endres fra år til år, og areal og husdyrtall endres, blir ikke tallene som ligger noen år tilbake helt representative for den verdiskapingen som foregår i fylket i dag. Tallene gir likevel

⁹ Duodji er samenes tradisjonelle kunsthåndverk og husflid

et inntrykk av hvor stor verdiskaping som kommer fra jordbruket i de ulike fylkene. Med unntak av Agderfylkene, er verdiskaping og sysselsetting fra pelsdyrhold inkludert i både bruttoprodukt og sysselsetting.

Ut fra tabellen ser en at Rogaland er det fylket som har høyest verdiskaping og sysselsetting fra jordbruket, fulgt av Nord-Trøndelag. Deretter følger Hedmark og Oppland før Sør-Trøndelag. Både for Rogaland, Hedmark og Oppland er beregningene fra 2014 og har derfor ikke fanget opp endringene fra 2014 til 2015.

Tabell 4.3 **Bruttoprodukt og arbeidsinnsats i jordbruket for 15 fylker¹⁰, sortert etter bruttoprodukt**

Fylke	Bruttoprodukt, mill. kr	Bruttoprodukt, mill. kr, inflasjonsjustert, 2015-kr	Sysselsetting, årsverk à 1 845 timer	Utgangspkt. for beregning, årstall
Hedmark	1 767	1 805	3 410	2014
Oppland	1 760	1 798	4 234	2014
Buskerud	655	702	1 944	2011
Telemark	401	401	963	2015
Aust-Agder	156 ³	174	622	2009
Vest-Agder	268 ³	274	996	2009
Rogaland	2 723	2 781	6 418	2014
Hordaland	797	831	2 700	2013
Sogn og Fjordane	885	923	2 811	2013
Møre og Romsdal	929	1 009	3 151	2010
Sør-Trøndelag	1 263	1 263	2 791	2015
Nord-Trøndelag	1 938	1 938	3 903	2015
Nordland ¹⁾	907	946	2 526	2013 ²
Troms ¹⁾	391	408	1 143	2013 ²
Finnmark ¹⁾	138	141	301	2014

¹⁰ NIBIO har ikke utført tilsvarende beregninger for Østfold, Oslo, Akershus og Vestfold

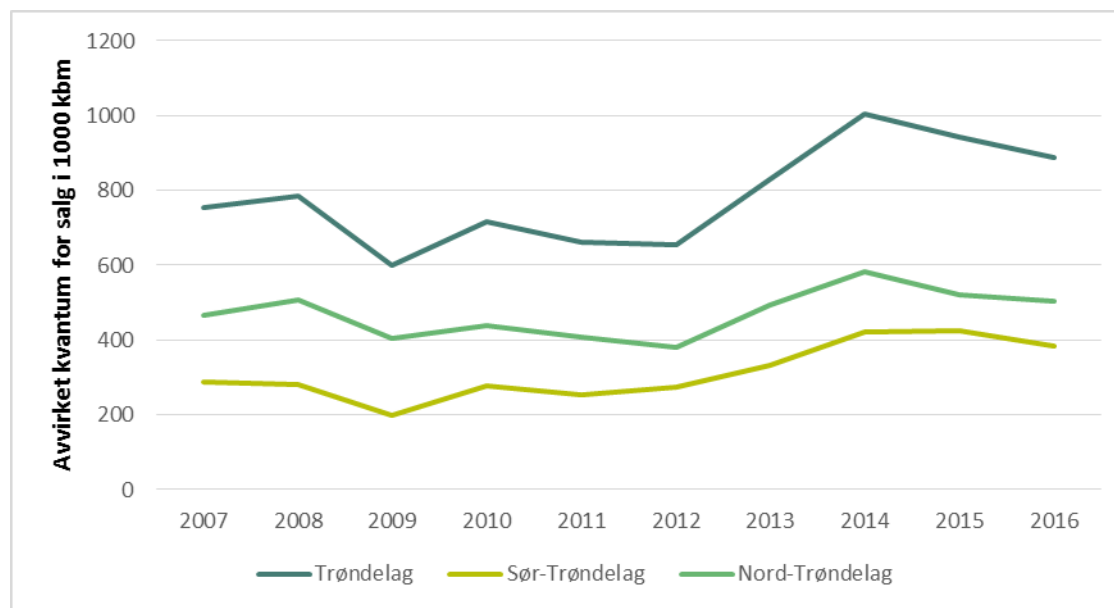
5 Skogbruket

I dette kapitlet går vi gjennom økonomiske forhold ved primærproduksjonen i skogbruket i Trøndelag.

5.1 Primærproduksjon og tømmerverdier

Skogbruket i Trøndelag står bak betydelig verdiskaping i regionen gjennom i hovedsak rettigheter til jakt/fiske, turisme og produksjon av tømmer for salg til regional industri. Tømmerproduksjon blir gjerne oppfattet som primær oppgaven innen skogbruket, mens andre inntekter gjerne defineres som tilleggsnæring. Tømmerproduksjonen foregår her på 10 500 km² produktivt skogareal i Trøndelag, hvorav store offentlige og private eiere forvalter om lag 26 prosent. Oppdal Bygdeallmenning på 1 161 km² og bygdeallmenninger i sin alminnelighet samt kommuneskoger under 50 km² er holdt utenfor definisjonen av større eiere.

Figuren nedenfor viser utviklingen i avvirkning i Trøndelag siden 2007. Fra 2012 lyktes man med å øke avvirkningsnivået, og oppnådde over 1 mill. m³ i 2014. Siden har nivået falt igjen til under 900 000 m³ i 2016. Det ser videre ut til at avvirkningsnivået fortsetter å falle i 2017, ned under 850 000 m³. Siden avvirkningen i landet for øvrig har økt også de to siste årene, betyr dette at Trøndelags andel av avvirkningen har falt fra 10,3 prosent i 2014 til 8,6 prosent i 2016. Dette er på nivå med Trøndelags andel i perioden 2007-2013.

Figur 5.1 Avvirket kvantum for salg, 1000 m³

I nasjonalregnskapet som produseres av SSB, er verdiskapingen eller bruttoproduktet i skogbruket 488 mill. kr i 2015. Bruttoproductet består av salg tømmer, eget bruk av tømmer, salg ved, juletrær, jakt, tjenesteproduksjon, formuesendring for nettotilvekst, mens det trekkes fra kostnader til varer og tjenester både hos skogeiere og tjenesteprodusenter. Det foreligger imidlertid ikke detaljert statistikk som gjør det mulig å anslå disse faktorene på regionalt nivå etter at SSB sluttet å produsere totalregnskapet for skogbruket i 2012. I 2007 ble f.eks. nettotilvekst anslått til 130 mill. kr, jaktverdiene anslått til 90 mill. kr og vedproduksjon anslått til verdi på 40 mill. kr.

Tabellen nedenfor viser at bruttoverdiene av avvirket kvantum for salg var om lag de samme i løpende priser i disse to årene. Verdiene av tilleggsnæringer som jakt har trolig økt i perioden, men dette foreligger ikke gode nok data til å anslå i detalj. Det samme gjelder verdiene av tradisjonell vedproduksjon som trolig har gått vesentlig ned pga. mildere vintre, bedre isolerte hus og omlegging til andre oppvarmingssystemer som varmpumper. Samtidig har det vært en betydelig satsing hos mange gårdbrukere i Trøndelag på annen fornybar energi, som flis- og vedbaserte energisentraler. Det økonomiske omfanget av denne virksomheten er imidlertid ukjent.

Tabell 5.1 Omsetning, verdiskaping og sysselsetting i skogbruket i Trøndelag i 2007 og 2015

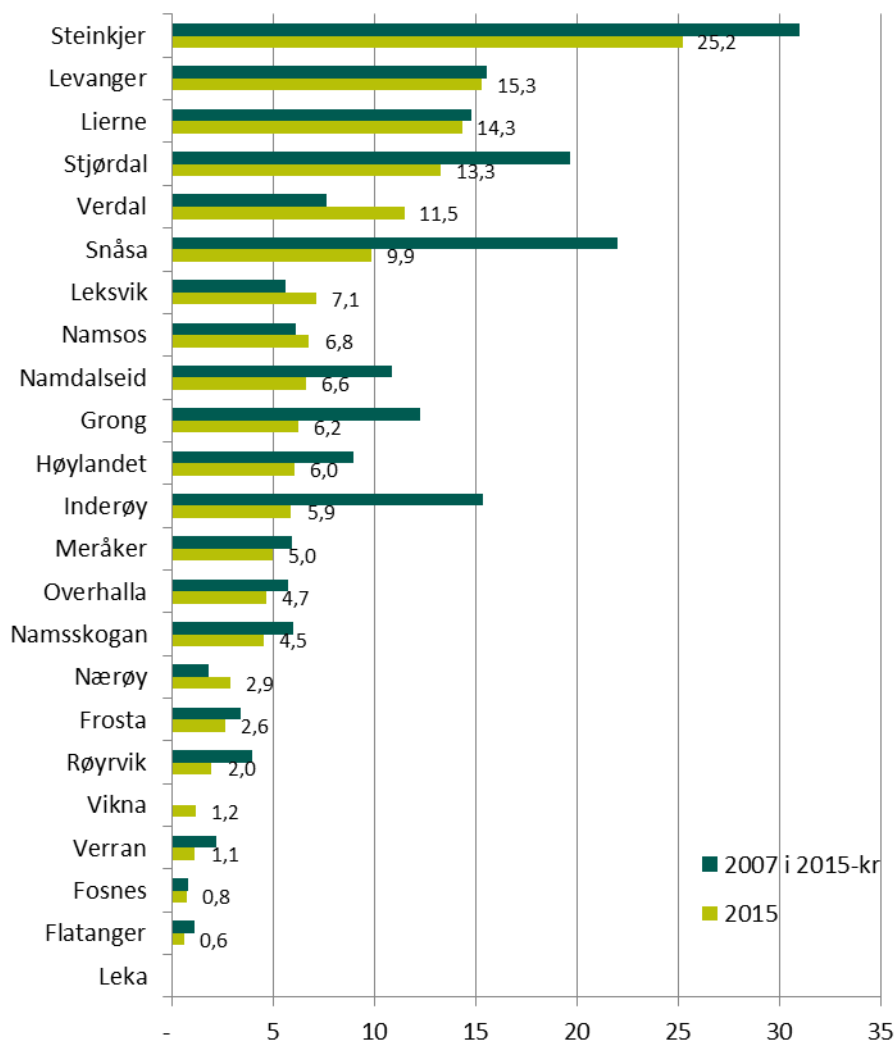
	Bruttoprodukt m/ tilleggsnæring og tilvekst (SSB) i mill. kr	Bruttoverdi for tømmer salg i mill. kr	Bruttoprodukt og tjenester i mill. kr m/ tjenester	Sysselsetting (hovednæring fra SSB)	Sysselsetting Skogeiere, hovednæring	Sysselsetting tjenester, hovednæring
2015	488	276	251	614	415	199
2007, ujustert	536	278	252	646	446*	200*
2007 i 2015-pris	632	328	297	646	446*	200*
Reell endring	-23 %	-16 %	-16 %	-5 %	-7 %	-1 %

* Kun anslått ut fra kartlagt omfang i 2015, dvs. anslått som samme omfang.

Tabellen viser videre prisjusterte hogstverdier og en reell inntektsnedgang på 16 prosent for tømmerproduksjonen i perioden 2007-2015. Videre vises sysselsetting fordelt på hovednæring fra SSB samt våre beregninger av sysselsetting på hovednæring fordelt på skogeiere og spesialisert tjenesteproduksjon i næringen. De siste tallene er beregnet ut fra bedriftsinformasjon i regnskapsdatabasen Bisnode (2017), mens sysselsatte skogeiere utgjør differansen. Aktiviteten i blant spesialiserte tjenesteprodusenter gjør det igjen mulig å beregne bruttoverdi av hogst og tjenesteproduksjon i sektoren. Her ser verdiskaping eller bruttoprodukt i størrelsesorden 250 mill. kr i både 2007 og 2015, dvs. at det reelt sett har vært en betydelig nedgang i verdiskapingen i perioden. Andelen av verdiskapingen som går til tjenesteprodusentene har trolig økt i perioden, mens skogeiernes andel har falt.

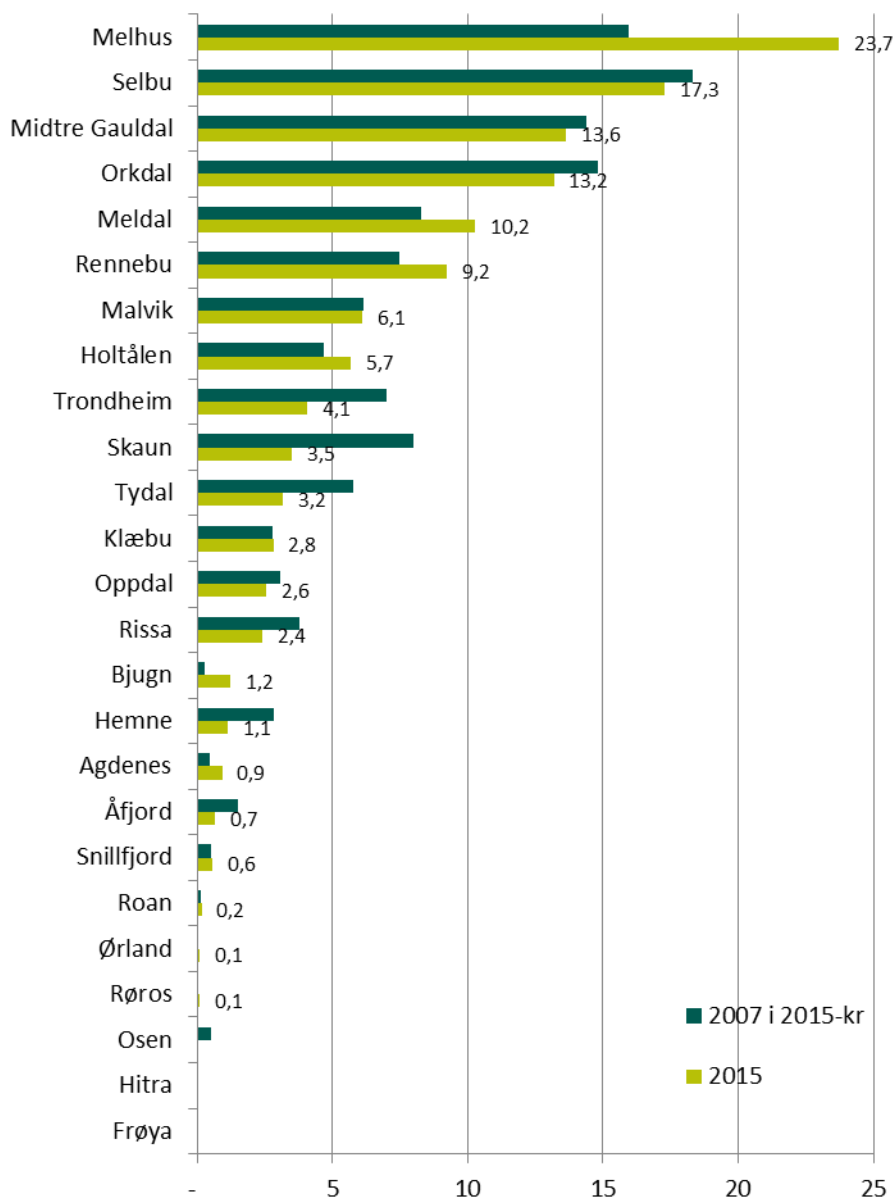
5.2 Tømmerverdier pr. kommune

Figurene under viser tømmerverdier i mill. kr pr. kommune, når vi holder formuesoppbygging gjennom skogkultur, tilvekst og skogsbilveger utenom. I Nord-Trøndelag ser vi at Steinkjer er kommunen med størst aktivitet mens Leka har tilnærmet ingen aktivitet. I mange kommuner har nedgangen vært stor når vi kontrollerer for prisutviklingen, men vi ser også at kommuner som Levanger og Lierne har hatt stabil produksjon av verdier.

Figur 5.2 Bruttoverdi avvirking for salg i mill. kr, Nord-Trøndelag

I Sør-Trøndelag er tømmerverdiene størst i Melhus, Selbu og Midtre Gauldal, mens øykommunene Hitra og Frøya har tilnærmet ingen aktivitet. Vi ser også at Melhus har økt aktiviteten betydelig fra 2007 til 2015. Dette skyldtes imidlertid spesielt høy aktivitet i 2015. I alle andre år har Melhus hatt tømmerverdiproduksjon på nivå med Selbu.

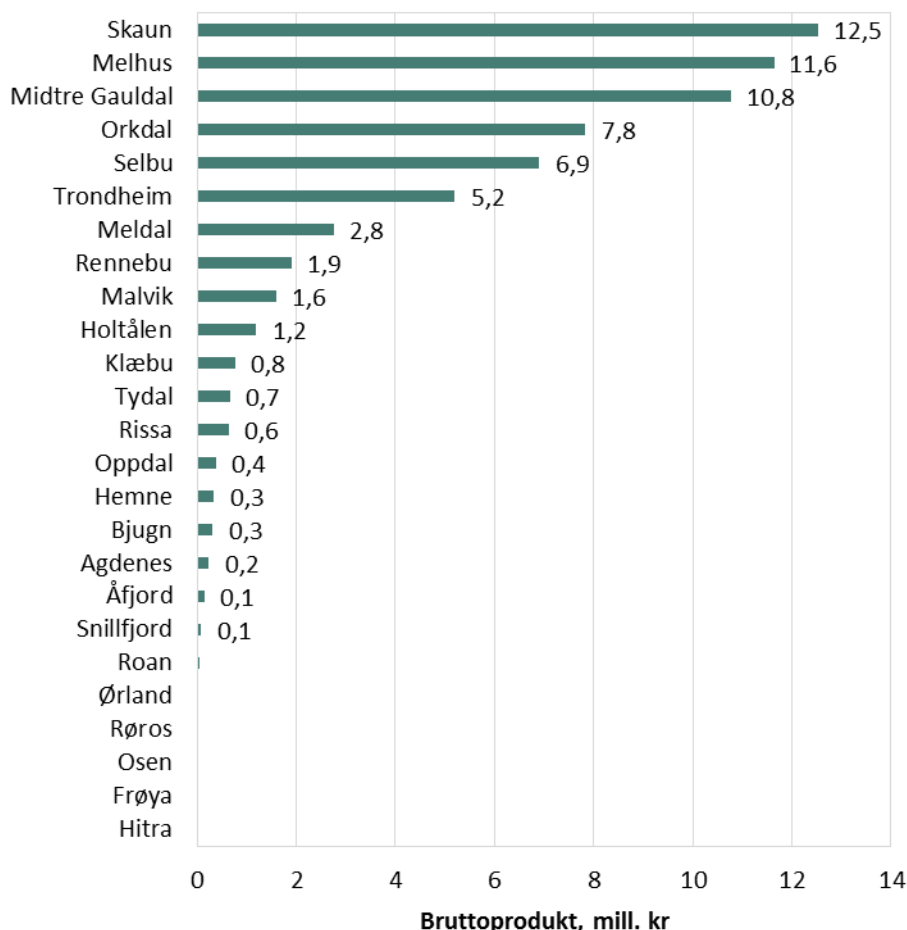
Figur 5.3 Bruttoverdi av avvirking for salg i mill. kr, Sør-Trøndelag

5.3 Verdiskaping pr. kommune

I figurene nedenfor vises bruttoproduktet eller verdiskapingen for primærproduksjonen i skogbruket når vi fortsatt holder formuesoppygging utenfor, men tar bruttoverdi av avvirking og trekker fra stipulerte kostnader varer og tjenester på i gjennomsnitt 170 kr pr. m³ samtidig som vi legger til verdiskaping blant spesialiserte tjenesteleverandører i skogbruket ut fra registrert forretningsadresse. Kostnadsanslaget på 170 kr pr. m³ er basert på SSBs tidligere totalregnskap og detaljerte nasjonalregnskapstall for skogbruket. Spesialiserte tjenesteleverandører gjelder i hovedsak foretak innen avvirking men det er også planteskoler (Overhalla og Melhus), Norsk Virkesmålings ulike avdelinger og små og store skogskjøtselsfirma hvor de største er i Namsos og Lierne.

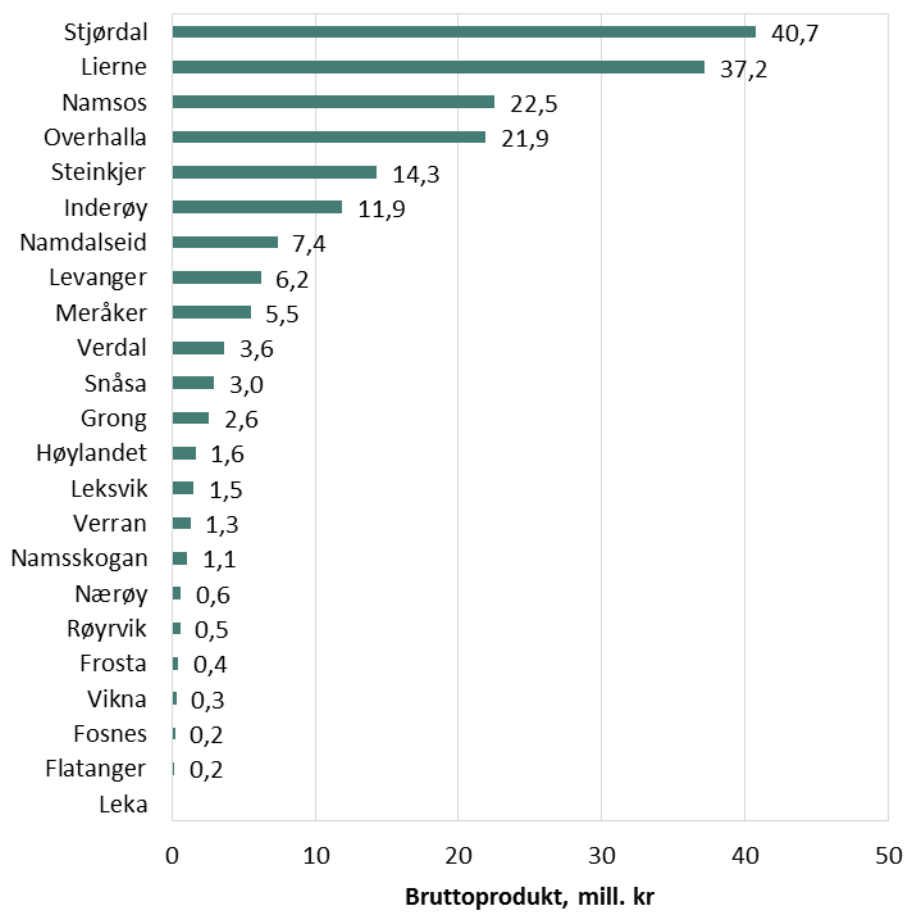
Den første tabellen viser verdiskapingen i kommuner i dagens Sør-Trøndelag. Vi ser at Skaun, Melhus og Midtre Gauldal ligger på topp. Skaun har her anslått omsetning på 12 mill. kr i spesialiserte tjenesteproduksjon for skogbruk i kommunen, hvorav en vesentlig andel verdiskaping. Dette bringer

de opp fra bare 3,5 mill. kr i brutto verdier av tømmeret til 12,5 mill. kr i verdiskaping i primærskogbruket når vi tar med kostnader og inntekter knyttet til spesialisert tjenesteproduksjon. For skogkommunen Melhus sin del er bare 6 mill. kr i anslått omsetning i spesialisert tjenesteproduksjon. Det betyr at anslåtte kostnader for skogeierne gir betydelig reduksjon i verdiskaping som blir igjen i kommunen.

Figur 5.4 Bruttoprodukt hogst og spesialisert tjenesteproduksjon i mill. kr, Sør-Trøndelag

I figuren nedenfor vises bruttoproduktet for primærproduksjonen i skogbruket (inkl. verdiskaping i spesialisert tjenesteproduksjon) fordelt på kommuner i Nord-Trøndelag. Vi ser at Stjørdal, Lierne, Namsos og Overhalla kommer på topp. Alle disse har betydelig produksjon i spesialiserte tjenesteproduksjon for skogbruk i kommunen. Stjørdal har det desidert største hogstfirmaet i regionen med 37 mill. i omsetning i 2015, og dette bringer kommunen opp på rundt 41 mill. kr i verdiskaping i skogbruket i 2015 selv om tømmeret som ble hugd i kommunen bare hadde en bruttoverdi på 13 mill. kr.

Figur 5.5 Bruttoprodukt hogst og spesialisert tjenesteproduksjon i mill. kr, Nord-Trøndelag

6 Landbruksbasert tilleggsnæring

Beregningene av verdiskaping i landbruksbaserte tilleggsnæringer er basert på frekvenstall fra SSB (2010) og økonomidata fra bruk som er med i driftsgranskingene til NIBIO. Metode og datagrunnlag er nærmere beskrevet kapittel 3.

Datagrunnlaget for tilleggsnæringer er mangelfullt sammenlignet med datagrunnlaget for jordbruket. Det gjør at det knytter seg usikkerhet til disse beregningene. Det økonomiske grunnlaget for beregningene er også for tilleggsnæringer hentet fra driftsgranskingene, men fordi det ikke er statistikk som viser omfanget av de ulike tilleggsnæringer, er det forutsatt at driftsgranskingene er representative for omfanget av tilleggsnæring. For driftsformer innen tilleggsnæringer med relativt få observasjoner i driftsgranskingene, kan det være stor variasjon mellom år. Dette skyldes at utskifting av bruk, eller store endringer på enkeltbruk, kan gi store utslag i gjennomsnittet. Dette må man ta hensyn til når man tolker resultatene for tilleggsnæring. På kommunenivå vil det være særlig stor usikkerhet knyttet til beregningene, men de bør likevel kunne gi et bilde av betydningen til de gårdsbaserte tilleggsnæringer.

6.1 Frekvens for ulike tilleggsnæringer

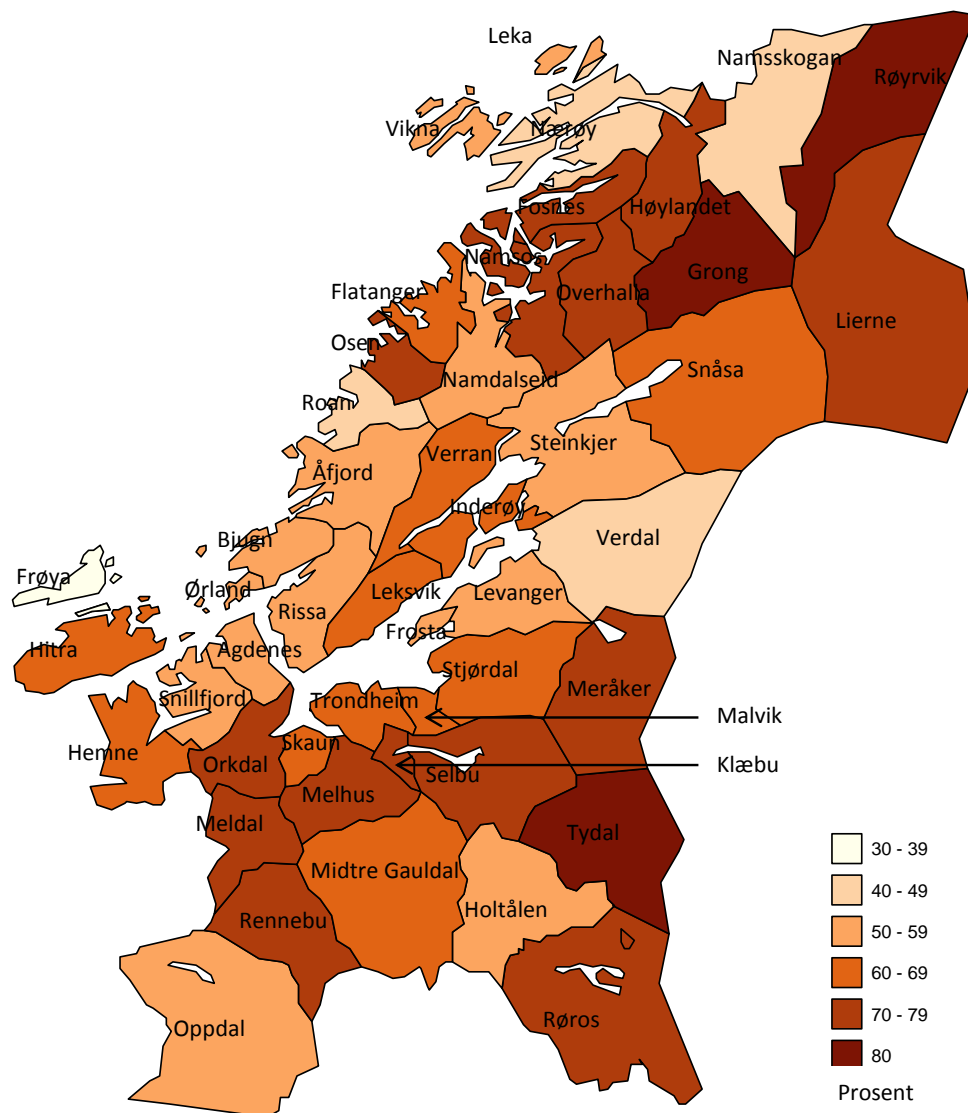
Å ha en eller flere tilleggsnæringer er mer vanlig for jordbruksbedrifter i Trøndelag enn det som er gjennomsnittet for landet. I landbrukstellinga 2009/2010 hentet SSB inn opplysninger om hvor mange som driver med tilleggsnæring, og hvilke tilleggsnæringer som drives (frekvens). Tellingen viste at 60 prosent av jordbruksbedriftene i Nord-Trøndelag og 65 prosent av jordbruksbedriftene i Sør-Trøndelag hadde en eller flere næringer i tillegg til jord- og skogbruk. På landsbasis hadde 57 prosent av jordbruksbedriftene én eller flere tilleggsnæringer. Bare Buskerud og Vestfold hadde en høyere andel jordbruksbedrifter med tilleggsnæring enn Sør-Trøndelag.

Det er tre kommuner der mer enn 80 prosent av jordbruksbedriftene har tilleggsnæring, Grong og Røyrvik i Nord-Trøndelag og Tydal i Sør-Trøndelag. Det er viktig å være klar over at en høy prosentvis andel av tilleggsnæringer i en kommune med få jordbruksforetak kan bety mindre samlet for kommunen, enn en lav frekvens i en kommune med mange jordbruksforetak.

Kart 6.1 viser hvor stor andel av jordbruksbedriftene i Trøndelag som driver med tilleggsnæring.

Foto: © Ane M. Lyng

Kart 6.1 Andel av jordbruksbedriftene som driver tilleggsnæring

Kilde: SSB

For å ta hensyn til nedgangen i antall jordbruksbedrifter fra 2010 til 2015, er antallet tilfeller av tilleggsnæring fra 2010 nedjustert i tråd med nedgangen i antall jordbruksbedrifter. I alt er det regnet med 3 172 tilfeller av tilleggsnæring i Nord-Trøndelag og 3 250 i Sør-Trøndelag. Dette tallet er høyere enn antall jordbruksbedrifter som driver med tilleggsnæring fordi det er mange som driver med flere enn én tilleggsnæring.

Utmarksnæring er den mest utbredte tilleggsnæringa i begge fylkene, fulgt av leiekjøring. Det kan være litt individuelt hvordan den enkelte forstår spørsmålene i SSBs tellinger, slik at det kan være nyttig å se noen av næringene i sammenheng. Det kan for eksempel tenkes at det kan bli en litt glidende overgang mellom «utleie» og «turisme».

Tabell 6.1 Antall jordbruksforetak som driver ulike tilleggsnæringer i Trøndelag, beregninger for 2015

	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Trøndelag samlet
Leiekjøring	718	739	1 457
Tjenesteyting	134	128	262
Videreforedling	69	68	137
Turisme	192	159	351
Ved	387	370	757
Juletre og pyntegrønt	48	50	98
Utmark	1 232	1 170	2 402
Utleie	368	395	763
Fornybar energi	40	32	72
Annet	62	61	123
Sum	3 250	3 172	6 422

Kilde: Egne beregninger basert på SSB

Verdiskaping fra landbruksbaserte tilleggsnæringer er vist i tabell 6.1. Innenfor rammene av dette prosjektet har det ikke vært mulig å gjøre en egen undersøkelse av utbredelse og omfang av tilleggsnæring i Trøndelag. Beregningene baserer seg derfor i hovedsak på offentlig statistikk og økonomiske data fra bruk i driftsgranskingene. Det er likevel gjort justeringer for juletreproduksjon og utmarksnæring. Dette er beskrevet nærmere i kapittel 3.1.3. Opplysninger fra Fylkesmennene i Trøndelag tyder på sterk vekst i en rekke tilleggsnæringer, bl.a. mat og fornybar energi. Denne veksten kommer neppe fram i standardberegningene her.

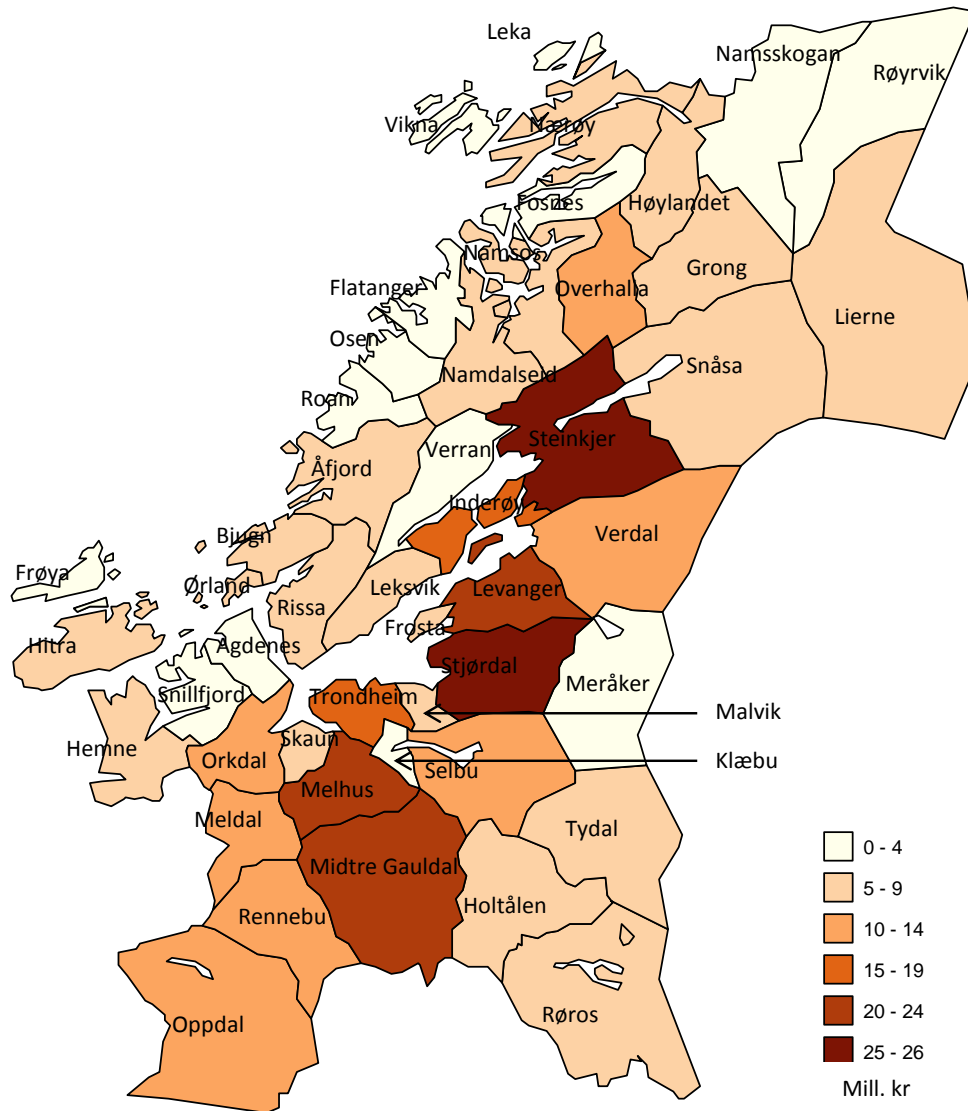
6.2 Verdiskaping og sysselsetting fra gårdsbaserte tilleggsnæringer

Det er stor forskjell mellom hvor mye de ulike tilleggsnæringerne bidrar sysselsetting og verdiskaping, derfor behøver ikke høy frekvens nødvendigvis bety høy verdiskaping. Det er knyttet stor usikkerhet til disse resultatene fordi det ikke finnes sikre data om omfanget av tilleggsnæringerne.

Verdiskaping fra tilleggsnæringer, regnet som bruttoprodukt, er beregnet til 406,2 mill. kr for Trøndelag, 202,7 mill. kr for Nord-Trøndelag og 203,5 mill. kr for Sør-Trøndelag for 2015. I begge fylker er det størst verdiskaping fra utmarksnæring, fulgt av leiekjøring, utleie og turisme, mens det er leiekjøring som gir størst sysselsetting i Nord-Trøndelag og turisme i Sør-Trøndelag. Totalt er sysselsetting fra tilleggsnæringer beregnet til 236 årsverk i Nord-Trøndelag og 248 årsverk i Sør-Trøndelag.

Tabell 6.2 Verdiskaping og sysselsetting fra ulike tilleggsnæringer, mill. kr, 2015

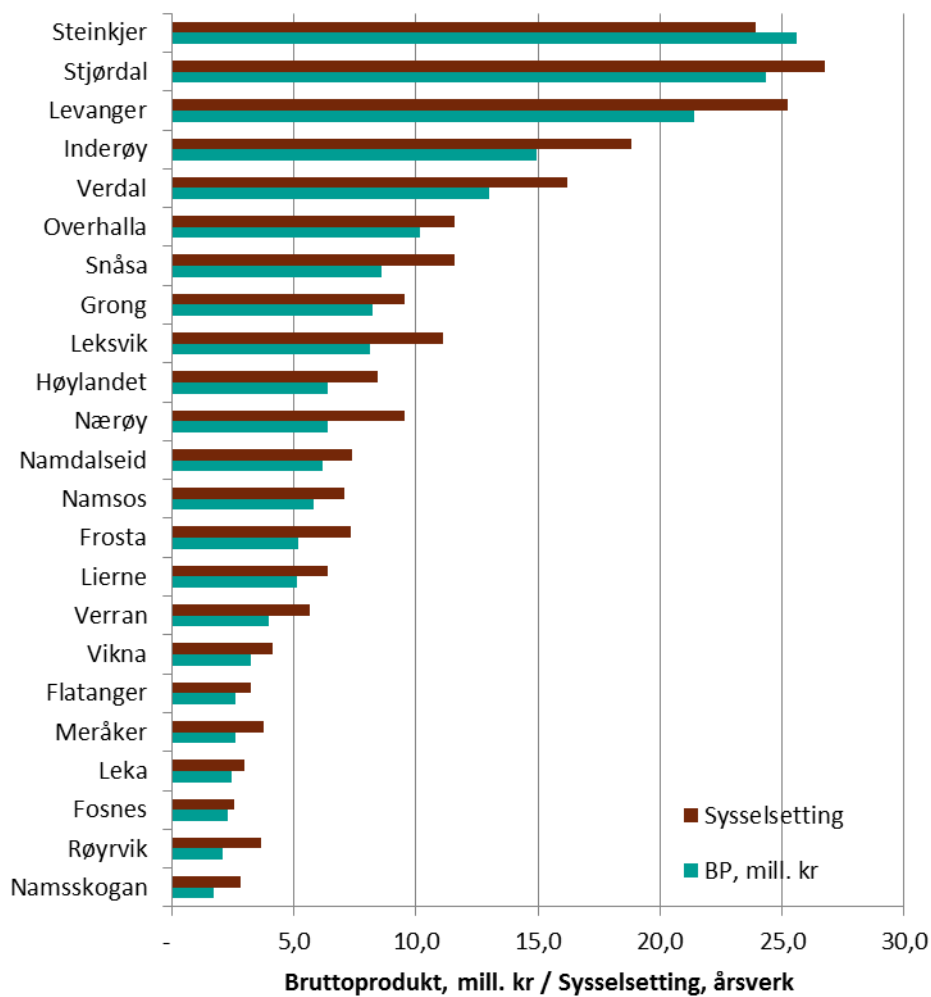
	Nord-Trøndelag		Sør-Trøndelag		Trøndelag samlet	
	Bruttoprod., mill. kr	Sysselsetting, årsverk	Bruttoprod., mill. kr	Sysselsetting, årsverk	Bruttoprod., mill. kr	Sysselsetting, årsverk
Leiekjøring	39,9	71,5	38,8	69,5	78,6	140,9
Turisme	17,6	58,3	21,3	70,4	38,9	128,7
Tjenesteyting	14,6	29,7	15,3	31,1	29,9	60,8
Videreforedling	9,6	23,1	9,7	23,4	19,2	46,5
Utmark	80,0	12,2	78,3	12,0	158,2	24,2
Utleie	23,5	2,8	21,9	2,6	45,4	5,3
Ved	4,0	15,0	4,2	15,7	8,2	30,6
Juletre og pyntegrønt	9,0	22,7	8,7	21,8	17,7	44,5
Fornybar energi	3,9	0,1	4,9	0,2	8,8	0,3
Annet	0,6	1,0	0,6	1,0	1,3	2,0
Sum	202,7	236,4	203,5	247,6	406,2	484,0

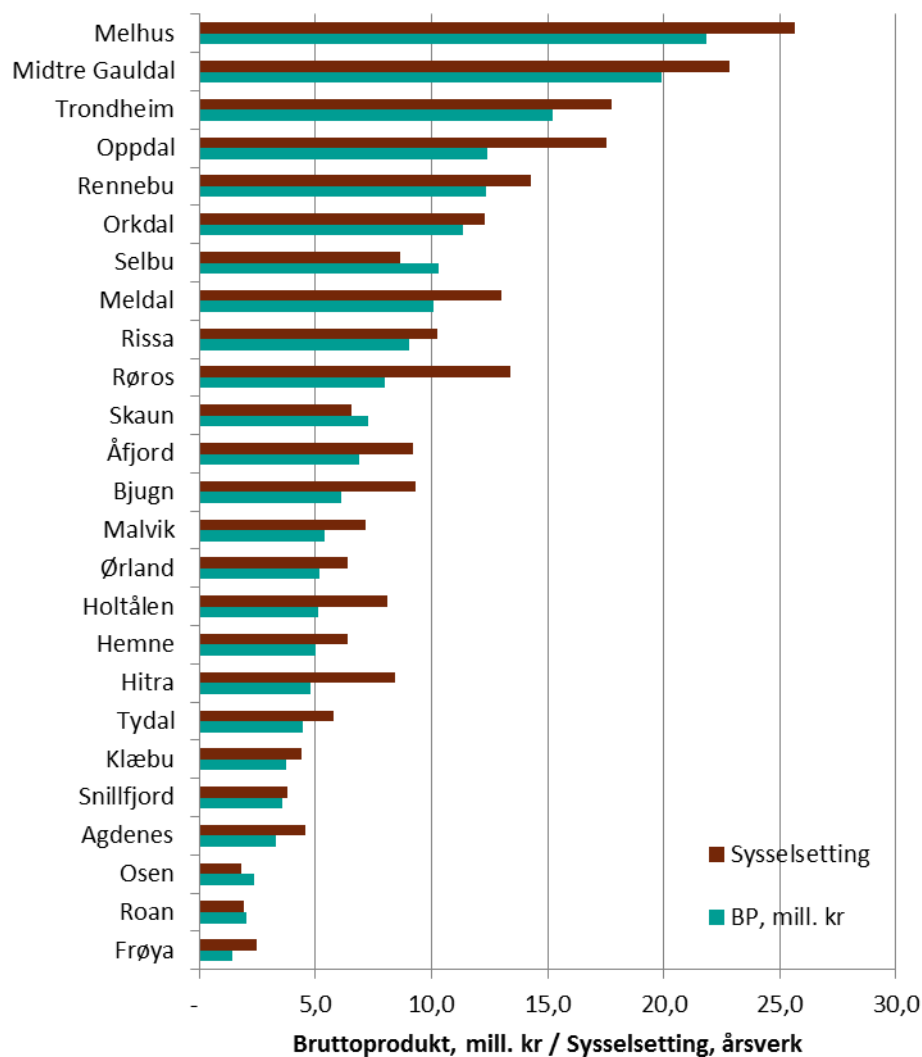
Kart 6.2 Verdiskaping fra tilleggsnæringer, 2015, mill. kr

I Nord-Trøndelag var det Steinkjer, Stjørdal og Levanger som hadde høyest verdiskaping fra tilleggsnæringer med henholdsvis 25,9, 24,7 og 21,7 mill. kr. I Sør-Trøndelag var det Melhus med 22 mill. kr, Midtre Gauldal med 20 mill. kr og Trondheim med 15,6 mill. kr som oppnådde høyest verdiskaping fra tilleggsnæringene.

Beregnet verdiskaping fra landbruksbaserte tilleggsnæringer er skjønnsmessig fordelt mellom tilleggsnæring basert på jordbrukets ressurser og tilleggsnæring basert på skogbruks- og utmarksbaserte ressurser. Jordbrukets andel er vurdert som 90 prosent av leiekjøring, 90 prosent av tjenesteyting, 90 prosent av videreforedling, 10 prosent av turisme, 30 prosent av utleie, 10 prosent av fornybar energi og 50 prosent av annet. Den resterende delen av produksjonen blir følgelig plassert i Skogbruk/utmark, heretter forkortet skogbruk. Etter denne fordelingen etter jordbruks- og skogbruksressurser, er 120 mill. kr av den beregnede verdiskapingen fra landbruksbaserte tilleggsnæringer i Trøndelag antatt å komme fra jordbruksressursene mens 286 mill. kr har basis i skogbruksressursene.

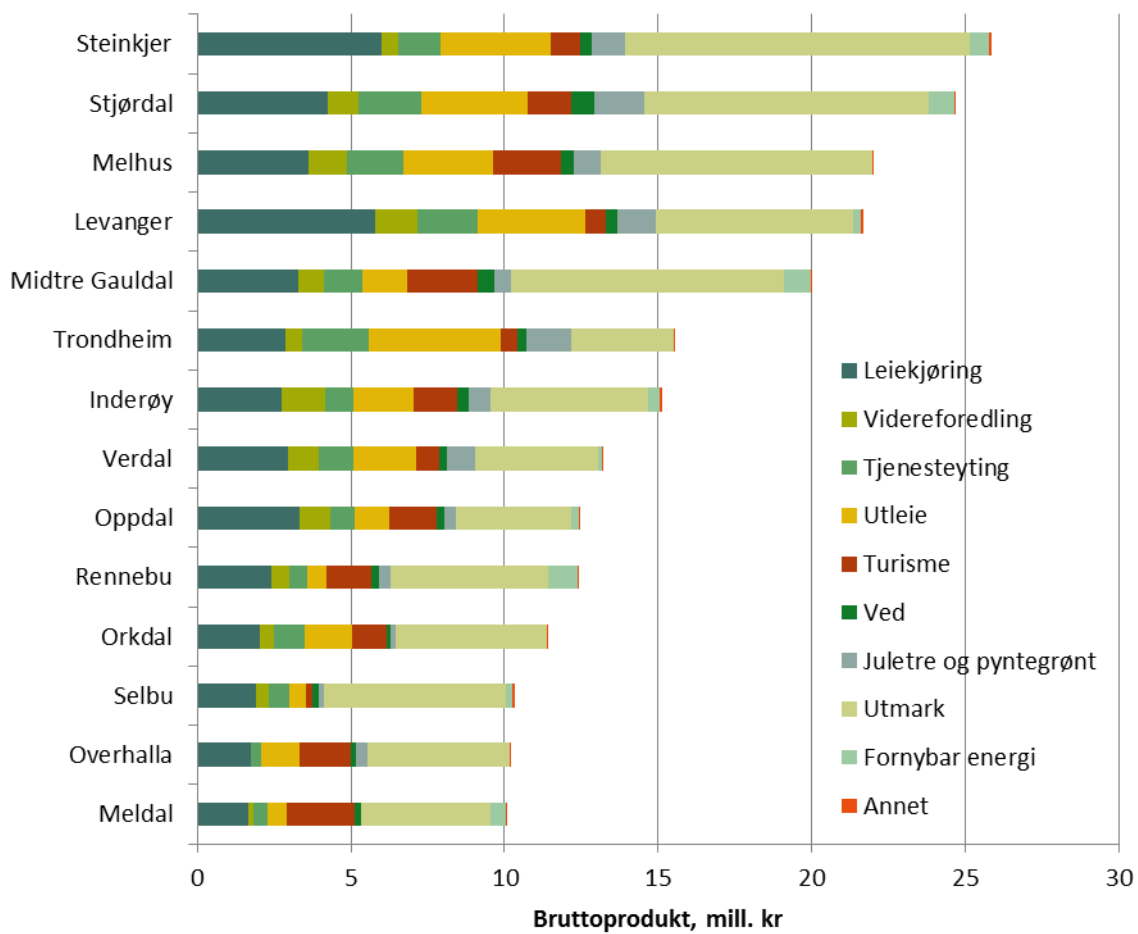

Figur 6.1 Verdiskaping og sysselsetting fra tilleggsnæring, kommuner i Nord-Trøndelag, 2015, mill. kr og årsverk à 1 845 timer

Figur 6.2 Verdiskaping og sysselsetting fra tilleggsnæring, kommuner i Sør-Trøndelag, 2015, mill. kr og årsverk à 1 845 timer

Det er 14 kommuner i Trøndelag med verdiskaping fra landbruksbaserte tilleggsnæringer på mer enn 10 mill. kr. Av disse ligger åtte i Sør-Trøndelag, Melhus, Midtre Gauldal, Trondheim, Oppdal, Rennebu, Orkdal, Selbu og Meldal, og seks i Nord-Trøndelag, Steinkjer, Stjørdal, Levanger, Inderøy, Verdal og Overhalla. Figur 6.3 viser verdiskaping fra landbruksbasert tilleggsnæring for disse kommunene, fordelt på de ulike driftsreinene.

Figur 6.3 Verdiskaping (bruttoprodukt) fra landbruksbasert tilleggsnæring i Trøndelag fordelt på ulike driftsgreiner for kommuner med mer enn 10 mill. kr i verdiskaping på tilleggsnæring

7 Landbruksrelatert virksomhet

I dette kapitlet går vi gjennom det trønderske landbrukets direkte og indirekte virkninger for annet næringsliv i regionen.

7.1 Innledning

I våre beregninger av landbrukets samlede betydning for sysselsetting og verdiskaping i Trøndelag, har vi i utgangspunktet kun tatt med aktivitet vi med stor grad av sikkerhet si er sterkt landbruksrelatert, dvs. i betydningen økonomisk avhengig til det som foregår innen jord- og skogbruket i Trøndelag eller er betydelig relatert til denne primærproduksjonen. På grunn av mangel på gode data for verdiskaping for jordbruksbasert næringsmiddel, har vi vektlagt sysselsettingsvirkninger. Her har vi tatt utgangspunkt i SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk for 2015, dvs. en statistikk hvor enkeltpersoner i arbeidslivet fordeles etter hovednæring eller bransje man har mest inntekter fra.

7.1.1 Primærledd og tilleggsnæringer

Innen primærleddet er det gjort detaljerte beregninger av årsverk og verdiskaping i ulike driftsformer, tilleggsnæringer og spesialisert tjenesteproduksjon i 2015. Innen sistnevnte gruppe er det kartlagt bedrifter i ulike kommuner og beregnet tilhørende sysselsetting og verdiskaping. Innen tilleggsnæringer er det gjort beregninger som vist resultater av i kapittel 6, samt at næringene er fordelt ut på jord- og skogbruk/utmark ut fra skjønnsmessige vurderinger.

Vi har ikke tatt med inntekts- og sysselsettingsvirkninger av at landbrukseiendommer går over til annen virksomhet. Slik vi viste til i kapittel 1, så forsvant 12 600 dekar ut av jordbruksproduksjon i fra 2004-2015 (Gundersen et al. 2017). Med en gjennomsnittsbetraktning på 2000 kr pr. dekar i verdiskaping, vil dette kunne gi tapt verdiskaping på 25 mill. kr pr. år innen jordbruket. Salgsinntektene for eiendommene vil normalt utgjøre langt mer, spesielt i bynære strøk, men disse regnes her ikke med som verdiskaping i landbruket. Når vi ser nærmere på detaljene i Gundersen et al. (2017) finner vi en nedgang i jordbruksareal på over 1 000 dekar pr. år i perioden 2007-2015. Dette er helt klart en problemstilling å se nærmere på, med de ambisjoner som foreligger om å øke produksjonen og verdiskapingen i landbruket i Trøndelag.

7.1.2 Relatert industri og annen næring

Innen industrileddet er det gjennomført en detaljert kartlegging av bedrifter i ulike kommuner og deres sysselsetting og verdiskaping, samt delvis også undersøkt i hvilken grad bedriftene er økonomisk avhengig av primærleddet i trøndersk landbruk. For å regnes med som relatert til trøndersk landbruk i denne rapporten har vi satt som krav at det må brukes råstoff fra det regionale landbruket og at dette har betydning for om f.eks. industribedriften produserer eller ikke. Dette kravet betyr at de aller fleste bakeri og virksomheter som Røra Fabrikker og matmelproduksjon i Skaun, ikke er med som relatert virksomhet. Unntaket er noen gårdsbakeri som kan antas å bruke f.eks. lokal potet eller annet råstoff i produksjonen.

- Sjokoladeindustri regnes ikke som økonomisk avhengig av trøndersk landbruk. Dette nevnes spesielt siden vi har vært i tvil på dette punktet. Vi er kjent med at Nidar-fabrikken i Trondheim kjøpte om lag 1 900 tonn melkepulver i 2015. Dette pulveret er i all hovedsak basert på foredling av kumelk produsert i Trøndelag. Nidar regnes likevel ikke med som økonomisk relatert i hovedsak fordi melkepulver er en vare som like gjerne kunne blitt kjøpt fra melkepulverfabrikker andre steder.

- Sagbruk, treforedling og kraftfôrproduksjon regnes fullt ut som økonomisk avhengig av trøndersk landbruk selv om disse importerer betydelige mengder råstoff fra utenfor Trøndelag. De regionale råstoffleveransene er her av så stort omfang at uten disse hadde det neppe vært noen produksjon.
- Papirproduksjon på Ranheim og kartong/etikett-produsenter i Sør-Trøndelag anses ikke å være økonomisk avhengig av trøndersk landbruk.
- For svært mange små og mellomstore trearbeidende bedrifter er det liten økonomisk relasjon til trøndersk skogbruk, men vi har ikke data om dette for alle. For bedrifter hvor dette er ukjent tar vi forenklingmessig med halvparten av aktiviteten som skogbruksrelatert. Flere større produsenter av hus og bygningselementer har imidlertid klar relasjon til lokale sagbruk, og tas med fullt ut.

I annen relatert næring er det gjennomført kartlegging av bedrifter i leverandørindustri, potetpakkeri, tømmeromsetning og bioenergi. I denne gruppen finner vi f.eks.:

- Leverandørindustri med sterkt hjemmemarked i landbruket i Trøndelag. Dette består konkret av Duun Industrier i Levanger (51 sysselsatte) fordelt med halvparten på jordbruk og halvparten på skogbruk, Orkel i Orkdal (75 sysselsatte) er fordelt med 1/3 på skogbruk og 2/3 på jordbruk. Fordelingene er skjønnsmessig gjort.
- Potetpakkeriet i Frosta (26 sysselsatte) er registrert i annen næring, men vi anser bedriften som å tilhøre jordbruksrelatert industri/næring.
- Allskogs 66 ansatte i regionen tilhører skogbruksrelatert næring. Disse er fordelt på oppgitt oppmøtested i ulike kommuner.

Vi har ikke tatt med offentlig sektor og forskning som i 2007 ble beregnet til å utgjøre 435 sysselsatte (Kjesbu et al. 2009). Dette utgjør kun 0,2 prosent av sysselsettingen i Trøndelag.

7.1.3 Beregnede ringvirkninger

Regionale ringvirkninger forøvrig, dvs. underleveransevirkninger og generelle konsum- og etterspørselsvirkninger, er beregnet ved bruk av Panda-modellen ut fra kartlagt aktivitet i primærledd, relatert industri og annen relatert virksomhet.

- I disse beregningene inngår bl.a. landbruk og kartlagte landbruksrelaterte bedrifters innkjøp av øvrige varer og tjenester som transport, varehandel, bygg/anlegg, regnskap osv. Innen f.eks. transportnæringen er det betydelige virkninger innen transport av fôr, tømmer, melk, dyr til slakt og varer fra og mellom industrianleggene.
- I tillegg inngår flytte- og konsumvirkninger for generell etterspørsel i næringsliv i lokalsamfunnene og inntekter for kommunal sektor, slik at også disse får grunnlag av landbruket til å sysselsette flere personer. Det som er tatt med her er avgrenset til de som er beregnet å ha en arbeidsplass med grunnlag i trøndersk landbruk. Arbeidsvederlaget i primærjordbruket har f.eks. gått fra om lag 1,4 mrd. kr i 2007 til 2,1 mrd. kr i 2015, dvs. en økning på 25 prosent når vi kontrollerer for 18 prosent prisstigning. Denne økningen gir økt lokal etterspørsel etter varer/tjenester, mens andre deler av økt verdiskaping gir økt etterspørsel i den regionale banknæringen.
- Vi har ikke tatt med generelle ringvirkninger av typen landbrukets bidrag til attraktive steder å besøke (reiselivsgevinster), generell bolyst og investeringslyst i bygder og byer og mer spesielle virkninger som at marginalvirkningen av landbruket i mange bygder er at lokal handel og annet næringsliv må legge ned uten landbruksetterspørselen.

7.2 Sysselsettingsberegninger på dagens fylkesnivå og Trøndelag

I tabellen nedenfor vises beregningene på Trøndelagsnivå og dagens fylkesnivå. Vi ser at det anslås 18 549 landbruksrelaterte sysselsatte i Trøndelag, dvs. sysselsatte i Trøndelag fordelt på den bransjen de henter mest inntekter fra. 18549 utgjør 8,3 prosent av alle sysselsatte i regionen i 2015. Dette innebærer en nedgang siden 2007 som vi diskuterer nærmere i kapittel 8.

Tabell 7.1 Sysselsettingsvirkninger (enkelpersoner fordelt på hovednæring) av landbruket i Trøndelag

	Jordbruksrelatert				Skogbruksrelatert				Sum syssel-satte land-bruks-relatert	Andel sum land-bruks-relatert av alle
	Primær-ledd	Rela-tert indu-stri	Andre ringvirk-ninger	Sum	Primær-ledd	Rela-tert indu-stri	Andre ringvirk-ninger	Sum		
Trøndelag	5 867	2 984	5 896	14 747	614	1 689	1 499	3802	18 549	8,3 %
Sør-Tr.lag	2 678	1 992	3 160	7 830	227	716	620	1563	9 393	5,8 %
Nord-Tr.lag	3 189	992	2 736	6 917	387	973	880	2239	9 156	14,8 %

Vi ser videre fordelingen på jordbruksrelatert og skogbruksrelatert (inkl. utmark) med de nevnte forutsetninger om tilleggsnæring. Sysselsetting i tilleggsnæring og spesialiserte tjenesteyting er inkludert i primærleddet. Slik vi viste i kapittel 5, utgjør dette desidert størst andel av sysselsettingen i primærskogbruket.

Innen jordbruksrelatert industri viser vi her beregnet sysselsetting ved de største bedriftene. Med beregnet sysselsetting menes registrert antall ansatte korrigert nedover slik at lønnskostnader (inkl. sosiale avgifter) pr. ansatt er minimum 400 000 kr:

- Trondheim: Tine 635, Grilstad 112, Felleskjøpet fôrprod. 74 og Matiq 31 sysselsatte.
- Midtre Gauldal: Norsk Kylling 295 og Orkla kornsilo 6 sysselsatte.
- Malvik: Nortura 228 sysselsatte.
- Røros: Rørosmeieriet 32, Stensaas slakteri 31 og Røros Slakteri 20 sysselsatte.
- Oppdal: Oppdal Spekemat 65 sysselsatte.
- Selbu: Tine 33 sysselsatte
- Ørland: Dalebakken Mølle 15 sysselsatte.
- Rissa: Fiskå Mølle 10 sysselsatte.
- Orkdal: Orkla kornsilo 15 sysselsatte.
- Meldal: Orkla kornsilo 6 og Tine 6 sysselsatte.
- Rennebu: HBC Berkåk 8 sysselsatte.
- Melhus: Slaktehuset Eidsmo Dullum 22 mens Eidsmo kjøtt: 8 sysselsatte.
- Steinkjer: Nortura 213, Felleskjøpet fôrprod. 26 og Tine 16 sysselsatte.
- Verdal: Tine 140 og Felleskjøpet fôrprod. 14 sysselsatte.
- Levanger: Ytterøykylling 106, Grilstad 50, Normilk 27 og Midt-Norge slakteri 20 syss.

- Inderøy: Hoff 38, Inderøy slakteri 20, Norsk Protein 18 og Perry Frøysadal 10 syss.
- Meråker: Meråker Kjøtt 61 sysselsatte.
- Stjørdal: Dullum slakteri 11 sysselsatte.
- Namsos: Synnøve Finden 31 og Tine 22 sysselsatte.
- Namdalseid: Hundset Mølle 17 sysselsatte.
- Overhalla: Namdal kornsilo 12 sysselsatte.
- Lierne: Livilt 8 og Lisnadder 3 sysselsatte.

Innen skogbruksrelatert industri viser vi her beregnet sysselsetting ved de største bedriftene:

- Trondheim: Allskog 52 (inkl. 8 i Bio) og ellers halvparten av sysselsetting i mindre bedrifter.
- Midtre Gauldal: Kjeldstad 35, Støren Treindustri 134 og halvparten av bedrifter med uklar relasjon til trøndersk skogbruk som Lillerønning Snekkeri med 54 sysselsatte.
- Røros: halvparten av bedrifter som Røros Vinduer og dører 75 og Røroshytta 9.
- Oppdal: halvparten av bedrifter som Otretek 16 og flere mindre innen møbel/treindustri.
- Hemne: Lian Trevare med 79 sysselsatte hvor halvparten tas med.
- Selbu: Kjeldstad 81, Selbuhus 40 og halvparten av bedrifter med uklar relasjon som Selbu Byggtre med 15 sysselsatte.
- Meldal: Halvparten av bedrifter som Foss plater/snekkeri 31, Ole Lium 24 og en rekke andre bedrifter med uklar relasjon til trøndersk skogbruk.
- Steinkjer: Inntre 58, Skanska Husfabrikken 80 og halvparten av bedrifter som Pretre med 11 sysselsatte.
- Verdal: Inntre 34 sysselsatte og ellers halvparten av mindre trebedrifter som Snekkeriet.
- Levanger: Norske Skog 379 og Kjeldstad 15 sysselsatte pluss halvparten mindre trebedrifter.
- Meråker: Slungård sag 9 pluss halvparten av Natre 82 og andre bedrifter med sysselsatte.
- Verran: MM Karton 60 og halvparten av flere mindre bedrifter.
- Namsos: Moelven Van Severen 68 og ellers flere mindre bedriften hvor halvparten tas med.
- Overhalla: Skogmo bruk 7 og Overhalla hus 48.
- Snåsa: Inntre 4 og halvparten av Øverbygg med 20 sysselsatte pluss noen mindre bedrifter.

Omsetning og verdiskaping kan videre vises å være hhv. 4,5 mrd. kr og 1,1 mrd. kr i 2015 i det vi definerer til å være industri som er økonomisk avhengig av trøndersk skogbruk. Registrert skogindustri som ikke regnes som avhengig av det regionale skogbruket, kan vises å ha omsetning på 1,5 mrd. kr og verdiskaping på 0,5 mrd. kr i 2015.

Om vi sammenligner med rapporten for 2007 (Kjesbu et al. 2009) ser vi det er relativt store endringer i slakteri- og meieristruktur men likevel liten endring i samlet sysselsetting i jordbruksbasert næringsmiddelindustri. Nortura har f.eks. lagt ned sine mindre slakterier i Namsos, Rissa, Oppdal og Trondheim og samlet slaktingen ved et anlegg i Malvik. Tine har lagt ned meieriene i Ørland, Nærøy og Meldal, men utvidet virksomhet i Trondheim og Verdal. Tidligere hadde også Tine lagt ned meieriet

i Røros (2000) men her er det i 2015 flere sysselsatte enn i 2000. Innen kyllingindustrien har det også vært betydelig vekst innen foretak utenfor samvirket i Midtre Gauldal og Levanger, mens landbrukssamvirket la ned sitt kyllingslakteri i Trøndelag helt tilbake i 2001.

Innen skogindustrien ble det ikke gjort en grundig gjennomgang av enkeltbedrifter i 2009. Det er likevel ikke tvil om betydelig sysselsettingsnedgang innen skogbasert industri, spesielt i treforedling i Levanger og Verran hvor sysselsettingen har gått ned med til sammen 220 sysselsatte fra 2007 til 2015. Innen trelast har nedgangen i sysselsetting i Trøndelag i samme periode vært om lag 140. Innen annen treindustri har imidlertid sysselsettingen vært relativt stabil. Vi tar imidlertid bare med halvparten av aktiviteten i disse bedriftene med uklar relasjon til trøndersk virke og skogbruk. Papirfabrikken i Ranheim, samt noen mindre kartong/etikkkprodusenter i Sør-Trøndelag, ble ikke tatt med som relatert til trøndersk skogbruk i 2007, og er havnet i samme kategori denne gangen (for 2015).

7.3 Sysselsettingsberegninger på kommunenivå

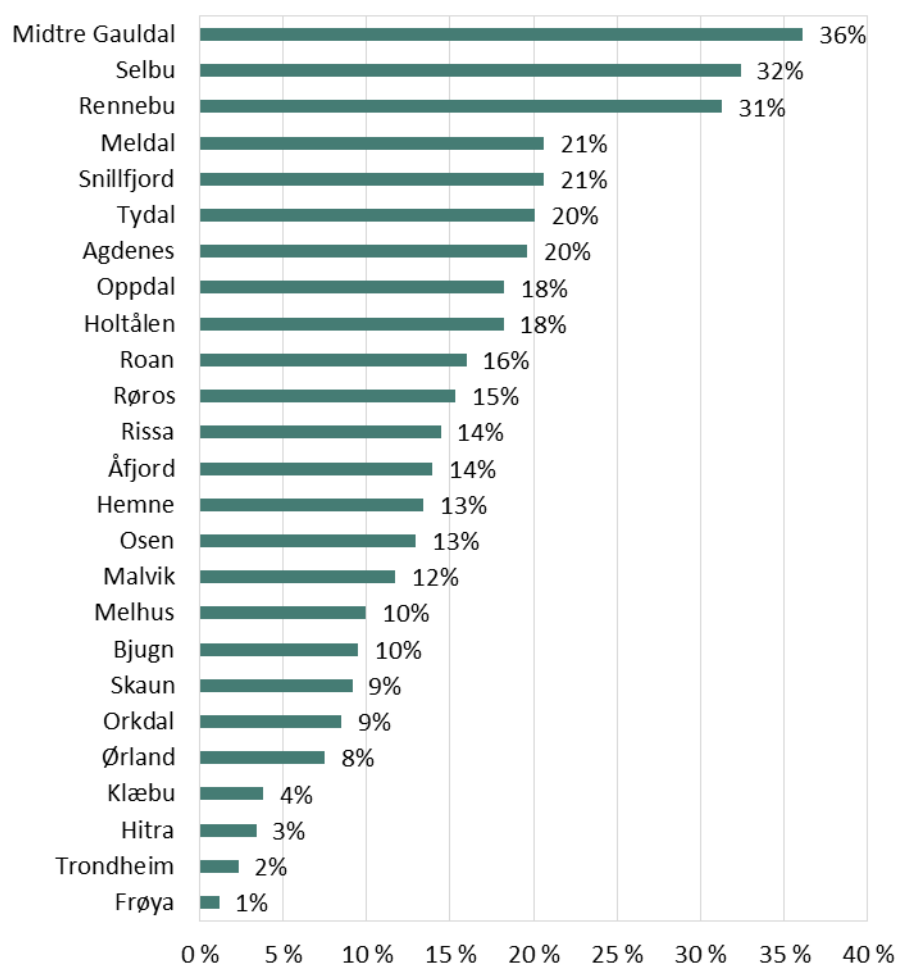
I tabellen nedenfor vises sysselsettingsvirkningene av landbruket i Trøndelag ned på kommunenivå i Sør-Trøndelag. I første rad ser vi Trondheim med relativt få sysselsatte i primærleddet men betydelig jordbruksrelatert industri og generelle ringvirkninger pga. næringsstruktur og overrepresentasjon av bedrifter innen handel og tjenesteyting i kommunen. Store deler av disse virkningene kommer slik sett gjennom behandling av råvarer som er produsert i andre kommuner.

Tabell 7.2 Sysselsettingsvirkninger (enkeltpersoner fordelt på hovednæring) av landbruket i Sør-Trøndelag

	Jordbruksrelatert				Skogbruksrelatert				Sum sysselsatte landbruksrelatert	Andel sum landbruksrelatert av alle
	Primærledd	Relatert industri	Generelle ringvirkninger	Sum	Primærledd	Relatert industri	Generelle ringvirkninger	Sum		
Trondheim	209	1 025	1117	2351	33	97	177	307	2 658	2,4 %
Hemne	127	0	65	192	5	41	22	67	259	13,4 %
Snillfjord	35	0	24	59	5	4	6	14	74	20,6 %
Hitra	46	8	21	75	3	3	2	8	83	3,4 %
Frøya	18	0	8	26	0	4	2	6	32	1,2 %
Ørland	85	24	71	180	0	7	5	12	192	7,5 %
Agdenes	81	0	36	117	3	0	2	5	122	19,6 %
Rissa	190	14	145	349	7	9	12	28	377	14,5 %
Bjugn	76	1	80	157	5	4	7	16	173	9,5 %
Åfjord	140	0	71	211	5	3	4	12	224	14,0 %
Roan	49	0	20	69	0	0	0	0	70	16,0 %
Osen	22	0	12	34	0	10	4	14	48	12,9 %
Oppdal	261	86	182	529	7	22	17	45	575	18,2 %
Rennebu	178	13	100	291	20	16	16	52	342	31,3 %
Meldal	126	12	82	220	4	47	23	74	294	20,6 %
Orkdal	126	68	219	413	17	29	44	90	502	8,5 %
Røros	136	127	166	429	0	45	29	74	503	15,3 %
Holtålen	58	0	40	98	3	3	7	13	111	18,2 %
Midtre Gauldal	223	305	252	780	22	200	101	323	1103	36,1 %
Melhus	173	31	183	387	36	9	46	91	478	10,0 %
Skaun	63	0	44	107	16	6	11	33	140	9,1 %
Klæbu	20	0	17	37	3	3	4	10	47	3,8 %
Malvik	37	243	101	381	3	6	5	14	396	11,7 %
Selbu	160	35	82	277	27	145	67	239	515	32,4 %
Tydal	39	0	21	60	3	6	7	16	76	20,1 %

Vi ser Trondheim har desidert høyest antall personer i samlet sysselsetting på grunn av trøndersk landbruk. Hovedårsaken til dette er foredlingsindustrien i kommunen, og spesielt Tines avdeling med 635 ansatte, men også store virksomheter i Grilstad, Nortura og Felleskjøpet kraftfôrproduksjon.

Slik figuren nedenfor viser, er det imidlertid Midtre Gauldal som i dag har størst relativ betydning av landbruket. Hovedårsaken til dette er kyllingslakteriet som nå vurderes flyttet til Orkdal.

Figur 7.1 Andel av sysselsatte i all landbruksbasert virksomhet i prosent av totalt sysselsatte i kommunen, Sør-Trøndelag

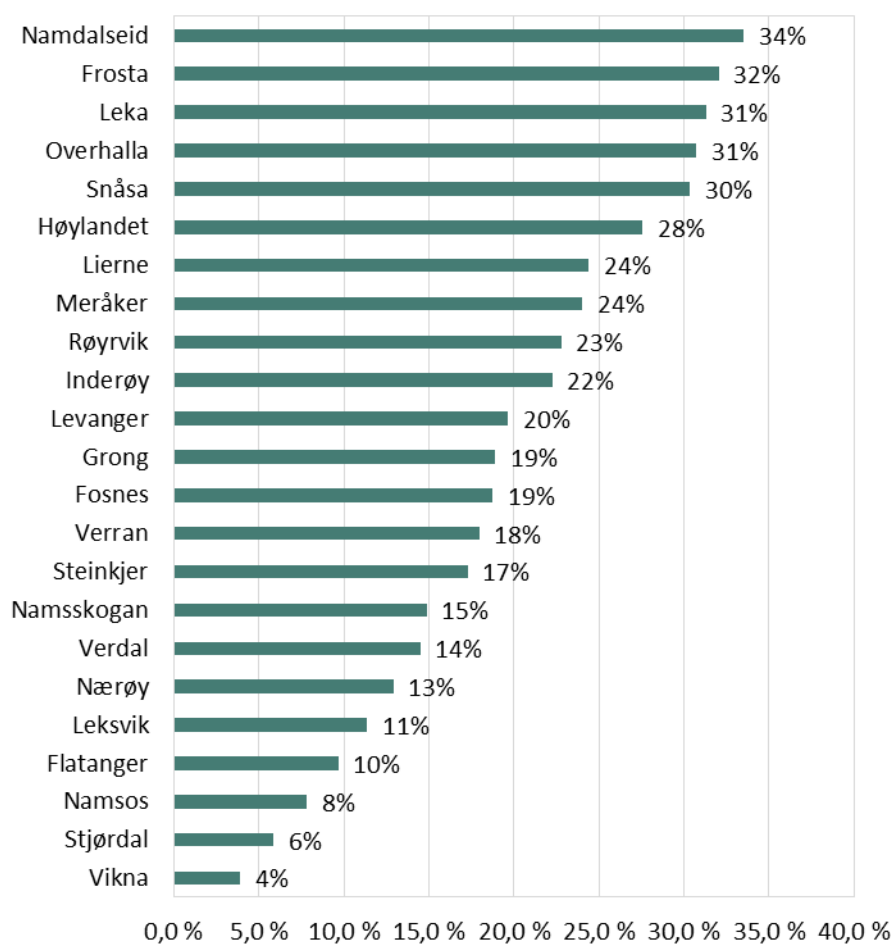
I tabellen nedenfor vises sysselsettingsvirkningene av landbruket i Trøndelag på kommunenivå i Nord-Trøndelag.

Tabell 7.3 Sysselsettingsvirkninger (enkeltpersoner fordelt på hovednæring) av landbruket i Nord-Trøndelag

	Jordbruksrelatert			Sum	Skogbruksrelatert			Sum	Sum syssel-satte land-bruks-relatert	Andel sum land-bruks-relatert av alle
	Pri-mær-ledd	Rela-tert indu-stri	Andre ring-virk-ninger		Pri-mær-ledd	Rela-tert indu-stri	Andre ring-virk-ninger			
Steinkjer	513	274	658	1 445	44	150	183	377	1 822	17,3 %
Namsos	62	54	187	303	51	81	95	227	530	7,8 %
Meråker	37	61	34	132	20	51	24	95	228	24,0 %
Stjørdal	224	16	234	474	47	23	85	155	629	5,8 %
Frosta	158	34	77	269	3	3	8	14	283	32,0 %
Leksvik	110	0	41	151	7	3	4	14	165	11,4 %
Levanger	500	236	467	1 202	10	433	227	670	1 872	19,7 %
Verdal	326	168	320	814	16	39	73	128	942	14,5 %
Verran	40	0	24	64	11	66	29	106	170	17,9 %
Namdalseid	104	18	50	172	14	9	11	34	206	33,5 %
Snåsa	137	5	62	204	20	18	16	53	257	30,4 %
Lierne	56	12	27	95	36	1	12	49	144	24,4 %
Røyrvik	27	0	13	40	5	0	2	7	47	22,8 %
Namsskogan	32	0	13	45	9	0	3	12	57	14,9 %
Grong	66	0	87	153	23	6	28	57	210	18,9 %
Høylandet	71	1	31	103	14	12	11	37	139	27,6 %
Overhalla	221	14	99	334	27	55	34	116	450	30,7 %
Fosnes	29	0	11	40	3	0	1	4	44	18,7 %
Flatanger	32	4	14	50	0	0	1	1	51	9,7 %
Vikna	48	0	43	91	0	1	2	3	94	3,9 %
Nærøy	154	3	88	245	3	7	5	15	260	12,9 %
Leka	50	2	20	72	0	0	0	0	72	31,3 %
Inderøy	192	90	136	418	24	16	27	67	485	22,2 %

Vi ser at Levanger har flest landbruksrelaterte arbeidsplasser. Hovedårsaken til dette er Norske Skog på Skogn, men det er også relativt mye næringsmiddelindustri i Levanger med et stort kyllingslakteri på Ytterøy og flere mellomstore virksomheter som Grilstad, Normilk og Midt-Norge slakteri. Steinkjer er på en klar andreplass med litt mer næringsmiddelindustri men atskillig færre innen skogindustrien enn Levanger.

Slik figuren nedenfor viser, er det kommuner med lavt innbyggertall som Namdalseid, Frosta, Leka og Snåsa som har størst relativ betydning av landbruket. I alle disse er det primærleddet i jordbruket som er det dominerende leddet, selv om det også er noe relatert industri.

Figur 7.2 Andel av sysselsatte i all landbruksbasert virksomhet i prosent av totalt sysselsatte i kommunen, Nord-Trøndelag

8 Landbrukets betydning og utvikling

I dette kapitlet går vi først gjennom sentrale resultater fra analysene av landbrukets økonomiske betydning i Trøndelag, før vi til slutt diskuterer framtidige utfordringer og muligheter.

8.1 Landbrukets betydning i Trøndelag

Landbruk og landbruksbasert virksomhet har hatt og har fortsatt stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i Trøndelag. Ikke bare er landbruk fortsatt den største enkeltnæring innen primærnæring og industri i Trøndelag (Sand et al. 2017), landbruket er også viktig med tanke på forvaltning av arealressurser, pleie av kulturlandskap, norsk matproduksjon det å ivareta bosetting, bomiljø og bygdesamfunn. Det som er mulig å tallfeste av disse virkningene er i første rekke den økonomiske aktivitet som springer ut av primæraktiviteten i landbruket og direkte økonomisk samhandling med andre sektorer gjennom omsetning, kjøp av varer og tjenester og levering av råstoff til videreforedling i regionen.

Samla omsetning og verdiskaping i primærjordbruket i Trøndelag i 2015 var hhv. 7,742 mrd. kr og 3,180 mrd. kroner. Sammenlignet med beregningene som ble gjort for 2010 og 2007 har verdiene økt med 16-21 prosent selv når vi tar justeringer til faste priser. Levanger (kr 335 mill.), Steinkjer (kr 311 mill.) og Verdal (kr 174 mill.) var kommunene i Nord-Trøndelag med høyest verdiskaping i 2015. Tilsvarende hadde Midtre-Gauldal (kr 122 mill.), Oppdal (kr. 112 mill.) og Melhus (kr 110 mill.) høyest verdiskaping i Sør-Trøndelag.

Verdiskaping fra pelsdyrhold er beregnet til 20,1 mill. kr mens verdiskaping fra reindrift er beregnet til 28,7 mill. kr i Trøndelag. Dette kommer i tillegg til verdiene referert over, men utgjør lite opp mot de tradisjonelle driftsformene i primærjordbruket.

Totalt er verdiskaping fra primærskogbruket eksklusive verdien av tilvekst/formuesendringer og tilleggsnæringer, beregnet til 251 mill. kr i Trøndelag. Tømmerpriser har reelt sett utviklet seg negativt over mange år, slik at skogeierne sitter igjen med få kroner pr. kubikkmeter tømmer for salg. Dette er trolig en hovedårsak til at avvirkningen i Trøndelag er mye lavere enn hva tilveksten skulle tilsi.

Verdiskaping fra tilleggsnæringer, regnet som bruttoprodukt, er beregnet til 202,7 mill. kr for Nord-Trøndelag og 203,5 mill. kr for Sør-Trøndelag for 2015. I begge fylker er det størst verdiskaping fra utmarksnæring, fulgt av leiekjøring, utleie og turisme, mens det er leiekjøring som gir størst sysselsetting i Nord-Trøndelag og turisme i Sør-Trøndelag. Totalt er sysselsetting fra tilleggsnæringer beregnet til 236 årsverk i Nord-Trøndelag og 248 årsverk i Sør-Trøndelag. Verdiskaping er som følger relativt god, over 800 000 kr pr. årsverk i gjennomsnitt, slik at tilleggsnæringene trolig bidrar til betydelige arbeidsvederlag ved svært mange gårdsbruk.

Når vi også inkluderer verdiskaping hos spesialiserte tjenesteleverandører, i tillegg til pels, rein og annet jordbruk, får vi en samlet verdiskaping innen jordbruket i Trøndelag på over 3,3 mrd. kr. Når vi fordeler dette ut på personer med hovedsysselsetting i næringen, får vi om lag 577 000 kr i verdiskaping pr. sysselsatt. Om vi i stedet fordeler på antall årsverk, får vi om lag 477 000 kr i verdiskaping pr. årsverk i sektoren. Kapitalutgiftene er imidlertid også betydelige, slik at arbeidsvederlaget blir betydelig lavere, slik som vist i kapittel 2.

Tilsvarende verdiskapingstall innen skogbruket blir 0,5 mrd. kr og 874 000 kr i verdiskaping pr. sysselsatt og 717 000 kroner i verdiskaping pr. årsverk i sektoren i Trøndelag i 2015.

Gjennom vederlag til sysselsatte og egen kapital, vederlag til lånt kapital, kjøp av varer og tjenester og leveranser av råstoff videre i verdikjeden, skaper landbruket ringvirkninger i sin region og utenfor regionen. Vi har kartlagt og beregnet virkningene i regionen fordelt ned på kommunenivå hvor det må bemerkes at spesielt generelle ringvirkninger er usikre anslag på lavere nivå enn arbeids-

markedsregionnivå. Vi har videre fokusert på sysselsettingsvirkninger i tråd med SSBs registerbaserte statistikk, dvs. enkeltpersoner fordelt på hovednæring. Mangelen på tilgjengelige data om omsetning og verdiskaping for store næringsmiddelbedrifter i Trøndelag, bidrar til at vi ikke viser verdiskapingstall for relatert industri og annen næring.

I tabellen nedenfor har vi oppsummert sysselsettingsvirkningene i Trøndelag av landbruksnæringen. Sysselsetting er enkeltpersoner fordelt på hovednæring fordelt på ulike sektorer, sum alle landbruksrelaterte sysselsatte og en multiplikator som er enkelt beregnet som sum sysselsatte delt på sysselsatte i primærleddet.

Tabell 8.1 Landbruksrelaterte sysselsatte i Trøndelag i 2015

Sysselsatte, dvs. enkeltpersoner etter hovednæring i tråd med SSB						
	Primærledd med tilleggsnæring	Relatert industri	Annet relatert næring	Øvrige ringvirkninger	Sum verdikjede og ringvirk.	Multiplikator (sum/primærledd)
Jordbruk						
Sør-Trøndelag	2 678	1 926	66	3 160	7 830	2,9
Nord-Trøndelag	3 189	915	77	2 736	6 917	2,2
Trøndelag	5 867	2 841	143	5 896	14 747	2,5
Skogbruk						
Sør-Trøndelag	227	638	78	620	1 563	6,9
Nord-Trøndelag	387	928	45	880	2 239	5,8
Trøndelag	614	1 566	123	1 499	3 802	6,2
Landbruk						
Sør-Trøndelag	2 905	2 564	144	3 780	9 393	3,2
Nord-Trøndelag	3 576	1 843	121	3 616	9 156	2,6
Trøndelag	6 481	4 407	265	7 396	18 549	2,9

Tallene viser, som vist i mer detaljer i kapittel 7, at jordbruket gir grunnlag for 14 747 sysselsatte i Trøndelag, dvs. 6,6 prosent av samlet sysselsetting i Trøndelag, mens skogbruket ga grunnlag for 3 802 sysselsatte, dvs. 1,7 prosent av samlet sysselsetting i Trøndelag. Til sammen utgjør dette 18 549 sysselsatte eller 8,3 prosent av sysselsettingen. Det er en viss usikkerhet, spesielt om tilleggsnæringer og en rekke bedrifter innen trebearbeidende industri. For å være på den sikre siden har vi ikke lagt til ekstra sysselsetting i primærleddet som følge av tilleggsnæringer, kun betraktet det som at tilleggsnæringer styrker tradisjonell næring. Innen trebearbeidende industri har vi tatt med halvparten av produksjonen/verdiskapingen der avhengighetsgraden til trøndersk primærlandbruk er ukjent.

Til slutt i tabellen er det regnet ut såkalte sysselsettingsmultiplikatorer. Disse viser hvor mange arbeidsplasser en sysselsatt i landbruket skaper i Trøndelag. Vi ser at det innen jordbruket er multiplikator på 2,5, dvs. 1,5 arbeidsplasser i tillegg til arbeidsplassen i primærleddet. Innen skogbruket er multiplikatoren 6,2, dvs. at det skapes 5,2 arbeidsplasser i tillegg til arbeidsplassen i primærleddet.

Når vi skal sammenligne disse tallene med anslagene på 24 233 sysselsatte og 11,4 prosent av alle sysselsatte fra 2007 (Kjesbu et al. 2009) eller andre beregninger, må det tas hensyn til generell sysselsettingsoppgang i perioden og våre avgrensninger av landbruksrelatert produksjon. Slik vi kommer tilbake til, utgjør våre endringer av avgrensninger om lag 0,4 % inkl. ringvirkninger.

I 2015 utgjør 24 233 sysselsatte 10,8 prosent av samlet sysselsetting, dvs. at vekst ellers i økonomien har redusert landbrukets relative posisjon med 0,6 prosent. Den største årsaken til endring i landbrukets relative betydning i Trøndelag i perioden 2007-2015, er imidlertid nedgangen på over 1 700 årsverk og over 3 100 sysselsatte personer med hovedinntekt i primærjordbruket. Med ringvirkninger utgjør dette trolig mellom 2,1 og 2,2 prosent av samlet sysselsetting i Trøndelag.

Vi har ikke tatt med offentlig sektor og forskning som i 2007 ble beregnet til å utgjøre 435 sysselsatte (Kjesbu et al. (2009)). Dette utgjør kun 0,2 prosent av sysselsettingen i Trøndelag. Vår avgrensning innen næringsmiddelindustri er i hovedsak den samme som i Kjesbu et al. (2009). Dette betyr at om lag halvparten av næringsmiddelindustrien, med 5 837 sysselsatte i Trøndelag høsten 2015, ikke blir med som relatert til trøndersk landbruk. Den største gruppen her er naturlig nok fiskeindustri med 1 428 sysselsatte, men det er også 640 sysselsatte innen bakeri, 317 sysselsatte innen sjokolade o.l., 204 innen fiskefôr, 198 innen drikkevarer og 190 innen diverse annen virksomhet som Røra Fabrikker (50 ansatte), Diplomis (40 ansatte) og enkelte ferdigmatprodusenter. Av disse er det i hovedsak sjokoladeindustrien som benytter råstoff fra Trøndelag. Med ringvirkninger utgjør sysselsettingen i denne industrien om lag 450 arbeidsplasser, dvs. om lag 0,2 prosent av samlet sysselsetting i Trøndelag.

Skogsvai. Foto: © Kjersti Kinderås

Vi finner at 1 566 industrissysselsatte kan sies å ha relasjon til trøndersk skogbruk. De største er Norske Skog Skogn og treforedling i Follafooss (439 sysselsatte), sagbruk, høvleri (358 sysselsatte), ferdighusfirma og andre produsenter av bygningsartikler i tre med avhengighet av trøndersk trelast (329 sysselsatte), mens det for øvrig er tatt med halvparten av de sysselsatte for en treindustri med ukjent status når det gjelder relasjon og avhengighetsgrad til trøndersk landbruk. I dette har vi også inkludert noe virksomhet (73 sysselsatte) innen møbelproduksjon basert på bruk av tre. Kartlagte lager, salgsavdelinger og annet som papirfabrikken på Ranheim er imidlertid tatt ut fordi disse ikke benytter virke eller foredledte produkter fra primærledd i Trøndelag.

I 2007 ble det regnet med 2 542 sysselsatte innen industribransjene som relatert til trøndersk skogbruk (Kjesbu et al. 2009). I dette tallet ble papirindustri i Sør-Trøndelag ikke tatt med. På høsten 2015 var det i følge SSB 2073 sysselsatte innen tre- og papirindustri i Trøndelag, hvorav 253 innen papirindustri i Sør-Trøndelag. De sammenlignbare tallene for sysselsetting i skogrelatert industri i 2007 og 2015 blir derfor 2 542 og 1 820 ut fra tallene i Kjesbu et al. 2009 og SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk. Det har med andre ord skjedd en nedgang i sysselsetting i denne industrien på over 700 arbeidsplasser. Med ringvirkninger utgjør dette totalt 0,5 prosent av samlet sysselsetting.

Forskjellen i avgrensning av hvilke deler av industrien vi tar med som avhengig av trøndersk primærlandbruk, i mellom 2007 og 2015, utgjør 254 arbeidsplasser (1 820-1 566), dvs. at vi tar med kun halvparten av 508 arbeidsplasser med ukjent avhengighetsgrad til trøndersk primærlandbruk. Med ringvirkninger utgjør denne forskjellen i analyseavgrensning, om lag 0,2 prosent av samlet antall arbeidsplasser i Trøndelag.

Hovedårsakene til fallende sysselsettingsmessig betydning i Trøndelag fra 11,4 prosent i 2007 til 8,3 prosent i 2015, kan oppsummeres til nevnte definisjonsendringer på 0,4 prosent, annen vekst i

økonomien 0,6 prosent, nedgang i skogindustri 0,5 prosent men ikke minst nedgang i primærjordbruket med 2,1-2,2 prosent. Utviklingen innen primærleddet er på linje med landet for øvrig (Sand et al. (2017), mens nedgangen i skognæringen i regionen er mye mer avdempet enn landet for øvrig (Sand et al. 2017)

Innen jordbruksbasert næringsmiddelindustri har sysselsettingen vært rimelig stabil i perioden 2007-2015 tatt i betraktning en rekke nedleggelse av slakteri og meierianlegg i perioden. De siste årene ser vi en styrket aktivitet i Trøndelag, mens det det i landet for øvrig har vært nedgang. Modernisering av flere industrianlegg, som f.eks. slakteri/foredling i Malvik, meieri i Verdal og kyllingslakteri i Levanger, er medvirkende årsaker til dette. I tillegg ser nå ut til å bli bygd et nytt slakterianlegg som erstatter Norsk Kyllings anlegg i Midtre Gauldal.

Innen skognæringen har Trøndelag fortsatt en sterk posisjon, sett opp mot landet for øvrig. Regionen har lenge hatt gode kanaler for betydelig transport av virke inn til industrien, og dette har bidratt til å berge både treforedlingsindustri og større sagbruk i regionen.

8.2 Utfordringer og muligheter for trøndersk landbruk

I dette prosjektet har vi beskrevet omfanget av dagens produksjon i trøndersk landbruk, og hvordan dette har endret seg de senere årene. Hovedbildet er at Trøndelag fortsatt har en sterk landbruksnæring og at denne stor betydning for sysselsetting, verdiskaping og bosetting i regionen. Videre utvikling avhenger imidlertid ikke bare av dagens ressurser og konkurransedyktighet, men også av hvordan lokale og regionale aktører responderer på endringer i rammevilkårene. Eksempler på slike endringer kan være økt betalingsvilje for å omdisponere landbruksareal, endringer i landbrukspolitik og markedsforhold, teknologisering og effektivisering samt behov for fornyelse innen de ulike driftsformene. Dette er diskutert i Vik og Fløs (2017) rapport om scenarier for norsk landbruksproduksjon. Svarene er nødvendigvis svært usikre. Nedenfor går vi kort gjennom betraktninger om framtiden for trøndersk landbruk med vekt på de data og analyser vi har gjort i dette prosjektet.

Arealforvaltning

Eiere av landbrukseiendommer forvalter 90 prosent av alt areal i Trøndelag, hvorav rundt 4 prosent er jordbruksareal i drift og 25 prosent er produktivt skogareal. Arealforvaltningen har betydning for tradisjonell jordbruks- og skogbruksdrift, men også jakt/fiske/rekreasjon og generell attraktivitet som reisemål og bosted. På skogsiden er det bl.a. store forskjeller i forvaltning mellom store og små skogeiere. Små skogeiere forvalter skogressursen mindre aktivt, noe som fører til en nedprioritering av både hogst og skjøtsel og annen aktivitet rettet inn på framtidig verdiskaping.

Innen jordbruket har Trøndelag gode produksjonsbetingelser i norsk sammenheng. Et gunstig klima, kombinert med at det meste av jordbruksarealene er fulldyrka jord, gir godt grunnlag for verdiskaping. Likevel er jordbruksarealet i Trøndelag under press. Fra 2007 til 2015 ble jordbruksareal i drift redusert med om lag 9 tusen dekar, særlig har nedgangen vært stor i Trondheim. Også rundt andre store tettsteder og byer er det en relativt høy andel høyproduktivt jordbruksareal. Man må derfor regne med fortsatt sterkt press for omdisponering av jordbruksarealer til annen bruk. For å verne om ressursgrunnlaget for jordbruket vil det være nødvendig med et sterkt jordvern.

Endringer i lover/forskrifter og landbrukspolitik

Det foreligger politiske ambisjoner om å øke matproduksjonen i Trøndelag og Norge, samtidig som man ønskes å gjøre produksjonen mer klimavennlig, kostnadseffektiv og bærekraftig. Arbeidet med mer klimavennlig produksjon har foreløpig gitt få utslag for tradisjonell landbruksproduksjon, men her forventes det en omlegging over tid.

Jordbruket i Norge blir regulert gjennom en rekke lover og forskrifter. Med relativt kort vekstsesong og høyt kostnadsnivå sammenlignet med andre land, er importvern og tilskudd av meget stor betydning for mulighetene til jordbruksproduksjon i Norge og Trøndelag. Regjeringen har de siste årene hatt ambisjoner om å redusere importvern og tilskudd. Foreløpig har ikke dette ført til større endringer, men om det kommer generelle reduksjoner i tollsatser og tilskudd vil dette slå ut i lavere lønnsomhet, noe som i neste omgang kan føre til nedleggelse av jordbruksforetak.

Endringer i odelsloven, konsesjonsloven og jordloven har betydning for omsetning av landbrukseiendommer og hvilke plikter som følger av å eie en landbrukseiendom. I tillegg reguleres svine- og fjørfeproduksjon av konsesjon. Eventuelle endringer i dette regelverket, eller i kvoteordninga for melkeproduksjon vil ha betydning for hvordan landbruket i Trøndelag vil utvikle seg framover. Også endringer i gjødselvareforskriften, som blant annet regulerer hvor mange måneder lagerkapasitet for husdyrgjødsel det kreves og hvor stort spredeareal det er behov for, vil kunne påvirke jordbruket framover. Gjødselvareforskriften har vært under revisjon siden 2009, og det er nå ventet at ny forskrift snart foreligger. Endringer i krav til lagerkapasitet og spredeareal kan få store konsekvenser for enkeltprodusenter, og også føre til at det blir et økt press for å nydyrke eller opparbeide nye innmarksbeiter i de husdyrtette områdene.

Innen skogbruket er det ikke importvern og tilskudd til vanlig drift som i jordbruket. Det gis imidlertid tilskudd til langsiktig planlegging og infrastruktur, og her har vi sett en bedring i rammebetingelsene de senere årene. Skogbruket påvirkes imidlertid i økende grad av vernebestemmelser med følger som dyrere hogst og at større mengder hogstmoden skog ikke kan tas ut. Her er det fortsatt behov for bedre oversikt over tilgjengelige kvanta og hvordan disse kan tas ut en mest mulig kostnadseffektiv måte.

Teknologisering/effektivisering og behov for fornyelse

Landbruket er i en vedvarende omstillingsprosess hvor den tradisjonelle produksjonen gjøres med stadig større maskiner og mer effektiv teknologi på bekostning av antall årsverk. Denne utviklingen må antas å fortsette både innen primærproduksjon og foredling.

For jordbruket vil det trolig bli videre nedgang i sysselsetting selv om produksjonen i primærleddet øker. Det kan antas fortsatt vekst i markedet for lokalmat og andre arbeidsintensive, jordbruksbaserte tilleggsnæringer, men neppe i slikt omfang at dette oppveier effektiviseringseffektene innen volumproduksjonen. Tallgrunnlaget om tilleggsnæringerens betydning er imidlertid usikker og det å kartlegge dette nærmere kan gi økt grunnlag for målrettet aktivitet for å utvikle verdiskapingen i disse næringene.

Innen næringsmiddelindustrien er det muligheter for vekst. Flere større foredlingsanlegg har rustet seg for økning de kommende årene. Dette gir økt volum inntom foredlingsanleggene og derfor økte muligheter for videreforedling i årene som kommer. Med store volum får man også store mengder restråstoff i produksjonen. Mye av dette transporteres ut av regionen i dag. I en framtidig bioøkonomisatsing i regionen kan økt bruk av restråstoffet lokalt, eller i det minste innenfor regionen, være et aktuelt tema for økt regional verdiskaping.

Husdyrholdet står sterkt i det trønderske landbruket, og melkeproduksjon er bærebjelken i jordbruket i begge trøndelagsfylkene. Verdiskaping fra melkeproduksjon utgjør 47 prosent av samlet verdiskaping fra jordbruket i Nord-Trøndelag og 60 prosent i Sør-Trøndelag. Strukturutviklingen går i retning av stadig større og færre melkeproduksjonsbruk, samtidig som antall årsverk i melkeproduksjon reduseres kraftig, med 883 årsverk fra 2010 til 2015 i for Trøndelag samlet. Samtidig er melkeproduksjonen opprettholdt og verdiskapingen økt. Dette viser at det har vært en betydelig effektivisering i perioden. Behovet for effektivisering forventes imidlertid å fortsette. Det vil derfor bli viktig å utvikle kunnskap om hvordan ulike investeringer og tiltak påvirker drift og verdiskaping om Trøndelag skal holde posisjonen eller øke sin andel av norsk melkeproduksjon.

Både kjøttproduksjon på storfe og sauehold har økt mye i Trøndelagsfylkene fra 2010 til 2015. For begge disse produksjonene er det nå en utfordrende markedsituasjon som kan få betydning for utviklingen for disse produksjonene framover. Sviktende markedspriser kan få store konsekvenser for den økonomiske situasjonen for produsenter som har gjennomført større investeringer de siste årene. Også for bruk med melkeproduksjon i kombinasjon med storfekjøtt, vil endringer i markedspriser for storfekjøtt påvirke lønnsomheten framover.

Sammenlignet med 2010 har Trøndelag opprettholdt sin andel av melkeproduksjonen i landet, mens andelen er redusert for storfekjøtt, fjørfekjøtt, svinekjøtt og kornproduksjon. Størst nedgang i har det vært for fjørfekjøtt hvor andelen er redusert med fire prosentpoeng. Etter 2016 kommer i tillegg virkninger av at Nortura avviker kontrakter på kyllingproduksjon nord for Steinkjer. For eggproduksjon er andelen økt med fem prosentpoeng og for sauekjøtt med ett prosentpoeng.

Foto: © Lise Aanensen

Etter en periode med vekst har avvirkingen i skogbruket i Trøndelag falt betydelig. Utover å påpeke en sannsynlig sammenheng med pris/lønnsomhet og vintre med dårlige driftsforhold, blir det her viktig å øke kunnskapen om hvordan avvirkingen kan økes for å skaffe råstoff for industrien.

Innen trelast, trevare og treforedling jobbes det med flere produksjonsmuligheter som kan bidra til styrke eller dempe sysselsettingseffektene av teknologisering og dertil redusert behov for arbeidskraft pr. produsert enhet. Arbeid som gjøres innen prosjektet Arena Skog kan bidra til fornyelse og framtidig verdiskapningsevne i denne sektoren.

I løpet av de siste årene er det iverksatt eller gjennomført en rekke prosjekter med ambisjon om økt samhandling, kompetanseheving og innovasjon i landbruket i Trøndelag. Blant de sentrale kan nevnes Grønn Forskning Midt-Norge, Landbruk 21 og nevnte Arena skog. Disse og lignende prosjekter og satsinger er viktige for å understøtte og utvikle landbruket. Samtidig vil det være behov for ytterligere forskning og utviklingsarbeid for å fornye landbruket og de landbruksrelaterte næringene i regionen.

Litteraturreferanse

- Bisnode (2017): Regnskapsdata og offentlig bedriftsinformasjon i Bisnodes database soliditet.no.
- Budsjettnemnda for jordbruket. 2017. Resultatkontrollen. <https://www.nibio.no/tjenester/resultatkontrollen>
- Gundersen, G.I., M. Steinnes og J. Frydenlund (2017): Nedbygging av jordbruksareal. En kartbasert undersøkelse av nedbygging og bruksendringer av jordbruksareal. SSB rapport 2017/14. Statistisk Sentralbyrå.
- Gylland, R. (2017a): Rapport Trebearbeidende og treforedlingsbedrifter i Nord-Trøndelag 2017. Rapport fra rg bedriftsstøtte.
- Gylland, R. (2017b): Status trebearbeidende bedrifter i Sør-Trøndelag 2016. Notat fra Roar Gylland, Tredriver i Trøndelag, datert 7.4.2017.
- Kjesbu, E., Sand, R., Sjelmo, O. 2009. Landbrukets økonomiske betydning i Trøndelag. NILF-rapport 2009-3.
- Knutsen, H., T. Haukås, S. Kvamme, K. Gløtvold-Solbu og M. Lerfald (2016): Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert verksemd i Rogaland. Oppdaterte beregninger. NIBIO rapport nr 75, 2016. Norsk Institutt for Bioøkonomi.
- Landbruksdirektoratet (2016): Ressursregnskap for reindriftsnæringen. For reindriftsåret 1. april 2015 – 31. mars 2016. Rapport nr 24/2016, Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet (2017): Totalregnskap for reindriftsnæringen. Regnskap 2015 og budsjett 2016. Rapport nr 4/2017, Landbruksdirektoratet.
- Økonomisk Utvalg (2008): Totalregnskap for reindriftsnæringen. Regnskap 2007. Budsjett 2008. Utgitt av Økonomisk utvalg, november 2008. Landbruksdirektoratet (2017)
- Landbruksdirektoratet PT-900. <http://statistikk.landbruksdirektoratet.no/skf/prodrapp.htm>
- Landbruksdirektoratet, PT-910. <http://statistikk.landbruksdirektoratet.no/skf/prodrapp.htm>
- Norsk institutt for bioøkonomi. 2015. Handbok for driftsplanlegging 2015/2016
- Norsk institutt for bioøkonomi. 2010. Handbok for driftsplanlegging 2010/2011
2017. Arealbarometer. <https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/arealressurskart-ar5/arealbarometer/arealbarometer>
- Rye, P., S., K., Holien, S., O., Staven, K. og J. Vasseljen. 2017. Økonomien i landbruket i Trøndelag 2015. Utviklingstrekk 2006-2015. Tabellsamling 2011-2015. NIBIO-rapport 3/33/2017.
- Rye, S. K. P., Folstad, K. S., Knutsen, H., Brunzell, S. 2013. Verdiskaping i jordbruket i Trøndelag. NILF-notat 2013-4
- Sand, R., M. Lerfald og M. Stene (2015): Ringvirkninger av jakt og fiske i Lierne. Rapport 2015:12. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling AS.
- Sand, R., Carlsson, E., H. Finne, M. Steen og L.H. Vik (2017): Kunnskapsgrunnlag for framtidig verdiskaping i Trøndelag. Rapport 2017:10, Trøndelag Forskning og Utvikling, Steinkjer.
- Statistisk sentralbyrå. 2014. Begreper i nasjonalregnskapet. <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/begreper-i-nasjonalregnskapet>
- Statistisk sentralbyrå. u.å. Statistikkbanken. Tabell: 10271: Arbeidssinnsats i jord-, hage- og skogbruk, etter kven som utførte arbeidet (1 000 timar) (F).

- Staven, K., E. Ystad, J. Vasseljen, S. O. Holien, S.K. Paulsen Rye og I. S. Murvold Knutsen (2015): Økonomien i landbruket i Trøndelag. Utviklingstrekk 2004–2013. Tabellsamling 2009–2013. Notat 2015/5, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Sand, R. og M. Stene (2016): Verdiskapingsmuligheter ved satsing på økt trebruk i byggemarkedet. Notat 2016:2, Trøndelag Forskning og Utvikling, Steinkjer.
- Vik, J. og B.E. Flø (2017): Scenarier for norsk landbruksproduksjon. En snål rapport, et tverrfaglig eksperiment og et diskusjonsgrunnlag. NIBIO Bok nr 3, 2017. Norsk Institutt for Bioøkonomi.
- Økonomisk Utvalg (2008): Totalregnskap for reindriftsnæringen. Regnskap 2007. Budsjett 2008. Utgitt av Økonomisk utvalg, november 2008. Landbruksdirektoratet (2017)

Vedlegg 1 Data fra produksjonstilskuddsregisteret

Fra Landbruksdirektoratet er det hentet inn data fra tre søkeromganger, 141520, 151610 og 151620.

Data fra Landbruksdirektoratet, koder, søknadsomganger og telledato

Produksjon	Kode(r) Landbruksdirektoratet	Søknads- omgang	Telldato
Sauer	149+138+133	141520	01.01.2015
Pelsdyr	170+171+annen kilde	141520	01.01.2015
Melkekyr	120	151610	31.07.2015
Ammekyr	121	151610	31.07.2015
Øvrig storfe	119	151610	31.07.2015
Melkegeiter	140	151610	31.07.2015
Purker	155+158	151610	31.07.2015
Verpehøner	160	151610	31.07.2015
Grovfôr inkl innmarksbeite	210–213	151610	31.07.2015
Poteter og grønnsaker på friland	230+264	151610	31.07.2015
Frukt og bær	272–283	151610	31.07.2015
Korn	235–247	151610	31.07.2015
Birøkt	194	151610	31.07.2015
Kyllinger	186	151620	01.01.2016
Kalkuner	188	151620	01.01.2016
Frukt og bær-mengder	001-021	151620	01.01.2016
Veksthusgrønnsaker	031, 032, 033	151620	01.01.2016

Kilde: Landbruksdirektoratet PT-900

Tabellene under viser omfang for ulike driftsformer og bruksstørrelser som er benyttet i beregningene. Tabellene viser også gjennomsnittlig bruksstørrelse i de ulike gruppene.

Gjennomsnittstørrelse på bruk i modellen 2015, antall dyr og arealer i 2010 og 2015, Sør-Trøndelag

	Enheter per bruk i modell, antall dyr, areal m.m.	Antall dyr og areal i dekar (Landbruksdirektoratet)		Antall bruk i modell, 2015	Antall søkere av prod.-tilskudd	Gj. antall dyr/ dekar per søker (LD)	
		2010	2015				
Melk < 20 kyr	1) ¹⁾	15	2 383	1 428	93	95	15
Melk ≥ 20kyr < 40	1) ¹⁾	27	3 312	2 534	92	91	28
Melk ≥ 40 kyr og samdrifter	1) ¹⁾	49	2 180	3 019	62	54	56
Melk < 20 kyr	2) ²⁾	17	6 461	3 750	226	260	14
Melk ≥ 20kyr < 40	2) ²⁾	28	5 885	6 390	232	244	26
Melk ≥ 40 kyr og samdrifter	2) ²⁾	51	3 424	4 908	96	90	55
Sum melk			22 029	802	834	26	
Melkeproduksjon geit		110		13	0,1	1	13
Kjøttprod. ammekyr		22	4 221	4 562	208	314	15
Sau < 100		80	24 282	23 536	296	482	49
Sau ≥ 100		200	42 443	46 263	231	263	176
Sum sau			66 725	69 799	527	745	94
Svin, purker		54	2 461	1 959	37	34	58
Egg		7 056	174 428	271 108	38	145	1 870
Fjørfekjøtt		101 134	7 744 964 ²⁾	9 128 810 ³⁾	90	95	96 093
Korn < 200		153		61 316	402	613	100
Korn ≥ 200<400		271		55 236	204	208	266
Korn ≥400		627		46 115	74	76	607
Sum korn			173 594	162 667	680	897	181
Poteter		136	2 064	1 460	11	84	17
Grønnsaker		15	304	367	24	24	15
Frukt		53	34	56	1	11	5
Bær		20	461	450	23	22	20
Birøkt		18		398	22	23	17
Antall bruk i modellen/antall søkere av produksjonstilskudd					2 463	2 874	

1) Flatbygder

2) Andre bygder

3) Slaktekylling + antall kalkuner * 7,3

Kilde: Landbruksdirektoratet PT-900 og egne beregninger

Gjennomsnittstørrelse på bruk i modellen 2015, antall dyr og arealer i 2010 og 2015, Nord-Trøndelag

	Enheter per bruk i modell, antall dyr, areal m.m.	Antall dyr og areal i dekar (Landbruks-direktoratet)		Antall bruk i modell	Antall søkere av prod.-tilskudd	Gj. antall dyr/ dekar per søker (LD)
		2010	2015			
Melk < 20 kyr	1) ¹⁾ 15	3 232	1 767	115	121	15
Melk ≥ 20kyr < 40	1) ¹⁾ 27	5 161	4 646	170	172	27
Melk ≥ 40 kyr og samdrifter	1) ¹⁾ 49	5 292	6 678	137	116	58
Melk < 20 kyr	2) ²⁾ 17	4 329	2 115	127	147	14
Melk ≥ 20kyr < 40	2) ²⁾ 28	6 120	5 899	215	214	28
Melk ≥ 40 kyr og samdrifter	2) ²⁾ 51	3 435	5 916	116	96	62
Sum melk		27 569	27 021	879	866	31
Melkeproduksjon geit	110	516	299	2,7	4	75
Kjøttprod. ammekyr	22	6 698	7 966	363	407	20
Sau < 100	80	18 833	15 663	197	381	41
Sau ≥ 100	200	22 835	27 307	137	154	177
Sum sau		41 668	42 970	333	535	80
Svin, purker	54	15 872	14 019	262	156	90
Egg	7 056	397 920	593 704	84	166	3 577
Fjørfekjøtt ³⁾	101 134	12 482 204	12 380 919	122	113	109 566
Korn < 200	153		92 025	603	864	107
Korn ≥ 200<400	271		106 069	392	170	624
Korn ≥400	627		97 299	155	378	257
Sum korn		312 282	295 393	1 150	1 412	209
Poteter	137	13 581	13 244	97	171	77
Grønnsaker	82	5 251	6 492	79	79	82
Frukt	53	60	67	1	10	7
Bær	37	1 121	1 431	39	39	37
Birøkt	32		966	30	30	32
Antall bruk i modellen/antall søkere av produksjonstilskudd				3 443	3 108	

1) Flatbygder

2) Andre bygder

3) Slaktekylling + antall kalkuner * 7,3

Kilde: Landbruksdirektoratet PT-900 og egne beregninger

NOTATER

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.